

APJEC

ACADEMIC PLATFORM
JOURNAL OF EDUCATION AND CHANGE

Volume 8

Issue 1

Year 2025

Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi

Editör

Prof. Dr. Hanifi PARLAR
İstanbul Ticaret Üniversitesi
hparlar@ticaret.edu.tr

Editör Yardımcısı

Dr. Muhammed ÇELİK
Milli Eğitim Bakanlığı
wizard_teacher@hotmail.com

Alan Editörleri

Eğitim Bilimleri
Prof. Dr. Ramazan CANSOY
Karabük Üniversitesi
cansoyramazan@gmail.com

Yabancı Diller

Dr. Öğr. Üyesi M. Emin TÜRKOĞLU
Afyon Kocatepe Üniversitesi
eminturkoglu@gmail.com

Mizanpaj Editörü

Sena KART
Marmara Üniversitesi
senanur_kart@hotmail.com

Türkçe Dil Editörü

Dr. Öğr. Üyesi Zafer TOPAK
Karabük Üniversitesi

Teknik Destek

İsmail ANAR
ismailanar@gmail.com

Yayın Kurulu

Prof. Dr. Ahmet KAYA
Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
Prof. Dr. Celil KİRAZ
Uludağ University
Prof. Dr. Ercan YILMAZ
Necmettin Erbakan Üniversitesi
Prof. Dr. Halil EKŞİ
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Mesut AKDERE
Purdue Üniversitesi
Prof. Dr. Münevver ÇETİN
Marmara Üniversitesi
Prof. Dr. Necip ŞİMŞEK
İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Yahya FİDAN
İstanbul Ticaret Üniversitesi
Prof. Dr. Ramazan CANSOY
Karabük Üniversitesi
Doç. Dr. Mustafa ÖZGENEL
İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Academic Platform Journal of Education and Change

Editor

Prof. Dr. Hanifi PARLAR
Istanbul Commerce University
hparlar@ticaret.edu.tr

Assistant Editor

Dr. Muhammed ÇELİK
Ministry of National Education
wizard_teacher@hotmail.com

Fields Editors

Educational Sciences
Prof. Dr. Ramazan CANSOY
Karabuk University
cansoyramazan@gmail.com

Foreign Languages

Assistant Prof. M. Emin TÜRKOĞLU
Afyon Kocatepe University
eminturkoglu@gmail.com

Layout Editor

Sena KART
Marmara University
senanur_kart@hotmail.com

Turkish Language Editor

Assist. Prof. Zafer TOPAK
Karabuk University

Technical Support

İsmail ANAR
ismailanar@gmail.com

Members of Advisory Board

Prof. Dr. Ahmet KAYA
Kahramanmaraş Sutcu Imam University
Prof. Dr. Celil KİRAZ
Uludağ University
Prof. Dr. Ercan YILMAZ
Necmettin Erbakan University
Prof. Dr. Halil EKŞİ
Marmara University
Prof. Dr. Mesut AKDERE
Purdue University
Prof. Dr. Münevver ÇETİN
Marmara University
Prof. Dr. Necip ŞİMŞEK
Istanbul Commerce University
Prof. Dr. Yahya FİDAN
Istanbul Commerce University
Prof. Dr. Ramazan CANSOY
Karabuk University
Assoc. Prof. Mustafa ÖZGENEL
Istanbul Sabahattin Zaim University

Contact

info@apjec.com
apjecjournal@gmail.com

ACADEMIC PLATFORM JOURNAL OF EDUCATION AND CHANGE

Editörden

Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi'nin Değerli Okurları;

Haziran 2025 sayısı ile siz değerli araştırmacı, akademisyen ve okuyucularımızla yeniden bir araya gelmekten memnuniyet duymaktayız. Bu sayımızda, eğitim ve değişim alanlarına yönelik kuramsal ve uygulamalı katkılar sunan dört özgün araştırma makalesine yer verilmiştir.

Eğitim ve Değişim Derneği ile Akademik Platform Derneği iş birliğiyle yayın hayatını sürdüren dergimiz, eğitim bilimlerinin güncel meselelerine dair eleştirel, analitik ve disiplinler arası yaklaşımları teşvik etmeye devam etmektedir. Yayımlanan her çalışmanın, ilgili alandaki bilgi birikimine nitelikli katkılar sunacağına inancımız tamdır.

Bu sayının hazırlanmasında katkı sunan tüm yazarlarımıza, hakemlik sürecini bilimsel etik ve akademik hassasiyet çerçevesinde yürüten değerli hakemlerimize ve editoryal süreçlerde görev alan tüm kurul üyelerine içtenlikle teşekkür ederim. Ayrıca, dergimize gösterdiğiniz ilgi ve desteğin, yayın kalitesinin sürdürülebilirliği açısından büyük önem arz ettiğini özellikle vurgulamak isterim.

Haziran 2025 sayımızın, eğitim bilimleri literatürüne katkı sağlayacak yeni tartışmaların ve bilimsel çalışmaların önünü açmasını temenni eder; bir sonraki sayımızda tekrar buluşmayı dilerim.

Saygılarımla.

Prof. Dr. Hanifi PARLAR
APJEC Dergisi Editörü

ACADEMIC PLATFORM JOURNAL OF EDUCATION AND CHANGE

From the Editor

Dear Esteemed Readers of the Academic Platform Journal of Education and Change,

We are pleased to reconnect with our esteemed researchers, academics, and readers through the June 2025 issue. In this issue, we present four original research articles offering both theoretical and practical contributions to the fields of education and change.

Our journal, published in collaboration with the Association for Education and Change and the Academic Platform Association, continues to promote critical, analytical, and interdisciplinary approaches to contemporary issues in educational sciences. We firmly believe that each published study will provide valuable contributions to the existing body of knowledge in its respective field.

We would like to extend our sincere gratitude to all authors who contributed to this issue, to our distinguished reviewers who conducted the peer review process with academic rigor and ethical sensitivity, and to all members of the editorial board involved in the publication process. We also emphasize the significance of the continued interest and support from our readers, which is vital for maintaining the quality and sustainability of our publication.

We hope that the June 2025 issue will inspire new discussions and pave the way for further scholarly research in the field of educational sciences. We look forward to meeting you again in our next issue.

Best regards,

Prof. Dr. Hanifi PARLAR
APJEC Journal Editor

15. SAYI HAKEMLERİ / Reviewers of the 15th Issue

- Prof. Dr. Şehnaz CEYLAN / Karabük Üniversitesi
- Doç. Dr. Emre Vadi BALCI / Uşak Üniversitesi
- Doç. Dr. Erhan SOLMAZ / Uşak Üniversitesi
- Doç. Dr. Fatma Zehra FİDAN / Manisa Celal Bayar Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Lütfü ÇAKIR / İstanbul Ticaret Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Muharrem AKSU / Süleyman Demirel Üniversitesi
- Dr. Öğr. Üyesi Semra KİYE / Muş Alparslan Üniversitesi
- Dr. Emrullah DENİZ / Milli Eğitim Bakanlığı
- Dr. Rugeş DEMİR / Bağımsız Araştırmacı

İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makalesi / Research Article

- **Affedicilik ve Manevi Başa Çıkmanın Aile Yaşam Doyumuna Etkisinin İncelenmesi**
Examining the Effect of Forgiveness and Spiritual Coping on Family Life Satisfaction
Hacer ALSANCAK PAMAK-Durmuş ÜMMET 1-19
- **Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Üzerinde Aile İlişkilerinin Rolünün İncelenmesi**
The Examination of the Role of Family Relationships in Adolescents' Psychological Resilience Levels
Tarık YILDIRIM 20-42

Tezden Üretilen Makale / Article-Based Thesis

- **Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Algılanan Ebeveyn Sosyal Medya Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi**
An Examination of the Relationship Between Middle School Students' Social Media Addiction and Perceived Parental Social Media Usage
Hanife Beride KOCATÜRK BURSA-Melike İLERSİOY 43-64

Derleme Makale / Book Review

- **Masallarda Üvey Annelik: Derleme Çalışması**
Stepmothers in Fairy Tales: A Compilation Study
Fatma ANKARALI 65-83

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

20.12.2024

Kabul Tarihi

09.05.2025

Anahtar Kelimeler

Affedicilik,

Manevi Başa Çıkma,

Aile Yaşam Doyumu

Affedicilik ve Manevi Başa Çıkmanın Aile Yaşam Doyumuna Etkisinin İncelenmesi

*Hacer AISANCAK PAMAK **Durmuş ÜMMET

ÖZ

Bu çalışma, affedicilik ve manevi başa çıkma değişkenlerinin aile yaşam doyumu üzerindeki etkilerini incelemeyi ve bu değişkenlerin alt boyutları arasındaki ilişkileri ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmada, nicel araştırma yöntemlerinden ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Çalışmanın örneklemini, Türkiye’de yaşayan 354 evli birey (%70,9’u kadın, %29,1’i erkek) oluşturmaktadır ve katılımcıların yaş aralığı genellikle 35-44 yaş arasında yoğunlaşmaktadır. Veriler, Kişisel Bilgi Formu, Aile Yaşam Doyumu Ölçeği, Manevi Başa Çıkma Ölçeği ve Evlilikte Bağışlama Ölçeği kullanılarak Google Form üzerinden toplanmış ve SPSS 25.0 yazılımı ile analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, kadınların "uzaklaşma" ve "misilleme" alt boyutlarında erkeklerden daha yüksek puan aldığı, buna karşın erkeklerin "yardımseverlik" alt boyutunda kadınlardan daha yüksek puan aldığı tespit edilmiştir. Ayrıca, "uzaklaşma" puanlarının yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı ve eğitim düzeyi gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Aile yaşam doyumu, "yardımseverlik" ile pozitif, "uzaklaşma" ve "misilleme" ile negatif yönde ilişkili bulunmuştur. Manevi başa çıkmanın, "yardımseverlik" ve "uzaklaşma" alt boyutları aracılığıyla aile yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır. Bu bulgular, affedicilik ve manevi başa çıkma stratejilerinin aile içi ilişkilerin kalitesini artırarak aile yaşam doyumuna katkı sağladığını göstermektedir. Araştırma, bu stratejilerin aile içi uyumu ve mutluluğu desteklemede önemli birer araç olduğunu ortaya koymaktadır.

Atf: Alsancak Pamak, H. ve Ümmet, D. (2025). Affedicilik ve Manevi Başa Çıkmanın Aile Yaşam Doyumuna Etkisinin İncelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 8(1), 1-19. DOI: 10.55150/apjec.1604113

Article Information

Article Type

Research Article

Received

20.12.2024

Accepted

09.05.2025

Key Words

Forgiveness,

Spiritual Coping,

Family Life Satisfaction

Examining the Effect of Forgiveness and Spiritual Coping on Family Life Satisfaction

*Hacer AISANCAK PAMAK **Durmuş ÜMMET

ABSTRACT

This study aims to examine the effects of forgiveness and spiritual coping variables on family life satisfaction and to explore the relationships among their sub-dimensions. A correlational survey model, one of the quantitative research methods, was employed. The study sample consists of 354 married individuals living in Turkey (70.9% female, 29.1% male), predominantly aged between 35-44. Data were collected through a Personal Information Form, Family Life Satisfaction Scale, Spiritual Coping Scale, and Marital Forgiveness Scale, administered via Google Forms, and analyzed using SPSS 25.0. The findings revealed that women scored significantly higher than men in the "distancing" and "retaliation" sub-dimensions, whereas men scored higher in the "benevolence" sub-dimension. Additionally, "distancing" scores varied significantly based on demographic variables such as age, marital duration, number of children, and educational level. Family life satisfaction was positively correlated with "benevolence" and negatively correlated with "distancing" and "retaliation." Spiritual coping significantly predicted family life satisfaction through the "benevolence" and "distancing" sub-dimensions. These findings indicate that forgiveness and spiritual coping strategies contribute to enhancing the quality of family relationships and improving family life satisfaction. The study highlights the importance of these strategies as tools to promote harmony and happiness within the family.

1. GİRİŞ

Aile, bireylerin en temel sosyal ve duygusal ihtiyaçlarını karşıladıkları; sevgi, güven ve destek buldukları bir ortamdır. Aileyi toplumsal kurumlar arasında en eski yapı olarak, milletin düzen ve birliğini sağlayan temel bir evlilik sistemi şeklinde tanımlamaktadır (Gökalp, 1978; akt. Kır, 2011). Türkçe Sözlüğü'ne göre aile; evlilik bağı ya da kan bağı temelinde karı-koca, çocuklar ve kardeşler arasında kurulan ilişkiler ağıyla oluşan, toplum yapısı içinde yer alan en küçük toplumsal birim olarak tanımlanmaktadır (Türk Dil Kurumu, (2022)). En küçük birim olan aile, bireyin gelişimi ve psiko-sosyal yaşamı açısından temel bir kurumdur. Tarihin en eski dönemlerinden bu yana varlığını sürdüren aile kurumu, insan topluluklarının vazgeçilmez unsurlarından biri olmuş, bu yönüyle geçmişten günümüze pek çok düşünürün ve araştırmacının ilgisini çekerek farklı yönleriyle ele alınmıştır (Canatan, 2011). Aile içi ilişkiler, zaman zaman yaşanan anlaşmazlıklar, stres faktörleri ve iletişim problemleri nedeniyle işlevselliğini yitirebilmekte ya da ilişkisel doyumu zayıflatabilmektedir. Bu tür sorunlar yalnızca geçmişte değil, günümüzde de aile dinamiklerini etkileyen önemli etkenler arasında yer almaktadır. Nitekim önceki yıllarda yapılan araştırmalar daha çok aile içi çatışmalar ve problemler üzerine yoğunlaşmış, ancak son dönem çalışmaları, yalnızca sorunları değil, aynı zamanda ailenin güçlü yönlerini ve ilişkileri olumlu etkileyen dinamikleri de incelemeye başlamıştır (DeFrain ve Stinnett, 2002). Bu araştırmalardan bazıları sağlıklı ailelerin temel özelliklerini belirlemeye çalışırken (Krysan, Moore ve Zill, 1990), bazıları aile işleyişini geliştiren faktörleri (Walsh, 2002), bazıları ise aile doyumunu etkileyen yapıları incelemiştir (Olson, 2000). Türkiye İstatistik Kurumu'nun (TÜİK, 2021) gerçekleştirdiği Aile Yapısı Araştırması da, aile üyeleri arasında birlikte zaman geçirme, ortak karar alma süreçleri ve aile içi ilişkilerin niteliği gibi konularda önemli veriler sunmaktadır. Farklı özelliklere sahip aileler incelenmiş olsa da araştırmaların ortak bulgusu, aile içi etkileşimlerin niteliğinin bireylerin aile yaşam doyumunu belirlemede temel bir unsur olduğudur (DeFrain, 1999).

Aile yaşam doyumu, bireylerin aile içindeki mutluluk ve tatmin düzeyini belirleyen temel faktörlerden biridir. Bu doyum, yalnızca maddi koşullarla değil, aynı zamanda bireylerin duygusal ve manevi yaşamlarıyla da yakından ilişkilidir. Aile içinde karşılaşılan sorunlar, anlaşmazlıklar ve stres kaynakları zamanla ilişkileri zedeleyebilir ve aile içindeki uyumu olumsuz etkileyebilir. Bu bağlamda, aile yaşamı doyumu, ailelerin bir arada olduklarında hissettikleri doyumu ifade eder. Ailelerin birlikteyken yaşadıkları ve hissettikleri duygusal durumlar, aile yaşam doyumunu etkiler (Çalışkan, Toker ve Özbay, 2017).

Aile ortamının tatmin edici ve sağlıklı ilişkilerin merkezi olabilmesi için maneviyata verilen önem giderek artmaktadır. Maneviyat, aile içi bağlarda, eşlerin birbirleriyle olan ilişkilerinde ve ebeveyn-çocuk arasındaki iletişimde önemli bir rol oynamaktadır (Çetintaş ve Ekşi, 2020). Maneviyat kavramı, bireyin kendini tanıma, anlama, başkalarıyla karşılaştırma, empati kurma, kendine saygı ve sevgi duygularını sürdürme gibi süreçlerle birlikte, insanların hastalıkların önlenmesine, öz saygının ve sevginin korunmasına yardımcı olmasının yanı sıra, güç, huzur, umut ve sakinlik duygusu da verir. Ayrıca acıyı hafifletir ve olumsuz olaylarla baş etmede önemli rol oynar (Gümüş, Baran ve Zengin, 2014). Maneviyat, aile içi çatışmaları hafifletebilir, empatiyi artırabilir ve aile üyelerinin birbirlerine olan bağlılıklarını güçlendirebilir. Manevi kaynaklardan güç alan manevi başa çıkma stratejileri, aile üyelerinin bu zorlukları aşamalarına ve aile içindeki uyumu korumalarına yardımcı olabilir. Jung'a göre, insanların sorunlarının maneviyatla ilgilidir ve manevi uyanış olmadan kurtuluş ve iyileşme imkânsızdır. Manevi değerler, bireyin yaşamının anlamını belirleyen önemli referans noktalarıdır. Maneviyat, sağlıklı sosyal yapıların inşasında, kişiler arası ilişkilerin geliştirilmesinde ve insanları olgunluğa yönlendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Mutluer, 2006). Maneviyat gibi affetmenin de aile içi bağları güçlendirdiği ilişkileri geliştirdiği söylenebilir.

Aile üyelerinin yaşanan olumsuz olaylar karşısında kin tutmak yerine, hoşgörü ve affetme yolunu seçmeleri, sadece bireylerin duygusal yüklerini hafifletmekle kalmaz, aynı zamanda aile üyeleri arasında daha derin ve anlamlı bağların kurulmasına katkıda bulunur. Literatürde affetme kavramı sıkça bağışlama terimiyle eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Affedicilik, bireylerin kendilerine yapılan haksızlıkları affetme ve kin tutmama eğilimini temsil eder. Affedicilik, teoloji ve felsefe açısından iki yönüyle değerlendirilmektedir. Birincisi, insanın işlediği fiillerden dolayı kendisini affetmesi; ikincisi ise, kendisini incitmiş başka bir kişiyi affedebilmesidir. Birincisi genellikle dini ilgi alanıyla ilgili olup, bir insanın hangi şartlarda ve nasıl affedilebileceğini araştırır. İkincisi ise, felsefede ahlaki bağlamda ele alınır ve affetme, kişinin ahlaklı veya erdemli olduğunun bir işareti olarak kabul edilir. Affedebilmenin, incinen kişi tarafından seçenek olarak tercih edilmesi bu davranışın erdem olarak kabul edilmesini sağlar (Enright ve Fitzgibbons, 2000).

Aile içi çatışmalar, kırgınlıklar ve stres, aile bireylerinin birbirleriyle sağlıklı ilişkiler sürdürebilmesini zorlaştırabilir. Aynı zamanda bireylerin yaşam kalitesi ve psikolojik sağlığı açısından aile yaşam doyumunu olumsuz etkileyebilir. Affedicilik ve manevi başa çıkma stratejileri, bu olumsuzlukların üstesinden gelmede önemli rol oynar. Affedicilik, aile üyeleri arasında yaşanan anlaşmazlıkların, kırgınlıkların ve

çatışmaların geride bırakılmasını sağlayarak aile bağlarını güçlendirebilir. Manevi başa çıkma ise, bireylerin dini inançlar ve manevi pratikler aracılığıyla stres ve zorluklarla baş etmelerine yardımcı olabilir.

Aile üyeleri arasındaki affedicilik, manevi başa çıkma yöntemleriyle birleştiğinde hem bireysel hem de ailevi mutluluğun sağlanmasında kilit bir rol oynayabilir. Manevi başa çıkma stratejileri, ailelerin zorluklar karşısında birbirlerine destek olmalarını, dayanıklılıklarını artırmalarını ve aile yaşam doyumunu yükseltmelerini sağlayabilir. Bu iki kavram, aile içindeki iletişimi güçlendirerek, ilişkilerin daha sağlıklı bir zeminde gelişmesine ve dolayısıyla aile yaşam doyumunun artmasına katkıda bulunabilir. Sonuç olarak, affedicilik ve manevi başa çıkma, aile yaşam doyumunun artmasına katkıda bulunan önemli unsurlar olarak değerlendirilmektedir. Bu çalışmada, affedicilik ve manevi başa çıkmanın aile yaşam doyumuna üzerindeki etkisi ele alınarak, bu stratejilerin aile içinde nasıl bir iyileştirici rol oynadığı incelenecektir.

Bu araştırma, affedicilik ve manevi başa çıkma düzeylerinin aile içi ilişkiler üzerindeki etkisini, bu etkilerin bireylerin genel yaşam doyumuyla olan bağlantısını affedicilik ve manevi başa çıkmanın aile yaşam doyumuna olan katkılarını ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu yaklaşım, aile yaşam doyumunun önemli belirleyicilerini keşfetmek ve literatüre yeni katkılar sunmak açısından değer taşımaktadır. Araştırmada, bu faktörlerin bireylerin aile içindeki ilişkilerine ve yaşam doyumlarına olan etkilerini anlamak üzere aşağıdaki sorulara yanıt aramaktadır:

1. Aile yaşam doyumuna ile affedicilik ve manevi başa çıkma düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler var mıdır?
2. Affedicilik ve manevi başa çıkma düzeyleri birlikte, aile yaşam doyumunu yordamakta mıdır?

2. YÖNTEM

Çalışmanın amacına uygun olarak, bu çalışmada nicel yöntemlerden “ilişkisel tarama modeli” tercih edilmiştir. Nicel yöntemler, teorileri ve açıklamaları test etmek için en uygun yaklaşımlardan biri olarak değerlendirilmekte olup, insanların tepkilerini sınırlı sayıda soruyla ölçmekte ve istatistiksel veri toplanmasına olanak tanımaktadır (Doğan ve Koç, 2017). İlişkisel tarama modeli ise iki veya daha fazla değişken arasındaki ilişkiye odaklanarak, bu değişkenler arasındaki ilişkinin derecesini ve karşılıklı etki durumunu açıklayan bir araştırma modelidir (Büyüköztürk vd., 2016; Creswell, 2017).

2.1. Evren ve Örneklem

Araştırmmanın evrenini, Ankara ve İstanbul illerinde yaşayan, 18-64 yaş aralığındaki evli bireyler oluşturmaktadır. Örneklem grubu ise çevrim içi ortamda uygun örnekleme yöntemi kullanılarak ulaşılan gönüllü evli bireylerden seçilmiştir. Bu yöntemde araştırmacı, erişimi daha kolay olan katılımcıları tercih etmekte olup, bu durum zaman ve maliyet açısından tasarruf sağlarken araştırma sürecinin hızlanmasına da katkıda bulunmaktadır (Kılıç, 2013). Çalışmaya çevrim içi ortamda 201 kadın 103 erkek olmak üzere toplam 354 evli birey katılmıştır. En fazla temsil edilen grup 35-44 yaş aralığındadır (%44,6). Eğitim düzeyi açısından değerlendirildiğinde, lisans mezunlarının oranı en yüksek olup %55,6 olarak belirlenmiştir. Benzer şekilde, eşlerin eğitim durumu incelendiğinde de lisans mezunlarının %46,3 oranıyla öne çıktığı görülmektedir. Evlilik biçimleri arasında en yaygın olanı, katılımcıların kendi tanışarak evlenmesidir (%50). Evlilik süreleri incelendiğinde, çoğunluğun 11 yıl ve üzeri bir birliktelik yaşadığı (%69,5) gözlemlenmiştir. Çocuk sayısı bakımından ise iki çocuk sahibi olan bireylerin oranı (%38,1) en yüksektir. Ayrıca, katılımcıların %63,3'ü çalışmakta, eşlerin ise %79,7'sinin çalıştığı görülmektedir.

2.2. Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada, veri toplama aracı olarak "Kişisel Bilgi Formu", "Aile Yaşam Doyumu Ölçeği", "Evlilikte Bağışlama Ölçeği" ve "Aile Manevi Başa Çıkma Ölçeği" kullanılmıştır. Aşağıda bu araçlara dair detaylı bilgiler sunulmaktadır.

2.2.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırmada kullanılan veri toplama araçlarından biri Kişisel Bilgi Formu 'dur. Araştırmacı tarafından oluşturulan bu formda grubu tanıyabilmek için cinsiyet, yaş, evlilik süresi, çocuk sayısı, eğitim durumu, eş eğitim durumu, çalışma durumu, eş çalışma durumu ve evlilik biçimi sorularına yer verilmiştir.

2.2.2. Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği

Doğanay (2019) tarafından geliştirilen Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği (AMBÖ), ailede manevi değerleri yordayan bir ölçektir. Ölçek, toplam 11 maddeden oluşmakta olup, 1 (kesinlikle katılmıyorum) ile 5 (kesinlikle katılıyorum) arasında derecelendirilen Likert tipi bir ölçüm sistemi kullanılmaktadır. Ölçeğin geçerlilik ve güvenilirlik bulguları oldukça olumlu sonuçlar vermektedir. KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) örneklem uygunluk katsayısının 0,90 olması, faktör analizi için uygun bir örneklem büyüklüğüne sahip olduğunu göstermektedir. Cronbach alfa iç tutarlılık katsayısının 0,90 olması, ölçeğin yüksek bir iç tutarlılığa sahip olduğunu ve maddelerin birbirleriyle tutarlı bir ölçüm sağladığını desteklemektedir.

Araştırmada, Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği toplam puanının bireyler için en düşük 1, en yüksek 5 ve ortalamasının 3,92 olduğu gözlemlenmiştir. Alt boyutlarına ilişkin çarpıklık değeri -1,39, basıklık değeri ise 1,85 olarak belirlenmiştir. Normallik testi sonuçlarına göre, bireylerin Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği toplam puanları da benzer şekilde gözlemlenmiştir. Ölçeğin bu araştırma için hesaplanan Cronbach alfa katsayısı ,86'dır.

2.2.3. Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği

Aile Yaşam Doyumu Ölçeği, bireylerin aileleriyle geçirdikleri zamandan aldıkları doyumunu belirlemek amacıyla Çalışkan, Toker ve Özbay (2017) tarafından geliştirilmiştir. Ölçek, 23 maddeden oluşan Likert tipi bir yapıya sahiptir ve her madde, aile yaşamına ilişkin karşıt sıfat çiftlerinden oluşmaktadır.

Katılımcılar her maddeyi kendi algılarına göre 1 ile 7 arasında puanlamaktadır. Puanlama sistemi şu şekilde sıralanır: 1 "tamamen katılmıyorum", 2 "oldukça katılmıyorum", 3 "biraz katılmıyorum", 4 "kısmen katılıyorum", 5 "biraz katılıyorum", 6 "oldukça katılıyorum" ve 7 "tamamen katılıyorum". Ölçekten alınabilecek toplam puan 23 ile 161 arasında değişmektedir. Yüksek puanlar, bireyin ailesiyle birlikteyken daha yüksek düzeyde yaşam doyumunu yaşadığını göstermektedir.

Ölçeğin geçerlik çalışmaları kapsamında, Derogatis (1992) tarafından geliştirilen ve Türkçeye Şahin, Durak Batıgün ve Uğurtaş (2002) tarafından uyarlanan Kısa Semptom Envanteri (KSE) ile karşılaştırma yapılmıştır. AYDÖ ile KSE'nin alt boyutları arasında negatif yönde ve orta düzeyde anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Bu sonuçlar, ölçütün geçerlik açısından yeterli düzeyde olduğunu göstermektedir.

Güvenirlik analizlerinde, Cronbach alfa katsayısı .94 olarak raporlanmıştır. Bu değer, ölçeğin yüksek derecede güvenilir olduğunu göstermektedir. Ayrıca madde toplam korelasyonlarının da yeterli düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışmada elde edilen veriler doğrultusunda, çarpıklık değeri -1,27, basıklık değeri 1,35 olarak bulunmuş, normallik testine göre katılımcıların aldıkları puanlar 39 ile 160 arasında değişmiş, ortalama puan 125,19 olarak hesaplanmıştır. Bu araştırmaya özgü Cronbach alfa değeri ise .92 olarak bulunmuştur.

2.2.4. Ailede Manevi Başa Çıkma Ölçeği

Evlilikte Bağışlama Ölçeği, Fincham, Beach ve Davila tarafından (2004) geliştirilmiş olup, çiftlerin evliliklerinde karşılaştıkları olaylar sonrasında sergiledikleri davranışları belirlemek amacıyla kullanılmaktadır. Türkçe uyarlaması, Durmuş ve Manap (2018) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu ölçeğin en önemli özelliği, evlilikte bağışlamayı

belirli bir olay bağlamında ölçmesidir.

Ölçek, belirli bir olaya ilişkin olarak yanıtlanması beklenen maddeleri içermektedir. Formda, üç alt boyuta yönelik toplamda 9 madde yer almaktadır. Ayrıca, orijinal formdaki gibi Türkçe versiyonda da ilk olarak "Yaşanan olaya ilişkin ne kadar incindiniz veya üzüldünüz?" sorusunun cevabı 1-9 arası bir derecelendirme ile katılımcılardan istenmektedir (1= çok az incindim; 9= hiç olmadığı kadar incindim). Ardından "hiç katılmıyorum" ile "tamamen katılıyorum" arasında 5'li Likert tipi seçenekler ile 9 maddelik soru cevaplanmaktadır. Ölçeğin üç alt boyutu (Uzaklaşma, Yardımseverlik ve Misilleme) her biri ayrı ayrı hesaplanmakta ve değerlendirilmektedir. Uzaklaşma ve Misilleme alt boyutlarından elde edilen puanlar arttıkça, eşten uzaklaşma ve misilleme eğilimi artmakta; buna karşın bağışlama düzeyi azalmaktadır. Yardımseverlik alt boyutundan alınan puan ise yükseldikçe bağışlama düzeyinin arttığını göstermektedir. Her alt boyuttan elde edilebilecek en az puan 3, en fazla alınabilecek puan ise 15'tir. Uzaklaşma alt boyutundan kişilerin aldığı en düşük değer 1, en yüksek değer 5 ve ortalaması 3,11 olarak gözlemlenmiştir. Yardımseverlik alt boyutunda ise kişilerin aldığı en düşük değer 1, en yüksek değer 5 ve ortalaması 3,26 olarak belirlenmiştir. Misilleme alt boyutundan kişilerin aldığı en düşük değer 1, en yüksek değer 4,67 ve ortalaması 1,77 olarak tespit edilmiştir. Bu araştırma için ölçeğin Cronbach alfa katsayısı hesaplanmış ve ,83 değeri elde edilmiştir.

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri, çevrim içi yöntemlerle 2 Mayıs 2024 ile 1 Ekim 2024 tarihleri arasında dijital ortamda toplanmıştır. Çevrim içi yöntemlerle veri sağlayabilmek adına bilgilendirilmiş onam formu, demografik bilgi formu ve ölçekler çevrim içi formlara dönüştürülmüştür. Katılımcıların formlara ulaşabileceği çeşitli internet sayfaları olan WhatsApp grupları, Instagram ve Facebook gibi sayfalarda paylaşılmıştır. Çevrim içi ortamlarda doldurulan bu formlara link üzerinden erişim sağlayan katılımcıların karşısına öncelikli olarak Bilgilendirilmiş Onam Formu çıkmaktadır. Formda araştırma verilerinin katılımcıların gönüllülük esasına dayandığı bilgisi verilmiştir. Katılımcılar sırası ile Demografik Bilgi Formu (9 madde), Aile Yaşam Doyumu Ölçeği (23 madde) ve Evlilikte Bağışlama Ölçeğinde ilk olarak 1'den 9'a uzanan bir derecelendirme cevabı katılımcılardan istenmektedir. Daha sonra (9 madde) sorulara erişim sağlamışlardır. Tüm araştırma sorularının eksiksiz yanıtlanmasını sağlayacak şekilde tasarlanmış olup, katılımcılar her soruya cevap vermiştir. Bu süreçte, araştırmada kullanılan ölçeklerin kullanım izinleri alınmıştır.

Ayrıca, ilgili üniversitenin rektörlüğü tarafından 30 Aralık 2024 tarihli ve etik kurul karar numarası ile çalışma için gerekli etik onay sağlanmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada elde edilen verilerin analizi IBM SPSS Statistics 25 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Verilerin çözümlenmesi bu program aracılığıyla yapılmış ve elde edilen bulgular ayrıntılı olarak çalışmaya aktarılmıştır. Değişkenler arasındaki ilişkileri incelemek için Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Aile yaşam doyumu ile diğer değişkenler arasındaki bağlantılar analiz edilmiştir. Son olarak, regresyon analizi ile aile yaşam doyumunun manevi başa çıkma ve evlilikte affetme değişkenleri tarafından nasıl yordandığı test edilmiştir.

3. BULGULAR

Bulgular bölümünde, araştırmada elde edilen veriler mantıksal ve analitik bir bütünlük içinde sunulmuş; şekil ve tablolarla desteklenerek açıklanmıştır.

3.1. Aile Yaşam Doyumu, Ailede Manevi Başa Çıkma ve Evlilikte Bağışlama Ölçeği Alt Boyutlarının Korelasyon Sonuçları

Tablo 1. Korelasyon Sonuçları

		Aile Yaşam Doyumu	Manevi Başa Çıkma	Uzaklaşma	Yardımseverlik	Misilleme
Aile Yaşam Doyumu	<i>R</i>	1				
	<i>P</i>					
	<i>N</i>	354				
Manevi Başa Çıkma	<i>R</i>	,212**	1			
	<i>p</i>	,000				
	<i>n</i>	354	354			
Uzaklaşma	<i>r</i>	-,371**	,048	1		
	<i>p</i>	,000	,366			
	<i>n</i>	354	354	354		
Yardımseverlik	<i>r</i>	,370**	,326**	-,193**	1	
	<i>p</i>	,000	,000	,000		
	<i>n</i>	354	354	354	354	
Misilleme	<i>r</i>	-,169**	,057	,338**	-,085	1
	<i>p</i>	,001	,282	,000	,111	
	<i>n</i>	354	354	354	354	354

Araştırmada katılımcıların aile yaşam doyumu ile manevi başa çıkma durumları arasında pozitif yönde anlamlı ilişki, düşük düzeyde bulunmuştur ($r = ,212$, $p < .01$).

Ayrıca, aile yaşam doyumu ile evlilikte bağışlamanın alt boyutları olan uzaklaşma

orta düzeyde ($r = -.371$, $p < .01$) ve misilleme ($r = -.169$, $p < .01$) ile negatif yönde düşük düzeyde, yardımseverlik alt boyutu ile pozitif yönde ($r = .370$, $p < .01$) orta düzeyde anlamlı ilişki olduğu gözlenmiştir.

Manevi başa çıkma toplam puanı ile evlilikte bağışlamanın alt boyutlarından sadece “yardımseverlik” ile orta düzeyde pozitif yönde anlamlı ilişkisi vardır ($r = .326$, $p < .01$).

3.2. Ailede Manevi Başa Çıkma ve Affediciliğin, Aile Yaşam Doyumunu Yordamasına İlişkin Elde Edilen Değerler

2024 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının öğrenme çıktıları ve içeriklerine ilişkin öğretmen görüşleri Tablo 3 'te sunulmuştur.

Tablo 2. Fen Bilimleri Öğretmenlerinin Programın İçeriğine İlişkin Görüşleri

Model	B	Std. Hata	Beta	T	Sig.
1 (Sabit)	113,780	6,475		17,573	,000
Manevi Başa Çıkma	4,102	1,394	,146	2,943	,003
Uzaklaşma	-6,324	1,022	-,311	-6,188	,000
Yardımseverlik	5,428	1,058	,258	5,129	,000
Misilleme	-1,496	1,470	-,050	-1,018	,309

a. Bağımlı Değişken: Aile Yaşam Doyumu

R: ,500 R² = ,250 p=0,000 F: 29,089 p:0,000

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda kurulan model istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur (F:29,289 p:0,000). Analiz sonuçlarını incelediğimizde kurulan modelde manevi başa çıkma ve evlilikte affediciliğin alt boyutlarından “uzaklaşma” ve “yardımseverlik” boyutunun aile yaşam doyumunu anlamlı düzeyde yordadığı saptanmıştır.

Manevi Başa Çıkma (B= 4,102, $p = 0,003$), pozitif yönlü ve anlamlı etki göstermektedir ($\beta = 0,146$).

Manevi başa çıkma düzeyi arttıkça aile yaşam doyumu da artmaktadır. Uzaklaşma (B= -6,324, $p = 0,000$), negatif yönlü ve anlamlı etki göstermektedir ($\beta = -0,311$).

Eşten uzaklaşma arttıkça aile yaşam doyumu azalmaktadır. Yardımseverlik (B= 5,428, $p = 0,000$), pozitif yönlü ve anlamlı etki göstermektedir ($\beta = 0,258$). Eşine karşı yardımseverlik arttıkça aile yaşam doyumu da yükselmektedir. Misilleme (B= -1,496, $p = 0,309$), negatif yönlü ancak anlamlı değil ($p > 0,05$).

Kullandığımız değişkenler bir arada toplam varyansın yaklaşık %25'ini açıklamaktadır (R=0,500 R² = .250; F= 29,089; $p \leq .00$).

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Bu araştırmada ilgili bulgular incelendiğinde, katılımcıların aile yaşam doyumu düzeyi ile manevi başa çıkma durumları arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki olduğu görülmüştür. Ayrıca, aile yaşam doyumu ile evlilikte bağışlamanın alt boyutları olan uzaklaşma ve misilleme ile negatif yönde, yardımseverlik alt boyutu ile ise pozitif yönde anlamlı bir ilişki gözlemlenmiştir. Yapılan regresyon analizi bulgularına göre, kurulan modelde manevi başa çıkma ile evlilikte affediciliğin alt boyutlarından "uzaklaşma" ve "yardımseverlik" boyutlarının aile yaşam doyumunu anlamlı bir şekilde yordadığı belirlenmiştir. Kullanılan değişkenlerin toplam varyansın yaklaşık %25'ini açıkladığı görülmüştür.

Bu bulgular, manevi başa çıkma düzeyi arttıkça aile yaşam doyumunun da yükseldiğini ve manevi başa çıkmanın aile yaşam doyumunda anlamlı bir yordayıcı olduğunu ortaya koymaktadır. Literatürde de manevi başa çıkmanın bireylerin evlilik ve aile ilişkilerine olumlu katkılar sağladığını gösteren bulgular mevcuttur.

Pargament, Koenig ve Perez'in (2000) çalışmaları, dini ve manevi başa çıkma stratejilerinin bireylerin stresle başa çıkmalarındaki rolünü ve bu stratejilerin psikolojik iyi oluş üzerindeki etkilerini arttırarak, stresle mücadelede olumlu rol oynadığını ifade etmişler. Benzer şekilde, Mahoney ve arkadaşları (1999), çiftlerin günlük yaşamlarında manevi uygulamaların (örneğin dua, ortak inançlar) evlilikte daha olumlu bir atmosfer yarattığını ve çiftler üzerinde güçlü bir etki sağladığını tespit etmiştir. Manevi başa çıkma stratejilerinin, özellikle affetme gibi olumlu davranışların, çiftler arasında daha sağlıklı ilişkilerin kurulmasına katkı sağladığı ve aile yaşam doyumunu artırdığı gözlemlenmiştir. Lyman, Marks ve Dollahite (2024) tarafından Amerika Birleşik Devletleri'nde gerçekleştirilen nitel bir çalışmada, Hristiyan, Yahudi ve Müslüman inançlarına mensup 113 kadınla yapılan görüşmeler sonucunda, kadınların evlilikte yaşadıkları çatışmalarla maneviyat temelli başa çıkma stratejileri aracılığıyla mücadele ettikleri belirlenmiştir. Bu manevi başa çıkma süreçleri, affedicilik ve bağlılık gibi olumlu tutumları destekleyerek, evlilik ilişkilerini ve aile içi huzuru koruma yönünde etkili olmuştur.

Türkiye'de yapılan araştırmalar, maneviyatın aile yapısı ve ilişkileri üzerindeki olumlu etkilerine dikkat çekmektedir. Tunç (2020), maneviyatın evlilikte bağlılık, uyum ve çatışma çözme süreçlerinde koruyucu bir rol üstlendiğini belirtmiş; maneviyatın, aile içi zorluklarla başa çıkmada umut, duygusal denge ve bütünlük sağlayarak aile yaşam doyumuna katkı sunduğunu ifade etmiştir. Benzer şekilde, Karaduman ve

Aydın (2024), ergen bireylerin stres, kaygı ve aile içi uyum sorunlarıyla baş etme süreçlerinde manevi değerlere yönelmelerinin psikolojik açıdan olumlu etkiler doğurduğunu ortaya koymuştur. Her iki çalışma da farklı yaş gruplarını ele almasına rağmen, maneviyatın hem bireysel hem de aile düzeyinde işlevsel bir başa çıkma kaynağı olduğunu göstermektedir. Nitekim bu çalışmada da manevi yönelimlerin, yalnızca bireysel iyilik hâlini değil, aynı zamanda aile ilişkilerini güçlendirdiği ve aile içi doyumu artırdığı görülmüştür. Öte yandan Cengil ve Koç'un (2024) araştırmasında, evli bireylerin manevi doyum düzeyleri arttıkça yaşam doyumlarının da yükseldiği, ayrıca manevi doyumun, stresli yaşam olayları karşısında etkili bir başa çıkma aracı olarak işlev görebileceği vurgulanmaktadır. Bu bulgular, araştırmamızda elde edilen sonuçlarla paralel olup, maneviyatın aile yaşam doyumu üzerinde yapıcı bir kaynak olarak işlev gördüğünü desteklemektedir. Aile yaşam doyumu ile manevi başa çıkma stratejileri arasındaki ilişkinin, bireylerin stresli yaşam olaylarında içsel kaynaklarını kullanarak huzur bulma eğilimleri doğrultusunda şekillendiği düşünüldüğünde, araştırma bulgularının literatürle tutarlılık gösterdiği söylenebilir.

Evlilikte bağışlama ölçeği alt boyutları olan uzaklaşma ve misilleme puanları arttıkça aile yaşam doyumunun azaldığını ve bu alt boyutların anlamlı negatif yordayıcılar olduğunu göstermektedir. Fincham, Hall ve Beach'in (2006) çalışmasında, bağışlamanın evlilikteki ilişkisel uyumu güçlendirdiği ve "uzaklaşma" ile "misilleme" gibi negatif alt boyutların evlilik doyumunu azalttığını belirtilmiştir. Atçeken'in (2014) evli bireylerde bağışlama davranışı üzerine gerçekleştirdiği çalışmada, bağışlamanın alt boyutları olan kaçınma ve intikam alma davranışlarının evlilik doyumunu anlamlı biçimde azalttığı bulunmuştur. Bu kavramlar, bu araştırmada kullanılan uzaklaşma ve misilleme alt boyutlarıyla içerik bakımından benzerlik göstermektedir. Kaçınma davranışı eşler arasında duygusal mesafenin artmasına, intikam alma ise ilişkide çatışmaların ve güvensizliğin pekişmesine neden olmaktadır. Söz konusu olumsuz tepkiler, yalnızca evlilik doyumunu azaltmakla kalmamakta, aynı zamanda aile içinde iletişim kalitesini ve duygusal bütünlüğü de zayıflatmaktadır. Evlilikte bağışlamanın "uzaklaşma" ve "misilleme" gibi negatif alt boyutlarının aile yaşam doyumu olumsuz yönde doğrudan ve güçlü bir etkisi olduğunu göstermektedir. Aile yaşam doyumu ile "uzaklaşma" ve "misilleme" alt boyutları arasındaki negatif ilişkiyi destekleyen literatürle tutarlıdır.

Evlilikte Bağışlama Ölçeği'nin yardımseverlik alt boyutundan elde edilen puanlar arttıkça, aile yaşam doyumunda da artış gözlemlenmiştir. Yardımseverlik alt boyutuyla kurulan bu pozitif ilişki, bağışlamanın empati ve destekleyici bir yaklaşımı teşvik ettiğini ortaya koyan Şahin'in (2020) çalışmasıyla örtüşmektedir. Söz konusu

çalışmada, affediciliğin yardımseverlik yönünün çatışma çözümünü kolaylaştırdığı ve evlilik doyumunu olumlu yönde etkilediği belirtilmiştir; bu da araştırmamızın bulgularıyla tutarlıdır. Evlilik doyumu, aile sistemi içinde özellikle eş ilişkilerinin kalitesini yansıttığından, aile yaşam doyumuna doğrudan katkı sağlayan temel bir faktör olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, bağışlamanın tek boyutlu değil, birden fazla boyutunun olduğunu belirten başka bir çalışma, yardımseverlik boyutunun evli bireylerde olumlu etkileşim içinde olduğunu ortaya koymuştur (Fincham, Beach ve Davila, 2004). Ayrıca, evlilik hayatındaki yardımseverlik içeren eylemlerin evliliğin devamlılığını artırdığı ifade edilmiştir. Paeleari, Regalia ve Fincham (2009), evlilikte affediciliğin ilişkisel doyum üzerindeki etkilerini ele almış ve affediciliğin, evlilikte çatışma çözme becerilerini artırarak genel evlilik tatminini yükselttiğini ortaya koymuşlardır. Benzer şekilde, Jain ve Arya'nın (2024) Hindistan'da yürüttükleri çalışmada da affedicilik ve çatışma çözme becerilerinin evlilik doyumunu güçlü biçimde yordadığı; affediciliğin ise duygusal yakınlık, güven ve bağlılığı pekiştirerek aile ilişkileri üzerinde olumlu etkiler yarattığı belirtilmiştir. Devecioğlu'nun (2023) evli bireyler üzerinde gerçekleştirdiği araştırmada, affetme davranışının alt boyutları olan yardımseverlik, misilleme ve uzaklaşmanın evlilik doyumu ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğu ortaya konmuştur. Araştırma bulgularına göre, yardımseverlik düzeyi yüksek bireylerin evlilik doyumlarının da daha yüksek olduğu, buna karşın misilleme ve uzaklaşma eğilimlerinin artmasının evlilik doyumunu olumsuz etkilediği saptanmıştır. Özellikle bağışlayıcı davranışlar sergileyen çiftlerin ilişkilerinde daha yüksek düzeyde doyum bildirdikleri gözlemlenmiştir. Tüm bu veriler, affediciliğin yalnızca bireyler arası ilişkileri düzenlemekle kalmayıp, aynı zamanda aile yaşam doyumunu olumlu yönde etkileyen uyumu güçlendiren bir etken olduğunu ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak, bağışlama, manevi başa çıkma ve aile yaşam doyumu arasındaki bağlantı, bireysel ve ilişki düzeyinde önemli faktörlerin etkisi altında şekillenmektedir. Bu sonuçlar, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi amacıyla geliştirilecek eğitim programları ve destek hizmetlerinin değerini vurgulamaktadır. Ayrıca, evlilikte bağışlama ve manevi başa çıkma yöntemlerinin aile yaşam doyumuna sağladığı katkılar, daha dengeli ve uyumlu aile yapılarının oluşturulması geliştirilmesinde için hayati bir konu olarak ele alınmaktadır.

5. ÖNERİLER

Affedicilik ve manevi başa çıkma yöntemlerinin, aile yaşam doyumunu artırmada önemli bir rol oynadığı araştırmalarla ortaya konulmuştur. Özellikle uzaklaşma ve misilleme gibi olumsuz tutumların önlenmesi, yardımseverlik ve anlayış gibi olumlu

tutumların desteklenmesi, aile ilişkilerinin kalitesini artırarak bireylerin yaşam doyumuna katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, toplum düzeyinde uygulanacak psikoeğitim programları ve profesyonel danışmanlık hizmetleri, ailelerin gelişimini destekleyerek, kişinin kendine saygı ve sevgi duygularının oluşmasıyla birlikte iletişim becerilerini geliştirerek huzurlu ve sağlıklı aile yapılarının oluşmasına katkı sunacaktır. Aileye yönelik affedicilik, stres yönetimi ve manevi başa çıkma, iletişim becerileri ile ilgili konularda eğitim programlarına katılım teşvik edilebilir. Bu eğitim programları düzenlendikten sonra yapılacak bir araştırma oldukça faydalı olacaktır. Bu tür bir çalışma, ailelerin eğitim sonrası bağışlama süreçlerinde ve genel yaşam doyumlarında nasıl bir değişim yaşadıklarını ortaya koyabilir. Özellikle aile içi ilişkilerde iletişim becerilerinin gelişmesinin bağışlama davranışını ve ilişkilerdeki genel memnuniyeti nasıl etkilediği bu tür bir inceleme ile daha derinlemesine değerlendirilebilir. Böylece, aile yaşam doyumunu artırmaya yönelik eğitimlerin etkisi somut verilere dayandırılarak daha iyi anlaşılabilir.

Son olarak, bağışlama ve aile yaşam doyumunu konularına dair daha kapsamlı veri toplamak amacıyla, nicel ve nitel yöntemlerin bir arada kullanıldığı karma araştırmalar önerilmektedir. Bu tür bir araştırma, istatistiksel bulguları bireysel hikâyelerle destekleyerek daha derinlemesine bir analiz sunabilir ve araştırmacıların aile yaşam doyumunu ve bağışlama üzerine daha geniş bir bakış açısı geliştirmelerine yardımcı olabilir.

KAYNAKÇA

- Abir, M. (2017). *2013 ilkokullar ve ortaokullar fen Bilimleri dersi öğretim programlarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Muğla Sıtkı Kocaman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Akinci, B., Uzun, N. ve Kışoğlu, M. (2015). Fen bilimleri öğretmenlerinin meslekte karşılaştıkları problemler ve fen öğretiminde yaşadıkları zorluklar. *International Journal of Human Sciences*, 12(1), 1189-1215.
- Akmaz, B. ve Kapucu, S. (2014). *Fen bilimleri öğretmenlerinin Fen Bilimleri Dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8.sınıflar) Öğretim Programının güçlü ve zayıf Yönleri hakkındaki görüşleri*. 11. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Bildiri Özet Kitapçığı, Adana,
- Aktaş, I. (2011). *Examining the relationship between students science achievement and teachers characteristics in TIMSS 2007*, (Unpublished master's thesis). Hacettepe University, Graduate School of Social Sciences, Ankara.
- Anılan, B. ve Atalay, N. (2021). İlköğretim fen bilimleri öğretim programı., Ş. S. Anagün (Editör). *Fen öğretim programları*. Birinci Baskı. Ankara. Anı Yayıncılık, ss. 53-85.
- Aydın, S. ve Çakıroğlu, J. (2010). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri: Ankara örneği. *İlköğretim Online*, 9(1), 301-315.
- Aydoğdu, M. ve Kesercioğlu, T., (2005). *İlköğretimde fen ve teknoloji öğretimi*. Ankara: Anı.
- Ayvacı, H. Ş. ve Durmuş, A. (2013). Fen ve teknoloji öğretmenlerinin mesleklerinin ilk yıllarında karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunların yıllara göre değişim. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (27), 29-44.
- Balbağ, M. Z., Leblebici, K., Karaer, G., Sarıkahya, E. ve Erkan, Ö. (2016). Türkiye’de fen eğitimi ve öğretimi sorunları. *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 12-23.
- Bekmezci, S. M. (2016). *Kurumları fen bilimleri dersi öğretim programının uygulanmasında yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Celal Bayar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Manisa.
- Berkant, H.G. ve Kankılıç, D. (2014). *Fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşlerinin incelenmesi*. 11.Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Bildiri Özet Kitapçığı, Adana.

- Birgin, O. (2003). *Bilgisayar destekli bireysel gelişim dosyasının uygulanabilirliğinin araştırılması* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). KTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.
- Boyacı, K. (2010), 2005 İlköğretim 6. 7. ve 8. sınıf fen ve teknoloji öğretim programı, programın uygulanmasında yaşanan sorunlar ve çözüm önerilerine ilişkin öğretmen görüşleri (Yüksek Lisans Tezi). *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- Creswell, J. W. (2013). *Araştırma deseni, nitel, nicel ve karma yöntem yaklaşımları* (SB. Demir, Çev.). Eğiten Kitap.
- Çavdar, E. (2020). *Ortaokul düzeyinde değer eğitimiyle bütünleştirilmiş STEM eğitimi uygulamalarının tasarlanması ve etkinliğin değerlendirilmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Rize.
- Çaycı, B. (2018). İlkokullardaki ders süresi ve ders saatlerinin sınıf öğretmeni görüşlerine göre değerlendirilmesi. *International Journal of Eurasian Education and Culture*, 3(5), 117-131.
- Çepni, S. (2012). *Araştırma ve proje çalışmalarına giriş*. Celepler Matbaacılık.
- Çıray, F., Küçükyılmaz E.A. ve Güven M. (2015). Ortaokullar için güncellenen fen bilimleri dersi öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, (25), 31-56.
- Dağlı, Ö. (2019) *Fen bilimleri öğretmenlerinin 2018 fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hatay.
- Dindar, H. ve Yangın, S. (2007). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programına geçiş sürecinde öğretmenlerin bakış açılarının değerlendirilmesi. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 15(1), 185-198.
- Ercan F. ve Altun, S. A. (2005). İlköğretim fen ve teknoloji dersi 4. ve 5. sınıflar öğretim programına ilişkin öğretmen görüşleri. *Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 311-319). Ankara: Sim Kitabevi.
- Güneş, M. H. ve Güneş, T. (2005). İlköğretim öğrencilerinin biyoloji konularını anlama zorlukları ve nedenleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 169-175.

- Hançer, A. H., Şensoy, Ö. ve Yıldırım, H. İ. (2003). İlköğretimde çağdaş fen bilgisi öğretiminin önemi ve nasıl olması gerektiği üzerine bir değerlendirme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 80-88.
- Herdem, K., ve Çinici, A. (2021). Fen bilimleri dersi konularıyla bütünleştirilmiş değerler eğitimi etkinliklerinin öğrencilerin değer gelişimine etkisi. *Disiplinlerarası Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5(10), 114-138.
- İşman, A., Baytekin, Ç., Balkan, F., Horzum, B., ve Kıyıcı, M. (2002). Fen bilgisi eğitimi ve yapısalci yaklaşım. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 1(1), 41- 47
- Johnson, D. W & Johnson, R. T. (1986). Encouraging student interaction. Washington D.C. : *National Association for Research in Science Teaching* (ERIC Document Reproduction Service No. ED 266960).
- Karaman, P. ve Karaman, A. (2016). Fen bilimleri öğretmenlerinin yenilenen fen bilimleri öğretim programına yönelik görüşleri. *EÜ Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 1243- 1269.
- Karamustafaoğlu, O. ve Sontay, G. (2012). Bir TIMSS sınavının ardından: TIMSS 2011'e katılan öğrenci ve uygulayıcı öğretmenlerin görüşleri. http://kongre.nigde.edu.tr/xufbmek/dosyalar/tam_metin/ (09.08.2015)
- Kayacan, K., ve Özlülecı, M. (2021). An analysis of the seventh-grade science textbook in terms of science, engineering and entrepreneurship applications. *Journal of Qualitative Research in Education*, 27, 319-345. <https://doi.org/10.14689/enad.27.1>
- Kirk, D., ve MacDonald, D. (2001). Teacher voice and ownership of curriculum change. *Journal of Curriculum Studies*, 33(5), 551-567.
- Koyunlu Ünlü, K., ve Şen, Ö. (2018). 5. Sınıf fen bilimleri ders kitabındaki etkinliklerin bilimsel araştırma ve mühendislik tasarım sürecine göre incelenmesi. *Sakarya University Journal of Education*, 8(4), 185-197. <https://doi.org/10.19126/suje.448331>
- Kömürcü, A. S., ve Yenilmez Türkoğlu, A. (2022). Fen bilimleri ders kitaplarındaki soruların PISA'da tanımlanan fen okuryazarlığı yeterlik düzeylerine göre incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(3), 1001-1025. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2022.-1004141>
- Lawson, A.E. (1995). *Science teaching and the development of thinking*. California:

Watsworth Press.

- Lederman N. G. (1992). 'Students' and teachers' conceptions of the nature of science: *A Review of The Research. Journal of Research in Science Teaching*, 29(4), 331-359.
- MEB, (2005). *İlköğretim fen ve teknoloji dersi (4 ve 5. sınıflar) öğretim programı*. Ankara.
- MEB, (2018). *Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı, Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı*, Ankara
- Melville, W. (2010). Curriculum reform and a sciencedepartment: A Bourdieuan analysis. *International Journal of Science and Mathematics Education*, 8 (6), 971-991.
- Metin, M. (2013). Öğretmenlerin performans görevlerini hazırlarken ve uygularken karşılaştığı sorunlar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1645- 1673.
- Miles, M. B. ve Huberman, A.M. (1994). *Qualitative data analysis: an expanded sourcebook*,. SAGE Publications
- Milli Eğitim Bakanlığı (1936). *İlkokul programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1968). *İlkokul programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (1992). *Fen bilgisi dersi öğretim programı*. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2000). *Tebliğler dergisi*, 63(2518), 1000-1105. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2013). *İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı (5. Sınıf)*. MEB Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı. (2024). *İlköğretim Kurumları (İlkokullar ve Ortaokullar) Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı* MEB Yayınları, Ankara.
- Özcan, H. ve Küçükoğlu, M. (2014). *2004 ve 2013 fen öğretim programlarının kazanımlar açısından karşılaştırılmasına yönelik öğretmen görüşleri*. 11. Ulusal Fen Bilimleri ve Matematik Eğitimi Kongresi Bildiri Özet Kitapçığı, Adana.
- Özcan, H., Oran, G. ve Arık, S. (2018). Fen bilimleri dersi 2013 ve 2017 öğretim programlarının öğretmen görüşlerine göre karşılatırmalı incelenmesi. *Başkent University Journal Of Education*, 5(2), 156-166
- Öztürk, D. ve Uçar, S. (2010). TIMSS verileri kullanılarak Tayvan ve Türkiye'deki 8. sınıf öğrencilerinin fen başarısına etki eden faktörlerin belirlenmesi ve karşılaştırılması. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3),

241-256.

- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri* (M. Bütün, ve S.B. Demir, Çev.). Pegem Akademi.
- Saraç, E. ve Yıldırım, M. S. (2019). 2018 fen bilimleri dersi öğretim programına yönelik öğretmen görüşleri. *Academy Journal of Educational Sciences*, 3/2, 138-151.
- Sarışan Tungaç, A. ve Ünaldı Coral, M. N. (2017). Fen bilimleri öğretmenlerinin okuldışı (doğa deneyimine dayalı) eğitime yönelik görüşlerinin değerlendirilmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences*, 8(26), 24- 42.
- Tekbıyık, A. ve Akdeniz, A. R. (2008). İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programını kabullenmeye ve uygulamaya yönelik öğretmen görüşleri. *Necatibey Eğitim Fakültesi Elektronik Fen ve Matematik Eğitimi Dergisi*, 2(2), 23-37.
- Ural Keleş, P. (2018). 2017 fen bilimleri dersi öğretim programı hakkında beşinci sınıf fen bilimleri öğretmenlerinin görüşleri. *Eğitimde Nitel Araştırmalar Dergisi – Journal of Qualitative Research in Education*, 6(3), 121-142.
- Ural Keleş, P., ve Aydın, S. (2016). Opinions of the 8th grade students and teachers who participated in timss 2015 on the test: “The example of Ağrı”. *Participatory Educational Research (PER)*, Special Issue 2016-II; 130-142, 01 February.
- Üredi, P. (2024). Öğretmen yetiştirme programlarına yön vermek üzere bütüncül ölçme ve değerlendirme uygulamalarının öğretim programlarında uygulanma düzeyleri. *Journal of Education and New Approaches*, 7(1), 10-30. <https://doi.org/10.52974/jena.1497259>
- Yangın, S. (2007). *2004 öğretim programı çerçevesinde ilköğretimde fen bilimleri dersinin öğretimine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri* (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, E. (2022). Okul öncesi öğretmenlerinin okul dışı öğrenme ortamlarını kullanma durumlarının değerlendirilmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(33), 94- 127.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi

23.12.2024

Kabul Tarihi

21.05.2025

Anahtar Kelimeler

Ergenlik,

Ebeveyn,

Psikolojik Sağlamlık,

Aile İlişkileri

Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Üzerinde Aile İlişkilerinin Rolünün İncelenmesi

*Tarık YILDIRIM

ÖZ

Bu çalışma ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile ilişkilerinin, ebeveynlerin psikolojik sağlamlıklarının ve aile içi etkileşimlerin ergenlerin psikolojik sağlamlığı üzerindeki etkilerini incelemektedir. Araştırma nicel bir araştırma olup, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile ilişkileri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla ilişkisel tarama modeli kullanılarak yürütülmüştür. Çalışma, 9-18 yaş arası 361 ergen bireyle 2024 yılı içerisinde yapılmış olup, veriler psikolojik sağlamlık tutum ve beceri ölçeği, aile değerlendirme ölçeği ve kişisel bilgi formlarıyla toplanmıştır. Araştırma online ortamda gerçekleştirilmiştir. Bulgular, ergen birey ve ebeveynleri arasındaki sağlıklı aile ilişkilerinin ve ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarının ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Çalışmada elde edilen diğer verilere göre, ergenlerin aile değerlendirme ölçeği alt boyutları ile psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeği alt boyutları arasında pozitif bir ilişki bulunmuştur. Ayrıca, ergenlerin cinsiyet, yaş, eğitim düzeyi ve ebeveyn eğitim durumu gibi faktörlere göre psikolojik sağlamlık tutum becerileri ve aile değerlendirme ölçeği sonuçlarında anlamlı farklılıklar gözlemlenmiştir. Yaş gruplarına göre, 9-12 yaş arasındaki ergenlerin iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme puanları, 13-15 ve 16-18 yaş gruplarına göre daha yüksek olup, yaş ilerledikçe bu puanlarda bir azalma gözlemlenmiştir.

Atıf: Yıldırım, T. (2025). Ergenlerin Psikolojik Sağlamlık Düzeyleri Üzerinde Aile İlişkilerinin Rolünün İncelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 8(1), 20-42. DOI: 10.55150/apjec.1603611

Article Information

Article Type

Research Article

Received

23.12.2024

Accepted

21.05.2025

Key Words

Adolescence,

Parent,

Psychological Resilience,

Family Relationship

The Examination of the Role of Family Relationships in Adolescents' Psychological Resilience Levels

*Tarık YILDIRIM

ABSTRACT

This study examines the effects of family relationships, parental psychological health, and family interactions on adolescents' psychological resilience levels. The research is a quantitative study conducted using a correlational survey model to investigate the relationship between adolescents' psychological resilience levels and family relationships. The study was conducted in 2024 with 361 adolescents aged 9 to 18, and data were collected using the Psychological Resilience Attitude and Skill Scale, the Family Assessment Scale, and personal information forms. The research was carried out online. The findings indicate that healthy family relationships between adolescents and their parents, as well as the psychological well-being of parents, significantly influence adolescents' psychological resilience. Additionally, the results reveal a positive relationship between the sub-dimensions of the Family Assessment Scale and the sub-dimensions of the Psychological Resilience Attitude and Skill Scale. Furthermore, significant differences were observed in adolescents' psychological resilience attitudes, skills, and family assessment scores based on factors such as gender, age, education level, and parental education status. In terms of age groups, adolescents aged 9-12 had higher scores in communication, roles, and emotional responsiveness compared to the 13-15 and 16-18 age groups, with a decline in these scores as age increased.

1. GİRİŞ

Ergenlik, hızlı fiziksel, zihinsel ve sosyal değişimlerin etkisiyle şekillenen bir dönemi tanımlar (Cooper vd., 2021). Koivusilta, Acacio-Claro, Mattila ve Rimpelä (2024) göre, ergenlik, fiziksel ve psikolojik gelişimin hızlandığı, çocukluktan yetişkinliğe geçişin yaşandığı bir dönemi ifade eder. Gül ve Güneş (2009) ise ergenliği, bireyler ve ailelerinde birçok dönüşümün yaşandığı bir süreç olarak tanımlamaktadır. Bu süreçte bireylerin psikolojik sağlık düzeyleri, karşılaştıkları zorluklara nasıl yanıt verdiklerini ve bu zorluklarla başa çıkma becerilerini belirlemede kritik bir rol oynamaktadır. Cojocarü vd. (2024), psikolojik dayanıklılığın biyolojik, psikolojik, sosyal ve kültürel faktörlerin etkileşimiyle şekillendiğini ve bu faktörlerin birbirini etkileyerek dayanıklılığı belirlediğini vurgulamaktadır. Ayrıca, gen-çevre etkileşiminin, bireylerin çevresel stres faktörlerine verdiği tepkilerde ve bu yanıtların dayanıklılığı nasıl etkilediğinde kritik bir rol oynadığını ifade etmektedirler.

Ergenlik, bireyin çocukluktan yetişkinliğe geçiş yaptığı, yaşam yolunu belirlemeye başladığı ve birçok içsel ve dışsal faktörden etkilendiği kritik bir dönemdir (Özgür ve Yılmaz, 2023). Bu dönemde karşılaşılan zorluklar ve stres unsurları, bireylerin psikolojik dayanıklılıklarını geliştirmeleri için önemli bir fırsat oluşturur. Psikolojik sağlık, son dönemlerde dikkatle üzerinde durulan bir terimdir (Ayar, 2018).

Ergenlik dönemi, bireyin hem fiziksel hem de psikolojik anlamda yoğun değişimler yaşadığı, gelişimsel açıdan kritik bir geçiş sürecidir. Bu sürecin farklı evreleri, bireysel farklılıklar ve çevresel etkenlere bağlı olarak çeşitlilik gösterebilmektedir. Erken ergenlik, ikincil cinsel özelliklerin normal gelişim sürecinden daha önce ortaya çıkmasıyla tanımlanmaktadır (Dong vd., 2023). Bu dönemde bedensel değişimlerin yanı sıra bilişsel gelişim süreci de hız kazanır. Ergenlik temposu olarak adlandırılan bu süreç, kişiden kişiye farklı hız ve biçimlerde seyredebilir. Ortalama olarak erken ergenlik dönemi 2,5 ila 3,5 yıl arasında değişmekte; bir gelişim basamağından diğerine geçiş ise genellikle altı ayı aşkın sürelerde gerçekleşmektedir (Olgun, 2020). Orta ergenlik dönemi genellikle 15-17 yaş aralığında görülmekte olup, bireyin kimlik kazanımı, özerklik geliştirme çabaları ve cinsiyet rollerine ilişkin farkındalığın arttığı bir aşamadır. Bu dönemde ergen, soyut düşünme becerilerini edinmiş, genelleme yapabilme yetkinliğine ulaşmış ve kişiliğini oluşturmaya başlamıştır (Özmen, 2022). Geç ergenlik evresi ise çoğunlukla 17-21 yaşları arasında yaşanmakta olup, büyüme hızının azaldığı, cinsel gelişimin tamamlandığı ve bireyin yaşamla ilgili hedefler belirlemeye yöneldiği bir dönemdir. Bu evrede birey, geçmişte yaşadığı kaygıların yerine geleceğe yönelik daha planlı ve bilinçli kararlar alma eğilimindedir. Aynı

zamanda bu süreç, bireyin bağımsız bir yetişkin kimliği kazandığı, kimlik oluşumunun netleştiği ve yetişkinliğe geçiş için gerekli becerilerin edinildiği bir dönem olarak değerlendirilmektedir (Akarçay, 2023).

Psikolojik dayanıklılık, dengeyi yeniden kurma ve bu dengeyi koruma yeteneğidir (Oktan, 2008). Zorlayıcı yaşam deneyimlerine, olumsuz ve güçlüklerle dolu koşullara rağmen mevcut engellerin üstesinden gelebilen ve beklenenden daha olumlu bir gelişim gösterebilen, bireylerin ayakta kalmalarını mümkün kılan, geliştirilebilir tutum ve yeteneklere sahip olma olarak tanımlanmaktadır (Kaya, Peker ve Gündüz, 2016). Ergenlerin bu dönemdeki psikolojik dayanıklılığı, yalnızca kişisel gelişimlerinin değil, aynı zamanda toplumsal uyumlarının da temel bir belirleyicisidir. Bu çalışma, ergenlerin psikolojik dayanıklılıklarını etkileyen faktörleri ve özellikle aile ilişkilerinin bu süreçteki önemli rolünü daha iyi anlamayı amaçlamaktadır.

Aile, kişinin hayata adım attığı ilk andan itibaren bulunduğu, ona varlığını sürdürebilmesi için gereken ilgi ve yardımın sağlandığı toplumsal bir çevredir (Bayer, 2013). Literatürde, aile ilişkilerinin ergenlerin psikolojik sağlık düzeyleri üzerindeki etkisine ilişkin çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Bu çalışma, söz konusu literatürdeki boşluğu doldurmayı amaçlamakta ve ergenlerin psikolojik sağlık düzeylerinde aile ilişkilerinin oynadığı rolü incelemektedir.

Araştırma kapsamında, ergenlerin aile içi ilişkilerinin (örneğin, destek, problem çözme becerileri ve iletişim) psikolojik sağlık düzeyleri üzerindeki etkisi değerlendirilmiştir. Ergenlerin psikolojik sağlık düzeyleri üzerindeki etkisine dair bulgular sunarak alana özgün bir katkı sağlamayı hedeflemektedir. Bu bağlamda, araştırmanın sonuçlarının bireysel ve toplumsal düzeyde uygulanabilir stratejilere ışık tutması beklenmektedir.

Ergenlik, bireyin benlik gelişiminin şekillendiği ve psikolojik sağlık açısından önemli bir dönüm noktasıdır (Öner ve Baysan Arabacı, 2021). Bu dönemde ergenler hem fiziksel hem de duygusal anlamda büyük değişimler geçirirken, dış dünyaya karşı da daha fazla etkileşimde bulunurlar. Bu süreçte, bireylerin karşılaştıkları zorluklarla başa çıkabilme becerileri büyük bir önem taşır. Bu gelişim evresi, ergenin psikolojik sağlamlığının önemli bir rol oynadığı bir dönemdir. Psikolojik sağlamlık, ergenin davranışsal ve duygusal sorunlarla başa çıkma yeteneğini etkiler. Üst düzey psikolojik sağlamlığa sahip ergenler, karşılaştıkları problem durumlarında daha az akademik zorluk, depresyon ve antisosyal davranış sergilerler (Turgut ve Çapan, 2017). Ergenlik dönemindeki psikolojik sağlamlık düzeyleri, gençlerin bu zorluklarla ne ölçüde başa çıkabileceklerini belirleyen önemli bir faktördür.

Aile; evlilik, kan bağları veya evlat edinme yoluyla birbirine bağlı, aynı çatı altında yaşayan, gelirlerini ortaklaşa paylaşan, sürekli etkileşim içinde bulunan ve karı-koca,

anne-baba, kız-oğul, kız kardeş-erkek kardeş gibi sosyal ilişkiler içinde olan bireylerden oluşan bir yapıdır (Ağdemir, 1991). Ergenlik döneminde, aile içindeki ilişkiler, ergenin psikolojik sağlığı ve dayanıklılığı üzerinde doğrudan bir etkiye sahip olabilir. Çiftçi (2023), ergenlik sürecinde aile içi etkileşimlerin, bireylerin kendilik algıları ve toplumsal kaygı düzeyleri üzerinde kayda değer bir etkisi olabileceğini öne sürmektedir.

Günümüzde yapılan pek çok araştırma, ergenlik dönemindeki gelişimle ilgili olarak ergenler ile anne-baba ve kardeşleri arasındaki iletişimde kopmalar yaşandığını ve bu durumun, ergenlerin duygusal olarak ailelerinden uzaklaşırken aynı zamanda bağımsızlaşma sürecine girdiklerini göstermektedir (Saçan, 2023).

Bu araştırmanın temel amacı, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile ilişkileri arasındaki etkileşimi incelemektir. Ergenlik, çocukluk döneminin bitişiyile başlayan ve fiziksel, duygusal ve sosyal açıdan dönüşümlerin yaşandığı kritik bir süreçtir (Ergün, 2016). Bu kadar kritik bir süreçte, bireyin psikolojik açıdan ne kadar dayanıklı olduğu da büyük bir öneme sahiptir, zira psikolojik dayanıklılık, duygusal ve davranışsal zorluklar karşısında koruyucu bir işlev görmektedir (Turgut ve Çapan, 2017). Bu nedenle, aile içindeki ilişkilerin ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki rolünü anlamak ergenlerin stresle başa çıkmalarını kolaylaştıracak müdahale stratejilerinin geliştirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu araştırmanın alt amaçlarını şu şekilde ifade edebiliriz:

- Ergenlerin aile ilişkileri, psikolojik sağlamlık düzeylerini nasıl etkilediğini incelemek
- Aile ilişkilerinin psikolojik sağlamlık üzerindeki etkilerini incelemek
- Aile değerlendirme ölçeği sonuçları ile psikolojik sağlamlık tutum ve beceri ölçeği sonuçları arasındaki ilişkiyi değerlendirmek.
- Ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri, demografik faktörlere (cinsiyet, sosyoekonomik durum vb.) göre nasıl bir farklılık gösterdiğini incelemek.
- Farklı yaş gruplarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin aile ilişkileri ile ilişkisini incelemek.

Mevcut literatürde, aile ilişkilerinin ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkilerini ele alan bazı çalışmalar bulunsa da bu çalışmaların büyük bir kısmı aile içi ilişkilerin yalnızca belirli bir boyutuna odaklanmaktadır. Aile içindeki iletişim tarzı, verilen destek ve problem çözme becerilerinin ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını nasıl etkilediği üzerine yapılan araştırmalar sınırlıdır. Bu çalışma, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile içindeki farklı ilişki boyutları arasındaki etkileşimi ele alarak bu alandaki bilgi boşluğunu doldurmayı hedeflemektedir.

Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları, demografik faktörlerden (örneğin, yaş, cinsiyet,

sosyoekonomik durum) etkilenebilir. Ancak, literatürde bu faktörlerin ergenlerin aile ilişkileriyle olan etkileşimlerini nasıl şekillendirdiğine dair derinlemesine bir inceleme bulunmamaktadır. Bu araştırma, demografik değişkenlerin ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki rolünü ve aile içindeki farklı dinamikleri nasıl etkilediğini araştırarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

Çoğu çalışma, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını genellikle bireysel olarak ele almakta ve aile içindeki ilişkilerin bu sağlamlık üzerindeki etkisini yeterince incelememektedir. Örneğin, Işık ve Eyüp (2020) ergenlerde psikolojik sağlamlığı sosyal dışlanma, sosyal kaygı, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından ele alırken, Karcı ve Balcı-Çelik (2024) ise algılanan stres, akademik öz yeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu çalışmalar, psikolojik sağlamlık üzerinde etkili olan bireysel faktörlere odaklanmaları açısından literatüre katkı sağlasa da, aile içi dinamiklerin bu süreçteki rolüne yeterince değinmemektedir.

Bu araştırma, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını aile ilişkileri bağlamında karşılaştırarak bu alandaki literatüre katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

Literatürde aile yapısının (nükleer aile, tek ebeveynli aile, geniş aile) ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkisi üzerine sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Aile yapısının, özellikle ergenlerin destek mekanizmaları ve psikolojik dayanıklılıkları ile ilişkisi daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmamıştır. Bu araştırma, farklı aile yapılarındaki ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerini karşılaştırarak bu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve teknikleri, verilerin analizi, güvenirlik analizleri ve akademik etik izin kısımlarına yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nicel araştırma yöntemine dayalı ilişki tarama modeli (correlational design) kullanılarak gerçekleştirilmiştir. İlişkisel tarama modeli, birden fazla değişkenin birbirini etkileyerek gösterdiği değişimlerin varlığını tespit etmeyi hedefler. Bu modelde, araştırmaya dâhil edilen değişkenlerin birbirleriyle doğrusal bir ilişki içinde olup olmadığı incelenir. Eğer bir değişim gözlemleniyorsa, bu değişimin nasıl ve hangi yönlerde gerçekleştiği belirlenmeye çalışılır (Bayram ve Kanmaz, 2022).

Araştırmanın ana amacı, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile içindeki ilişkiler arasındaki etkileşimi belirlemek ve ergenlerin psikolojik sağlamlık seviyeleri ile

aile içindeki etkileşim biçimlerinin birbirini nasıl etkileyebileceğini anlamaktır. Araştırma, bu iki değişken arasındaki ilişkinin gücünü ve yönünü belirlemeye yöneliktir.

2.2. Çalışma Grubu

Bu çalışmanın evreni, (Türkiyedeki) 9-18 yaş arasındaki ergenlerden oluşmaktadır. Ergenlik dönemi, psikolojik sağlık ve aile içi ilişkilerin gelişiminde kritik bir öneme sahip olduğu için bu yaş grubu seçilmiştir.

Araştırmanın örneklemini, 9-18 yaş arasında toplamda 361 ergeni kapsamaktadır. Katılımcılar, farklı yaş gruplarını ve cinsiyetleri temsil edecek şekilde seçilmiştir. Örneklemdeki katılımcılar şu şekilde dağılmaktadır:

- Toplam Katılımcı Sayısı: 361

- Erkek: 207 (%57,3)

- Kız: 155 (%42,7)

2.3. Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada veri toplamak için kişisel bilgi formu, Psikolojik Sağlık Tutum ve Beceri Ölçeğinden (PSTBÖ) ve Aile Değerlendirme Ölçeğinden (ADÖ) faydalanılmıştır.

2.3.1. Aile Değerlendirme Ölçeği

Aile içindeki ilişkileri değerlendirmek için kullanılan bu ölçek, McMaster Aile İşlevselliği Modeli'ne dayalı olarak aileleri değerlendirmek için geliştirilmiş bir araçtır (Epstein vd, 1983). Türkçeye uyarlaması ise Işıl Bulut tarafından yapılmıştır (Bulut, 1993). 60 maddeden oluşan bu ölçek dört seçenekli likert tipi formatında uygulanmaktadır. Ölçeğin 7 alt boyutu bulunmaktadır: iletişim kurma, duygusal yanıt verme, davranış düzenleme, sorun çözme, roller, genel işleyiş ve gerekli ilgiyi sağlama. Ölçeğin güvenirlik puanı Tablo 1'de verilmiştir.

2.3.2. Psikolojik Sağlık Tutum ve Beceri Ölçeği

Akar ve Aktan (2020) tarafından Türkçeye uyarlanan bu ölçek, 34 maddeden oluşur ve 4 ana alt boyut üzerinden incelenir. İlgörü ve Yaratıcılık, sorunlu ailelerde büyüyen çocukların karşılaştıkları zorlukları içselleştirmelerini engelleyerek, suçluluk duygusunun önüne geçen faktörler olarak tanımlanır. Bu ölçek, ergenlerin psikolojik sağlık düzeylerini ölçmek amacıyla kullanılır ve bireylerin zorluklarla başa çıkma becerilerini, duygusal dayanıklılıklarını ve esnekliklerini değerlendirir. Hurtes tarafından 1999 yılında geliştirilen bu ölçek, Hurtes ve Allen (2001) tarafından yeniden incelenmiştir. Ölçek, 7 alt boyuttan oluşmaktadır: içgörü, bağımsızlık, girişkenlik, ilişkiler,

değerler oryantasyonu, mizah ve yaratıcılık. Ölçeğin güvenirlik puanı tablo 1'de verilmiştir.

2.4. Veri Toplama Süreci ve Teknikleri

Veri toplama süreci, araştırmanın tasarımına ve amacına göre şekillendirilmiştir. Bu çalışmada, ilişki tarama modeli kullanılarak, belirli değişkenler arasındaki ilişkiler incelenmiştir. Araştırma, nicel bir araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir ve veriler ölçekler aracılığıyla toplanmıştır. Araştırma, ergenler üzerinde yapılmıştır. Örneklem, yaş aralığı 9-18 olan ergenlerden oluşmuştur. Katılımcılar, random seçim yöntemiyle belirlenmiş ve farklı sosyo-ekonomik seviyelerden gelen bireyler seçilmiştir. Bu sayede araştırmanın dışsal geçerliliği artırılmaya çalışılmıştır. Veri toplamak için aile değerlendirme ölçeği ve psikolojik sağlamlık tutum ve beceri ölçeği kullanılmıştır. Araştırmaya başlamadan önce, katılımcılara çalışma hakkında bilgi verilmiş ve gönüllü katılımlarına onay alınmıştır. Etik kurallar çerçevesinde, katılımcıların gizliliği ve anonimlikleri garanti edilmiştir. Araştırma online ortamda yapıp Google Form üzerinden katılım sağlanmıştır. Araştırmaya katılanların testler için verdikleri cevapların ortalaması alınarak analiz yapılmıştır.

Araştırmanın hipotezleri şu şekildedir:

- Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları ve aile ilişkileri arasında pozitif yönde bir ilişki vardır.
- Aile içerisindeki etkileşimin ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerinde etkisi vardır.
- Ergenlerin psikolojik sağlamlıkları yaşlarına göre farklılık gösterir.
- Aileden alınan duygusal destek, ergenlerin stresli durumlarla başa çıkma becerilerini olumlu yönde etkiler.
- Ergen bireylerin yaşlarına göre aile değerlendirme puanları üzerinde farklılıklar vardır.

2.5. Verilerin Analizi

Verilerin analizi, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) 26.0 ve AMOS 24 yazılımları kullanılarak yapılmıştır. Ergenlerin sosyo-demografik özellikleri sayı ve yüzde olarak sunulmuştur. Ölçek ve alt boyut puanlarının analizinde ortalama ve standart sapma değerleri kullanılmıştır. Ergenlerin cinsiyet gibi iki gruptan oluşan değişkenlerle ölçek puanları karşılaştırılırken Independent Sample t Testi, üç veya daha fazla grup ile karşılaştırma yapılırken ise One Way ANOVA Testi kullanılmıştır.

Gruplar arasında anlamlı farklılıkların bulunduğu durumlarda, bu farklılıkların ne tür grup öğelerinden ortaya çıktığını anlamak için Post Hoc Testleri gerçekleştirilmiştir. Ölçekler arasındaki bağlantıların analiz edilmesinde ise Pearson Korelasyon Analizi yöntemine başvurulmuştur. Korelasyon katsayısı, 0.00-0.30 aralığında zayıf, 0.30-0.70 aralığında orta düzeyde ve 0.70-1.00 aralığında güçlü bir ilişki olarak yorumlanmıştır (Büyüköztürk, 2020). Çalışmada Yol Analizi (Regresyon) yapılmış ve bu analizler AMOS 24 programı aracılığıyla yapılmıştır. Tüm incelemelerde geçerlilik seviyeleri olarak 0,05 ve 0,01 değerleri dikkate alınmıştır.

2.6. Güvenirlilik Analizleri

Ölçek ve alt faktörlerine ait güvenirlilik sonuçları Tablo 1'de gösterilmiştir.

Tablo 1. Korelasyon Sonuçları

Faktörler	Cronbach alpha	N
Aile Değerlendirme Ölçeği	0,876	60
Problem çözme	0,539	6
İletişim	0,470	9
Roller	0,516	11
Duygusal tepki verebilme	0,527	6
Gereken ilgiyi gösterme	0,480	7
Davranış kontrolü	0,474	9
Genel işlevler	0,521	12
Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği (PSTBÖ)	0,952	34
İlişkiler/değerler	0,887	11
İçgörü/yaratıcılık	0,845	10
Bağımsızlık/girişimcilik	0,814	8
Mizah	0,728	5

2.7. Akademik Etik İzin

İstanbul Ticaret Üniversitesi Etik Kurulu'ndan 2.01.2024 tarih ve E-65836846-044-307460 sayılı onayı ile alınmıştır.

3. BULGULAR

Bulgular kısmında, araştırmada elde edilen verilerin analiz sonuçlarına yer verilmiştir. Bu bölümde, ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeyleri ile aile ilişkilerinin arasındaki ilişki, istatistiksel analizlerle ortaya konmuş ve bulguların doğruluğunu destekleyen veriler sunulmuştur. Ayrıca, değişkenler arasındaki anlamlı farklar ve ilişkiler tartışılmıştır.

Ergenlerin sosyo-demografik özelliklerine ait bulgular Tablo 2'de, ölçek ve alt boyutlarına ilişkin betimleyici bulgular ise Tablo 3.'de sunulmuştur.

Tablo 2. Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

Değişken	Kategori	Sayı	%	Değişken	Kategori	Sayı	%
Yaş	9-12 yaş	7	1,9	Aile SED	Düşük	37	10,2
	13-15 yaş	65	18		Orta	286	79,2
	16-18 yaş	289	80,1		Yüksek	38	10,5
Cinsiyet	Erkek	207	57,3	PDAD	Evet	56	15,5
	Kız	154	42,7		Hayır	305	84,5
Baba eğitim düzeyi	İlk./Alt.	92	25,5	Anne eğitim düzeyi	İlkokul ve altı	129	35,7
	Ortaokul	64	17,7		Ortaokul	80	22,2
	Lise	162	44,9		Lise	120	33,2
	Lis. ve üstü	43	11,9		Lisans ve üzeri	32	8,9
Ebvyn. Psk.	Psk.Dsk.İh.	107	29,6	Anne/Baba Brlt.Drm.	Evet	334	92,5
Sağ. Drm.	Psk.Dsk.İh.Yok	254	70,4		Hayır	27	7,5
Eğitim düzeyi	Ortaokul	43	11,9	Toplam		301	100
	Lise	275	76,2				
	Üniversite	43	11,9				

Bu bulgulara göre ergenlerin çoğunluğunu 16-18 yaş aralığındaki ergenler (%80,1) oluşturmaktadır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında, erkekler %57,3 ile kızlardan (%42,7) biraz daha fazladır. Eğitim düzeyinde ergenlerin büyük bir bölümü lise eğitimine (%76,2) devam etmektedir. Anne ve baba eğitim düzeyleri incelendiğinde, babaların önemli bir kısmı lise mezunu (%44,9) iken, anneler için en sık karşılaşılan eğitim düzeyi ilkokul ve altıdır (%35,7).

Ailelerin büyük çoğunluğu orta sosyo-ekonomik düzeye sahipken (%79,2), psikolojik destek alma durumuna ilişkin olarak katılımcıların %15,5'inin daha önce profesyonel yardım aldığı görülmektedir. Ailelerin psikolojik sağlık durumunda ise çoğu ebeveynin psikolojik sorunu olmadığı (%70,4) belirlenmiştir. Ayrıca ebeveynlerin büyük bir kısmının birlikteliğini devam ettirdiği (%92,5) tespit edilmiştir.

Tablo 3. Aile Değerlendirme, Psikolojik Sağlık ve Tutum Becerileri Ölçekleri ile Alt Boyutlarına Ait Betimleyici Bulgular

Ölçekler ve alt boyutları	Ort. ± S.S	Min. – Max.	Skewness ± S.H	Kurtosis ± S.H
ADÖ	2,46±0,30	1,67-3,76	0,84±0,13	1,12±0,26
Problem çözme	2,33±0,45	1,00-4,00	0,18±0,13	0,95±0,26
İletişim	2,42±0,36	1,44-3,89	0,50±0,13	0,73±0,26
Roller	2,46±0,35	1,64-3,64	0,55±0,13	0,52±0,26

Duygusal tepki verebilme	2,52±0,48	1,17-3,83	0,47±0,13	0,01±0,26
Gereken ilgiyi gösterme	2,48±0,42	1,43-3,86	0,42±0,13	0,15±0,26
Davranış kontrolü	2,61±0,39	1,44-3,89	0,32±0,13	0,25±0,26
Genel işlevler	2,42±0,34	1,33-3,58	0,54±0,13	0,84±0,26
PSTBÖ	2,62±0,49	1,20-4,00	0,98±0,13	0,61±0,26
İlişkiler/Değerler	2,66±0,55	1,33-4,00	0,84±0,13	0,39±0,26
İçgörü/Yaratıcılık	2,61±0,52	1,00-4,00	0,72±0,13	0,48±0,26
Bağımsızlık/Girişimcilik	2,63±0,54	1,29-4,00	0,77±0,13	0,32±0,26
Mizah	2,60±0,54	1,00-4,00	0,46±0,13	0,02±0,26

Aile Değerlendirme Ölçeğinin genel ortalaması 2,46 olup, değerler 1,67 ile 3,76 arasında değişmektedir. Alt boyutlar incelendiğinde; problem çözme ortalaması 2,33 (1,00-4,00), iletişim ortalaması 2,42 (1,44-3,89), roller ortalaması 2,46 (1,64-3,64), duygusal tepki verebilme ortalaması 2,52 (1,17-3,83), gereken ilgiyi gösterme ortalaması 2,48 (1,43-3,86), davranış kontrolü ortalaması 2,61 (1,44-3,89) ve genel işlevler ortalaması 2,42 (1,33-3,58) olarak görülmektedir.

Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği (PSTBÖ) için genel ortalama 2,62 (1,20-4,00) olup, alt boyutlardan ilişkiler/değerler 2,66 (1,33-4,00), içgörü/yaratıcılık 2,61 (1,00-4,00), bağımsızlık/girişimcilik 2,63 (1,29-4,00) ve mizah 2,60 (1,00-4,00) aralığında olduğu görülmektedir.

Çalışmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının normal dağılıma uygunluğu, çarpıklık ve basıklık değerleri hesaplanarak değerlendirilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre, tüm ölçekler ve alt faktörler normal dağılım kriterlerini karşılamış olup, bu değerlerin referans aralık olan $\pm 1,96$ sınırları içinde olduğu belirlenmiştir (Kalaycı, 2005).

Tablo 4-7’de ise Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği (PSTBÖ) ve Aile Değerlendirme Ölçeği ile alt boyutlarının ergenlerin demografik özelliklerine göre karşılaştırılmasına ilişkin sonuçlar yer almaktadır.

Ergenlerin cinsiyetlerine göre psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve ilişkiler/değerler alt boyutuna ait puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p < 0,05$). Bu verilere göre, kız ergenlerin psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve ilişkiler/değerler alt boyutu puanları, erkek ergenlere göre daha düşüktür.

Ergenlerin yaşlarına bağlı olarak iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme alt boyutları arasında anlamlı farklar gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu bulgulara göre, 9-12 yaş arasındaki ergen bireylerin roller, iletişim ve duygusal tepki verebilme puanları, 13-15 ve 16-18 yaş arasındaki ergenlere göre daha yüksektir. Genel olarak, ergenlerin yaşları arttıkça iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme puanlarında bir azalma olduğu görülmektedir.

Ergenlerin eğitim düzeylerine bağlı olarak aile değerlendirme genel ve alt boyutları olan roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevlere ait puanlar arasında anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu sonuçlar, ortaokul ve üniversite düzeyindeki ergenlerin, lise düzeyindeki ergenlere kıyasla aile değerlendirme genel ve alt boyutlarında daha yüksek puanlar aldığını göstermektedir.

Ayrıca, ergenlerin eğitim düzeylerine göre psikolojik sağlık tutum beceri ölçeği genel puanı ile ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik ve mizah alt boyutları arasında istatistiksel olarak anlamlı farklar bulunmuştur ($p<0,05$). Bu verilere göre, ortaokul ve üniversite düzeyindeki ergenlerin psikolojik sağlık ve ilgili alt boyutlarda, lise düzeyindeki ergenlere göre daha yüksek puanlar elde ettiği sonucuna varılmıştır.

Ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre aile değerlendirme genel puanı ve alt boyutları (iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu verilere göre, babaların eğitim seviyesi yükseldikçe, ergenlerin aile değerlendirme genel puanı ve alt boyutlarına ait puanların azaldığı görülmektedir.

Ergenlerin baba eğitim düzeylerine göre psikolojik sağlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve alt boyutları (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik, mizah) arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Bu verilere göre, babaların eğitim düzeyinin artmasıyla ergenlerin psikolojik sağlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve alt boyutlarına ait puanlarının da azaldığı tespit edilmiştir.

Tablo 4. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Alt Boyutlarının Ergenlik Demografik Özelliklerine göre Karşılaştırılması

	Değişken	ADÖ	Prb. Çzm.	İletişim	Roller	Duygusal tepki	İlgi Gösterme	Dav. Kont.	Genel İşlev
Cinsiyet	Erkek	2,47±0,33	2,33±0,48	2,43±0,38	2,46±0,4	2,53±0,49	2,5±0,46	2,62±0,43	2,43±0,37
	Kadın	2,45±0,2	2,31±0,41	2,42±0,34	2,47±0,3	2,5±0,46	2,45±0,37	2,6±0,34	2,4±0,29
	t	0,652	0,401	0,286	-0,133	0,455	1,13	0,449	0,703
	p	0,515	0,689	0,775	0,894	0,649	0,259	0,654	0,483
Yaş	9-12 yaş	2,7±0,27	2,33±0,67	2,75±0,36	2,82±0,36	3,02±0,42	2,78±0,49	2,75±0,22	2,46±0,33
	13-15 yaş	2,49±0,3	2,37±0,4	2,45±0,3	2,5±0,36	2,59±0,5	2,47±0,43	2,65±0,4	2,41±0,36
	16-18 yaş	2,45±0,3	2,32±0,46	2,41±0,36	2,45±0,3	2,49±0,4	2,48±0,42	2,6±0,39	2,42±0,34
	F	2,768	0,322	3,084	4,455	5,533	1,756	0,84	0,096
	p	0,064	0,725	0,047*	0,012*	0,004**	0,174	0,433	0,908
	Fark	-	-	b,c<a	b,c<a	b,c<a	-	-	-
Eğitim Düzeyi	Ortok.	2,58±0,33	2,35±0,55	2,48±0,42	2,61±0,44	2,81±0,5	2,6±0,4	2,75±0,49	2,44±0,4
	Lise	2,43±0,28	2,33±0,42	2,41±0,34	2,43±0,32	2,44±0,43	2,43±0,39	2,6±0,36	2,39±0,32
	Ünv.	2,57±0,35	2,28±0,53	2,5±0,45	2,5±0,39	2,73±0,56	2,67±0,56	2,71±0,43	2,55±0,37
	F	7,753	0,295	1,175	6,836	17,343	8,369	5,376	4,37
	p	0,001**	0,744	0,31	0,001**	0,000**	0,000**	0,005**	0,013*
	Fark	a,c>b	-	-	a,c>b	a,c>b	a,c>b	a,c>b	c>b
Baba Eğitim Düzeyi	ilk./alt.	2,53±0,33	2,4±0,52	2,5±0,4	2,5±0,42	2,57±0,51	2,6±0,47	2,63±0,41	2,49±0,42
	Ortaokl.	2,53±0,33	2,35±0,45	2,48±0,4	2,53±0,39	2,63±0,49	2,6±0,41	2,67±0,46	2,46±0,37
	Lise	2,43±0,27	2,3±0,41	2,37±0,34	2,43±0,29	2,47±0,46	2,41±0,37	2,62±0,37	2,38±0,28
	Lis./üst.	2,36±0,25	2,23±0,44	2,36±0,29	2,42±0,3	2,4±0,39	2,31±0,41	2,49±0,32	2,34±0,28
	F	5,033	1,832	3,382	1,702	3,032	8,661	1,78	3,173
	p	0,002**	0,141	0,018*	0,166	0,029*	0,000**	0,151	0,024*
	Fark	c,d<a,b	-	c,d<a,b	-	c,d<b	c,d<a,b	d<b	c,d<a

Ergenlerin aile gelir düzeylerine göre psikolojik sağlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve alt boyutları (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik, mizah) arasında da istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir ($p>0,05$).

Ergenlerin daha önce psikolojik destek alıp almama durumlarına göre ilişkiler/değerler ve içgörü/yaratıcılık alt boyutlarına ait puanlar arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Bu verilere göre, psikolojik destek alan ergenlerin ilişkiler/değerler ve içgörü/yaratıcılık alt boyutlarına ait puanları, psikolojik destek almayan ergenlere göre daha düşüktür.

Tablo 5. Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği (PSTBÖ) ve Alt Boyutlarının Ergenlik Demografik Özelliklerine göre Karşılaştırılması

Kateg.	Değişken	PSTBÖ	İlişkiler	İçgörü	Bağımsızlık	Mizah
Cinsiyet	Erkek	2,67±0,52	2,7±0,58	2,66±0,54	2,67±0,58	2,64±0,58
	Kadın	2,56±0,44	2,61±0,51	2,54±0,47	2,57±0,48	2,54±0,48
	t	2,043	1,539	2,282	1,957	1,72
	p	0,042*	0,125	0,023*	0,051	0,086
Yaş	9-12 yaş	2,68±0,57	2,77±0,63	2,7±0,54	2,59±0,64	2,66±0,55
	13-15 yaş	2,68±0,51	2,7±0,57	2,69±0,53	2,64±0,58	2,67±0,54
	16-18 yaş	2,61±0,48	2,65±0,55	2,59±0,51	2,63±0,53	2,58±0,54
	F	0,514	0,435	1,08	0,032	0,774
	p	0,599	0,648	0,341	0,968	0,462
Eğitim Düzeyi	Ortok.	2,88±0,56	2,93±0,62	2,93±0,56	2,83±0,63	2,84±0,53
	Lise	2,54±0,45	2,57±0,5	2,52±0,48	2,55±0,5	2,52±0,52
	Ünv.	2,9±0,47	2,96±0,57	2,86±0,52	2,93±0,49	2,84±0,56
	F	18,288	16,479	18,54	13,808	11,839
	p	0,000**	0,000**	0,000**	0,000**	0,000**
	Fark	a,c>b	a,c>b	a,c>b	a,c>b	a,c>b
Baba Eğitim Düzeyi	ilk./alt.	2,78±0,43	2,79±0,49	2,78±0,5	2,76±0,5	2,77±0,51
	Ortaokl.	2,7±0,51	2,74±0,6	2,68±0,53	2,66±0,56	2,73±0,55
	Lise	2,54±0,5	2,58±0,55	2,53±0,51	2,55±0,55	2,51±0,52
	Lis./üst.	2,49±0,45	2,52±0,53	2,47±0,49	2,59±0,5	2,38±0,53
	F	6,403	4,358	6,578	3,023	8,74
	p	0,000**	0,005**	0,000**	0,03*	0,000**
	Fark	c,d<a,b	c,d<a,b	c,d<b<a	c<a	c,d<a,b

Ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarına göre problem çözme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt boyutlarına ait puanlar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Ancak, ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarına göre aile değerlendirme genel puanı ve alt boyutları (iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu verilere göre, ebeveynleri psikolojik desteğe ihtiyaç duymayan ergenlerin aile değerlendirme genel puanı ve alt boyutları (iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü) daha yüksek olup, ebeveynleri psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ergenlere kıyasla bu boyutlarda daha olumlu değerlendirmelere sahiptirler.

Ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarına göre psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve alt boyutları (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik, mizah) arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0,05$). Bu verilere göre, ebeveynleri psikolojik desteğe ihtiyaç duymayan ergenlerin psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeği genel puanı ve alt boyutları (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik, mizah) daha yüksek olup, ebeveynleri psikolojik desteğe ihtiyaç duyan ergenlere kıyasla daha olumlu bir psikolojik sağlamlık profiline sahiptirler.

Ergenlerin anne ve babanın birlikte yaşama durumlarına göre problem çözme puanlarında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlemlenmiştir ($p<0,05$). Bu verilere göre, anne ve babası ayrı yaşayan ergenlerin problem çözme puanları, birlikte yaşayan ergenlere göre daha yüksektir.

Tablo 6. Aile Değerlendirme Ölçeği (ADÖ) ve Alt Boyutlarının Ergenlik Demografik Özelliklerine göre Karşılaştırılması

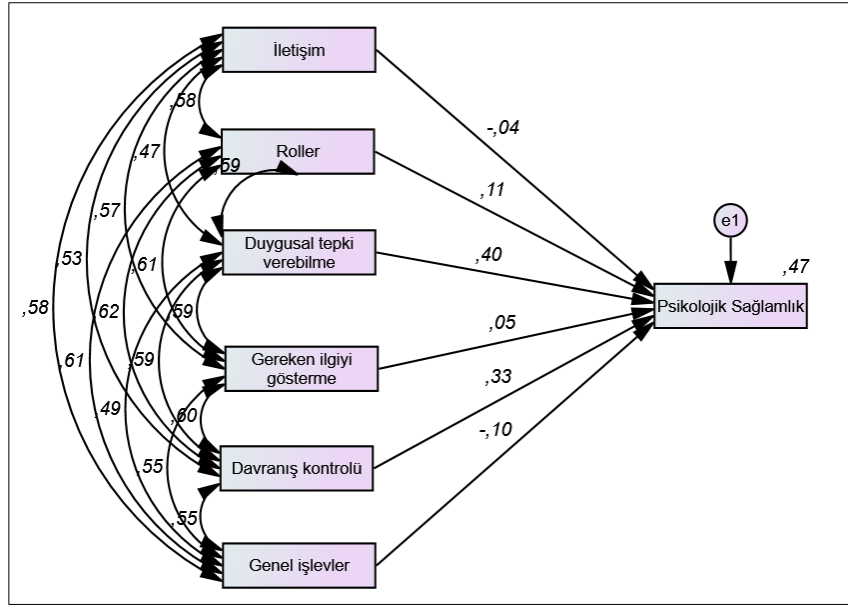
	Değişken	ADÖ	Prb. Çzm.	İletişim	Roller	Duygusal Tepki	İlgi Göst.	Dav. Kont.	Genel işlev
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	2,41±0,33	2,35±0,49	2,42±0,47	2,42±0,43	2,43±0,52	2,39±0,45	2,53±0,42	2,32±0,38
	Orta	2,46±0,3	2,3±0,43	2,41±0,34	2,46±0,3	2,52±0,46	2,5±0,41	2,63±0,39	2,42±0,32
	Yüksek	2,52±0,36	2,48±0,5	2,52±0,4	2,54±0,3	2,59±0,51	2,44±0,5	2,58±0,41	2,46±0,4
	F	1,248	2,704	1,587	1,243	1,129	1,157	1,201	2,021
	p	0,288	0,068	0,206	0,29	0,325	0,316	0,302	0,134
Psk. Dst. Alma	Evet	2,45±0,3	2,36±0,57	2,37±0,39	2,38±0,36	2,51±0,41	2,49±0,4	2,59±0,4	2,43±0,39
	Hayır	2,47±0,29	2,32±0,43	2,43±0,36	2,48±0,3	2,52±0,49	2,48±0,42	2,62±0,39	2,41±0,33
	t	-0,437	0,525	-1,185	-1,925	-0,052	0,139	-0,601	0,277
	p	0,662	0,601	0,237	0,055	0,959	0,89	0,548	0,782
Ebeveyn Psk.	P.Ds. İhty.	2,4±0,3	2,32±0,44	2,35±0,37	2,37±0,29	2,41±0,37	2,43±0,37	2,55±0,33	2,37±0,32
	P.D.Yok	2,49±0,3	2,33±0,46	2,45±0,3	2,5±0,36	2,56±0,51	2,5±0,44	2,64±0,41	2,43±0,35
	t	-2,593	-0,125	-2,454	-3,505	-3,096	-1,711	-2,389	-1,547
	p	0,01*	0,901	0,015*	0,001**	0,002**	0,088	0,018*	0,123
Anne Baba	Evet	2,45±0,3	2,3±0,42	2,42±0,35	2,46±0,4	2,52±0,47	2,48±0,41	2,6±0,38	2,4±0,33
	Hayır	2,57±0,4	2,67±0,65	2,51±0,52	2,45±0,4	2,48±0,5	2,54±0,54	2,74±0,48	2,57±0,44
	t	-1,293	-2,959	-0,919	0,245	0,48	-0,761	-1,801	-1,936
	p	0,207	0,006**	0,366	0,807	0,632	0,447	0,073	0,063

Tablo 7. Psikolojik Sağlamlık Tutum Beceri Ölçeği (PSTBÖ) ve Alt Boyutlarının Ergenlik Demografik Özelliklerine göre Karşılaştırılması

	Değişken	PSTBÖ	İlişkiler	İçgörü	Bağımsızlık	Mizah
Aile Gelir Düzeyi	Düşük	2,59±0,34	2,59±0,46	2,57±0,38	2,6±0,46	2,59±0,34
	Orta	2,64±0,51	2,68±0,57	2,61±0,54	2,63±0,56	2,62±0,57
	Yüksek	2,56±0,4	2,55±0,46	2,63±0,48	2,61±0,44	2,47±0,49
	F	0,502	1,313	0,117	0,096	1,263
	p	0,606	0,27	0,889	0,908	0,284
Psk. Dst. Alma Drm.	Evet	2,51±0,44	2,51±0,53	2,46±0,48	2,53±0,55	2,56±0,53
	Hayır	2,64±0,49	2,68±0,55	2,64±0,52	2,65±0,53	2,61±0,54
	t	-1,846	-2,145	-2,424	-1,557	-0,618
	p	0,066	0,033*	0,016*	0,12	0,537
Ebeveyn Psk. Sap.Drm.	Psk.D. İhty.	2,44±0,35	2,45±0,39	2,44±0,4	2,41±0,44	2,47±0,4
	Psk.D. İht.Yok	2,7±0,52	2,74±0,58	2,69±0,54	2,72±0,55	2,65±0,59
	t	-5,437	-5,499	-4,802	-5,559	-3,299
	p	0,000**	0,000**	0,000**	0,000**	0,001**
Anne Baba Birlikte Yaşama	Evet	2,63±0,48	2,67±0,54	2,62±0,51	2,63±0,53	2,61±0,53
	Hayır	2,53±0,55	2,51±0,69	2,49±0,6	2,63±0,59	2,5±0,65
	t	1,014	1,428	1,314	-0,069	1,016
	p	0,311	0,154	0,19	0,945	0,31

Yapılan analizler sonucunda, ergenlerin aile değerlendirme ölçeği genel puanları ve alt boyutları (iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış) ile psikolojik sağlamlık tutum beceri ölçeğinin alt boyutları (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık, bağımsızlık/girişimcilik, mizah) arasında düşük ve orta düzeyde pozitif bir ilişki tespit edilmiştir ($p<0,05$). Bu bulgular, aile değerlendirme puanlarının artışıyla psikolojik sağlamlık ve ilgili alt boyutların da arttığını göstermektedir.

Korelasyon analizinde, ergenlerin psikolojik sağlamlık ve tutum becerileri ile ilişkili bulunan iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve davranış (problem çözme alt boyutunun Psikolojik Sağlamlık Ölçeği ile anlamlı bir ilişkisi olmadığı için regresyon analizine dahil edilmemiştir) alt boyutları, bağımsız değişkenler olarak analize dahil edilmiştir. Bu doğrultuda, ergenlerin aile değerlendirme alt boyutlarının psikolojik sağlamlık ve tutum becerileri üzerindeki etkilerini inceleyen regresyon (yol) analizi sonuçları Şekil 1'de sunulmaktadır.

Şekil 1. Ergenlerin Aile Değerlendirme Alt Boyutlarının Psikolojik Sağlık ve Tutum Becerileri Üzerindeki Etkilerini İnceleyen Regresyon (Yol) Analizi Sonuçları

Bu bulgular doğrultusunda, aile değerlendirme alt boyutlarının ergenlerin psikolojik sağlık davranışlarındaki değişimlerin %47,1'ini açıkladığı görülmektedir. Psikolojik sağlık üzerinde en güçlü etkiye sahip değişkenler duygusal tepki verebilme ($\beta=0,399$) ve davranış kontrolü ($\beta=0,328$) olup, bu etkiler istatistiksel olarak anlamlıdır ($p<0,001$). Diğer değişkenler, roller ($\beta=0,107$), genel işlevler ($\beta=-0,095$), gereken ilgiyi gösterme ($\beta=0,055$) ve iletişim ($\beta=-0,042$) ise psikolojik sağlık üzerinde anlamlı bir etki göstermemektedir. Bu durum, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını en fazla artıran aile özelliklerinin duygusal tepki verebilme ve davranış kontrolü olduğunu ortaya koymaktadır.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çalışmaya katılan ergen bireylerin cinsiyet durumlarına bakıldığında, kız ergen bireylerin psikolojik sağlık puanlarının erkek ergen bireylere oranla alt seviyede olduğu tespit edilmiştir. Bu fark özellikle ilişkiler/değerler alt boyutunda belirginleşmiştir.

Ebeveynleri ayrı yaşayan ergen bireylerin problem çözme becerilerinin daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Bununla beraber, anne ve babaların psikolojik sağlık durumuna göre yapılan analizlerde de aile değerlendirme ile ilgili anlamlı farklar görülmüştür. Ebeveynleri psikolojik danışmanlığa gereksinimi olan ergen bireylerin, psikolojik danışmanlığa gereksinim duymayanlara göre daha düşük aile değerlendirme puanları aldığı görülmüştür.

Ergenlerin psikolojik sağamlıkları ile ilgili değerlendirmelerde de benzer bir durum gözlemlenmiştir. Ebeveynleri psikolojik danışmanlığa gereksinimi olan ergenlerin psikolojik sağamlık tutum beceri ölçeği geneli ve alt boyutlarında düşük puanlar alırken, psikolojik danışmanlık hizmeti alan ergenlerin puanları daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Aynı zamanda, ergenlerin daha önce psikolojik destek alma durumlarıyla ilgili yapılan değerlendirmede, ilişkiler/değerler ve içgörü/yaratıcılık alt boyutlarında psikolojik destek alan ergenlerin daha düşük puanlar aldıkları görülmüştür.

Ayrıca, anne ve baba eğitim düzeylerinin de ergenlerin aile değerlendirme puanları üzerinde etkili olduğu tespit edilmiştir. Annelerin eğitim düzeyinin arttığı durumlarda, ergenlerin aile değerlendirme puanları genel olarak azalmış, buna paralel olarak psikolojik sağamlıkları da düşük olmuştur. Babaların eğitim düzeyinin artmasıyla birlikte benzer bir azalma görülmüştür.

Son olarak, ergenlerin yaşlarına göre aile değerlendirme puanları üzerinde farklılıklar gözlemlenmiş; 9-12 yaş arasındaki ergenlerin iletişim, roller ve duygusal tepki verebilme puanları, daha büyük yaş gruplarına göre daha yüksek çıkmıştır. Bununla birlikte, ergenlerin psikolojik sağamlık düzeyleri üzerinde yaşı beliren bir etkisi olmadığı sonucuna varılmıştır.

Tüm bu bulgular, ergenlerin aile yapısı, ebeveyn psikolojik sağlığı, eğitim düzeyi, yaş ve cinsiyet gibi faktörlerin, aile içindeki işlevsellik ve ergenlerin psikolojik sağamlık düzeyleri üzerinde önemli etkiler yarattığını göstermektedir. Bu nedenle, ergenlerin gelişim süreçlerine katkıda bulunmak amacıyla, aile içi etkileşimlerin güçlendirilmesi ve ebeveynlerin psikolojik sağlıklarının desteklenmesi önemli bir yere sahiptir.

Araştırma bulguları, ergenlerin psikolojik sağamlıklarının aile içindeki sağlıklı etkileşimler ve ebeveynlerin psikolojik sağlık durumlarıyla güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir. Aile içindeki güvenli bağlar ve ebeveynlerin psikolojik sağlıkları, ergenlerin duygusal ve psikolojik dayanıklılıklarını şekillendirmektedir. Ebeveynlerin sağlıklı psikolojik durumları, çocuklarının başa çıkma becerilerini doğrudan etkiler, bu da ergenlerin daha güçlü psikolojik sağamlık geliştirmelerini sağlar.

Araştırma bulguları, ergenlerin cinsiyetlerine göre Psikolojik Sağamlık Tutum ve Beceri Ölçeği alt boyutlarında anlamlı bir farklılık olmadığını ortaya koymuştur. Alanyazın incelendiğinde, bu bulguyu destekleyen çalışmalara da rastlanmaktadır. Örneğin, Işık ve Çelik (2020) tarafından yürütölen araştırmada, ergenlerin psikolojik sağamlık düzeylerinin cinsiyete göre anlamlı bir farklılık göstermediği belirlenmiştir.

Eğitim düzeyi yüksek babalar, çocuklarına daha bağımsızlık odaklı yaklaşımlar sergileyebilir. Bu durum, ergenlerin aile içindeki bağlanma veya destek algılarını değiştirebilir. Ancak, babaların kariyer odaklı yaşam tarzları nedeniyle iletişim ve duygusal paylaşım eksiklikleri de yaşanabilir. Bu da ergenlerin aileden aldıkları desteği azaltabilir. Ayrıca, eleştirel düşünme becerisi gelişen ergenler, aile içindeki iletişim veya destek eksikliklerini daha açık fark edebilirler. Cerit (2007) çalışmasında da benzer bir bulguya ulaşılmış; babaların eğitim düzeyinin, ergenlerin aile işlevlerine ilişkin alt boyutlarıyla anlamlı bir ilişki göstermediği ifade edilmiştir. Ancak babaların eğitim düzeyi arttıkça, ergenlerin aile değerlendirme ölçeğindeki davranış kontrolü, duygusal tepki verebilme, yeterli ilgi gösterme, iletişim ve genel işlevler alt boyutlarında puanlarının azaldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, babalarının eğitim düzeyi yükseldikçe ergenlerin aile içi ilişkileri daha düşük bir işlevsellikle algılama eğiliminde olabileceklerini göstermektedir.

Aile içindeki sağlıklı iletişim ve destekleyici ebeveyn tutumları, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmektedir. Aileden alınan duygusal destek, ergenlerin zorluklar karşısında daha güçlü durmalarını sağlar. Ayrıca, ebeveynlerin psikolojik sağlık durumu, ergenlerin başa çıkma becerilerini ve duygusal desteğin kalitesini etkiler. Stresli durumlarla başa çıkabilen ebeveynler, çocuklarına daha sağlıklı bir şekilde duygusal rehberlik edebilirler.

Araştırma bulgularına göre, yaş arttıkça psikolojik sağlamlık puanlarında bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu durum, ergen bireylerin yaş ilerledikçe aile içi iletişim ve duygusal etkileşimlerinde azalma eğilimi gösterdiklerini ve aile içindeki rollerine dair algılarının değişebileceğini düşündürmektedir. Ergenlik dönemine özgü bireyselleşme çabaları ile sosyal çevreyle kurulan ilişkilerin yoğunluk kazanması, bu düşüşün olası nedenleri arasında değerlendirilebilir. Nitekim Bindal'ın (2018) çalışmasında da benzer biçimde, yaşça daha büyük ergenlerin psikolojik sağlamlık düzeylerinin daha düşük olduğu belirlenmiş; bu da yaş ilerledikçe aile içi etkileşim dinamiklerinde farklılıklar olabileceğine işaret etmektedir. Cinsiyetin etkisi ise karmaşık bir ilişki sunmaktadır. Araştırmada erkek ve kız ergenler arasındaki psikolojik sağlamlık farkı belirgin olmamış olsa da cinsiyetin başa çıkma stratejilerinde farklılıklar yaratabileceği düşünülmektedir. Erkekler daha içe dönük ve problem odaklı başa çıkma stratejilerini kullanırken, kızlar duygusal destek arayışına girmektedirler. Bu araştırmanın sınırlamaları, yalnızca bir coğrafi bölgede ergenlerin incelenmesi ve kesitsel bir yapıya sahip olmasıdır. Gelecek araştırmalar, farklı kültürel yapılar içinde ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını etkileyen faktörleri daha derinlemesine inceleyebilir ve aile

içindeki dinamiklerin ergenlerin psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkisini daha kapsamlı şekilde araştırabilir.

5. ÖNERİLER

Bulgulardan elde edilen sonuçlara dayanarak, ergenlerin aile ilişkileri ve psikolojik sağlamlıkları üzerinde olumlu etkiler yaratabilecek çeşitli önerilerde bulunulabilir. İlk olarak, aile içi iletişimi güçlendirmek büyük önem taşımaktadır. Ergenlerin aile değerlendirme puanları, özellikle iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında yaşa göre farklılıklar göstermektedir. 9-12 yaş arasındaki ergenlerin daha yüksek puan alması, bu yaş grubunun daha açık ve etkili iletişime sahip olduklarını göstermektedir. Aile içi iletişimi güçlendirmek amacıyla, özellikle daha büyük yaş gruplarındaki ergenlerle daha fazla açık iletişim kurmaya yönelik aile içi eğitim ve rehberlik programları düzenlenebilir. Ebeveynlerin, çocuklarının duygusal ihtiyaçlarını anlamak ve empati yapabilmek için eğitim alması önemlidir.

Diğer yandan, psikolojik destek alan ergenlerin bazı alt boyutlarda (ilişkiler/değerler, içgörü/yaratıcılık) daha düşük puanlar aldığı gözlemlenmiştir. Bu durum, psikolojik destek süreçlerinin daha dikkatli ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır. Ergenlere yönelik psikolojik destek ve danışmanlık hizmetlerinin, aile üyelerinin de katılımı ile kapsamlı hale getirilmesi, destek süreçlerinin etkinliğini artırabilir. Ayrıca, ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını geliştirebilmek için bireysel terapilerin yanı sıra aile terapisi ve grup terapileri gibi destekleyici yaklaşımlar da önerilebilir.

Ergenlik dönemine adım atan çocuklarda bedensel ve zihinsel değişimlerle birlikte, davranış ve tutumlarda farklılıklar, okul başarısında dalgalanmalar, akran zorbalığı ve şiddet gibi problemler ile ebeveynlerle yaşanan ev içi gerginlikler bu dönemin yaygın belirtilerindendir (Aybak, 2021). Bu nedenle, ergenlik döneminin önemini kavrayabilmek ve bu süreçte psikolojik sağlamlık ile aile ilişkilerini inceleyen özgün araştırmalara duyulan ihtiyaç giderek artmaktadır.

Son olarak, anne ve baba eğitim düzeylerinin ergenlerin aile değerlendirme ve psikolojik sağlamlıkları üzerindeki etkileri göz önünde bulundurularak, ebeveynlerin eğitim düzeyine bağlı olarak farklı ihtiyaçlar ortaya çıkmaktadır. Eğitimli ebeveynlere yönelik rehberlik ve destek programlarının, aile içi işlevselliği ve ergenlerin psikolojik sağlamlıklarını artırmada önemli rol oynayacağı düşünülmektedir. Ebeveynlerin, özellikle ergenlik döneminde çocuklarıyla daha sağlıklı bir ilişki kurabilmek için gerekli bilgileri edinmeleri ve destek almaları önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Ağdemir, S. (1991). Aile ve eğitim. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 1(1). <https://doi.org/10.21560/spcd.25017>
- Akar, A., & Aktan, T. (2020). Psikolojik Sağlık Tutum Beceri Ölçeğinin (PSTBÖ) uyarlaması: Geçerlik güvenirlik çalışması. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(74), 665–679. <https://doi.org/10.17755/esosder.574101>
- Akarçay, H. (2023). *Erken ve orta ergenlik dönemindeki sporcularda değer yönelimlerinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Tokat, Türkiye).
- Ayar, D. (2018). Gençlerde psikolojik sağlık. *Gençlik Araştırmaları Dergisi*, 6(15), 91–112.
- Aybak, T. (2021). *Ergenlik dönemindeki çocuğa sahip ebeveynlerin yaşadıkları sorunlar* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi, İstanbul).
- Bayer, A. (2013). Değişen toplumsal yapıda aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 4(8), 101–129.
- Bayram, K., & Kanmaz, A. (2022). 8. sınıf öğrencilerinin üstbilişsel okuma stratejilerini kullanma düzeyleri ile okuduğunu anlama başarıları arasındaki ilişki. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 10(2), 309–326. <https://doi.org/10.16916/aded.1064636>
- Bindal, G. (2018). *Ergenlerin psikolojik sağlamlığının (resilience), çocukluk çağındaki travma ve bağlanma stilleri ile ilişkisinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep).
- Bulut, I. (1993). *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı. Kılıçaslan Matbaacılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2020). *Sosyal bilimler için veri analiz el kitabı* (27. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Cerit, T. (2007). *Ergenlerin aile ilişkilerini algılamalarının bazı değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara).
- Cojocar, A., et al. (2024). A systematic review of resilience in at-risk youth for psychotic disorders: An analysis of protective and risk factors from recent literature. *Behavioral Sciences*, 14(10), 898. <https://doi.org/10.3390/bs14100898>
- Cooper, M., Stafford, M. R., Saxon, D., Beecham, J., Bonin, E.-M., Barkham, M., Bower, P.,

- Cromarty, K., Duncan, C., Pearce, P., Rameswari, T., & Ryan, G. (2021). Humanistic counselling plus pastoral care as usual versus pastoral care as usual for the treatment of psychological distress in adolescents in UK state schools (ETHOS): A randomised controlled trial. *Lancet Child & Adolescent Health*, 5(3), 178–189. [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30363-1](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30363-1)
- Çiftçi, A. (2023). Ergenlik dönemi ve aile ilişkilerinin benlik algısı ve sosyal anksiyete üzerindeki etkileri: Türkiye'deki araştırmaların incelenmesi. *Kapadokya Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(1), 219–225. <https://doi.org/10.58241/ksbd.19>
- Dong, Y., Dai, L., Yang, D., Wang, N., Zhang, J., & Others. (2023). Analysis of risk factors of precocious puberty in children. *BMC Pediatrics*, 23(1), 1–7. <https://doi.org/10.1186/s12887-023-04265-x>
- Epstein, N. B., Baldwin, L. M., & Bishop, D. S. (1983). The McMaster Family Assessment Device. *Journal of Marital and Family Therapy*, 9(2), 171–180.
- Ergün, O. (2016). *Ergenlerde duygusal zeka özellikleri ile psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, İstanbul Arel Üniversitesi).
- Gül, S. K., & Güneş, İ. D. (2009). Ergenlik dönemi sorunları ve şiddet. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 80.
- Hurtes, K., & Allen, L. (2001). Measuring resiliency in youth: The resiliency attitudes and skills profile. *Therapeutic Recreation Journal*, 35(4), 333–347.
- Işık, Y., & Çelik, E. (2020). Ergenlerde psikolojik sağlamlığın sosyal dışlanma, sosyal kaygı, cinsiyet ve sınıf düzeyi açısından incelenmesi. *OPUS International Journal of Society Researches*, 16(27), 174–209. <https://doi.org/10.26466/opus.642037>
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistiksel teknikler* (6. baskı). Ankara: Asil Yayın Dağıtım.
- Karagöz, Y. (2021). *SPSS ve AMOS 24 uygulamalı istatistiksel analizler* (3. baskı). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Karcı, A., & Balcı-Çelik, S. (2024). Ergenlerde algılanan stres, akademik öz yeterlik ve psikolojik sağlamlık arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi (TEBD)*, 22(1), 186–214. <https://doi.org/10.37217/tebd.1324851>
- Kaya, F., Peker, A., & Gündüz, B. (2016). Ortaokul öğrencilerinin psikolojik sağlamlığının eğitim stresi açısından incelenmesi. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11(2).
- Koivusilta, L. K., Acacio-Claro, P. J., Mattila, V. M., & Rimpälä, A. H. (2024). Health and

health behaviours in adolescence as predictors of education and socioeconomic status in adulthood – A longitudinal study. *BMC Public Health*, 24, 1–14. <https://doi.org/10.1186/s12889-024-18668-7>

Oktan, V. (2008). *Üniversite sınavına hazırlanan ergenlerin psikolojik sağlamlıklarının çeşitli değişkenlere göre incelenmesi* (Yüksek lisans tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).

Olgun, E. G. (2020). *Prematür pubarş ile başvuran kız olgularda izlemde santral erken ergenlik sıklığının ve eklenme zamanının araştırılması: İki yıllık izlem sonuçları* (Tıpta uzmanlık tezi, Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Ankara).

Öner, C., & Baysan Arabacı, L. (2021). Ebeveyninde kronik ruhsal veya fiziksel hastalığı olan ergenlerde psikolojik dayanıklılık ve benlik saygısı. *İzmir Katip Çelebi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 6(3), 101–107.

Özmen, F. H. (2022). *Son ergenlik döneminde belirsizliğe tahammülsüzlük ve aleksitimi arasındaki ilişkide anksiyetenin aracı etkisi* (Yüksek lisans tezi, Işık Üniversitesi).

Saçan, E. (2023). *Ergenlik döneminde bağlanmanın anne-baba tutumu ve beslenme özellikleri ile liderlik becerileri arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, KTO Karatay Üniversitesi, Konya).

Turgut, Ö., & Çapan, B. E. (2017). Ergen psikolojik sağlamlık düzeyinin yordayıcıları: Algılanan sosyal destek ve okul bağlılığı. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (44), 162–183.

Makale Bilgisi

Makale Türü
Tezden Üretilen
Makale

Geliş Tarihi
20.01.2025

Kabul Tarihi
09.05.2025

Anahtar Kelimeler
Sosyal Medya
Bağımlılığı,
Ergenlik,
Ebeveyn Etkisi

Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Algılanan Ebeveyn Sosyal Medya Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi

*Hanife Beride KOCATÜRK BURSA **Melike İLERİSOY

ÖZ

Bu araştırma, ortaokul öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile ebeveynlerinin sosyal medya kullanım düzeyleri arasındaki ilişkiyi ilişkisel ve betimsel tarama modeli çerçevesinde incelemektedir. İstanbul ili Kağıthane ilçesinde öğrenim gören 225 ortaokul öğrencisinden elde edilen veriler; Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği, Algılanan Ebeveyn Sosyal Medya Kullanımı Ölçeği ve Sosyo-Demografik Bilgi Formu aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde ki-kare testi, bağımsız örneklem t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve yol analizi yöntemleri kullanılmıştır. Bulgular, öğrencilerin algıladıkları ebeveyn sosyal medya kullanım düzeyi ile öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri arasında düşük düzeyde fakat anlamlı bir pozitif ilişki bulunduğunu ortaya koymuştur. Bu durum, ebeveynlerin sosyal medya alışkanlıklarının çocuklar tarafından model alındığını göstermektedir. Ayrıca, öğrencilerin sosyal medya bağımlılık düzeyleri yaş değişkenine göre anlamlı farklılık gösterirken, cinsiyet ve aile geliri değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir. Algılanan ebeveyn sosyal medya kullanım düzeyinin ise öğrencilerin cinsiyeti, yaşı ve aile gelirine göre farklılaşmadığı belirlenmiştir. Elde edilen sonuçlar, ebeveynlerin sosyal medya kullanım konusunda bilinçli bir yaklaşım benimsemelerinin önemini vurgulamaktadır. Ebeveynlerin kendi sosyal medya kullanımını kontrol altına alarak, rol model olmaları ve çocukların kullandıkları platformları düzenli olarak denetlemeleri gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Atıf: Kocatürk Bursa, H. B. ve İlerisoy, M. (2024). Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Algılanan Ebeveyn Sosyal Medya Kullanımı Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 8(1), 43-64. DOI: 10.55150/apjec.1623970

*Yüksek Lisans öğrencisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, hberide.kocaturk@istanbulticaret.edu.tr, ORCID ID: 0009-0000-9908-9196

**Dr. Öğretim Üyesi, İstanbul Ticaret Üniversitesi, milerisoy@ticaret.edu.tr, ORCID ID: 0000-0001-9466-0410

***Bu makale Ortaokul Öğrencilerinin Sosyal Medya Bağımlılığı ile Umut Düzeyi arasındaki ilişkinin incelenmesi başlıklı tez çalışmasından türetilmiştir.

Article Information

Article Type

Article-Based Thesis

Received

20.01.2025

Accepted

09.05.2025

Key Words

Social Media Addiction,

Adolescence,

Parental Influence

An Examination of the Relationship Between Middle School Students' Social Media Addiction and Perceived Parental Social Media Usage

*Hanife Beride KOCATÜRK BURSA **Melike İLERİSOY

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the relationship between middle school students' social media addiction and the level of social media usage of their parents within the framework of a relational and descriptive survey model. Data were collected from 225 middle school students in the Kağıthane district of Istanbul using the Social Media Addiction Scale for Adolescents, the Perceived Parental Social Media Usage Scale, and a Socio-Demographic Information Form. The collected data were analyzed through Chi-square tests, independent samples t-tests, one-way analysis of variance (ANOVA), and path analysis methods. The results indicate a low-level but statistically significant positive correlation between the students' perceived level of parental social media usage and their own social media addiction scores. This suggests that students' social media behaviors are influenced by and potentially modeled after their parents' usage patterns. Additionally, significant differences in social media addiction scores were observed based on age, while no significant differences were found with regard to gender and family income. It was also determined that the perceived level of parental social media usage did not exhibit any variation in relation to students' gender, age, or family income. These findings underscore the importance of parents exhibiting conscious digital media usage behaviors. Specifically, it is critical for parents to regulate their own social media usage, act as role models, and actively monitor the social media platforms their children engage with.

1. GİRİŞ

İnsan, tarih boyunca sosyal bir varlık olarak başkalarıyla iletişim kurma ihtiyacı hissetmiştir (Doğan, 2002). Telefon ve internetin icadıyla birlikte, başlangıçta yalnızca sesli arama, kısa mesaj ve e-posta ile yürütülen iletişim biçimi, teknolojik gelişmelerle beraber dönüşüme uğramış; herkesin kolaylıkla ve ekonomik koşullarda erişebildiği, uzak mesafeleri yakınlaştıran bir yapıya evrilmiştir (Mayfield, 2010).

İnsanın doğasında var olan görünür olma ve sosyal onay alma gereksinimi, geleneksel anlamda kürsüde sunum yapmaktan sosyal medya uygulamaları aracılığıyla içerik üretmeye, beğeni toplamaya ve canlı yayın açmaya doğru bir yönelim göstermiştir (Hepekiz & Gökalller, 2019). Artan kentleşme, zayıflayan aile bağları, azalan sosyal alanlar ve özellikle COVID-19 pandemisi sonrasında birçok eğitsel faaliyetin dijital ortama taşınmasıyla birlikte bireylerin sosyal etkileşim biçimleri önemli ölçüde değişime uğramıştır (Aktaş, 2021). Bu süreçte arkadaşlık ilişkileri, oyun alışkanlıkları, eğitim ve iş yaşamı dijital platformlar üzerinden yürütölmeye başlanmış; sosyal medya ve çevrim içi oyunlar yeni iletişim araçları hâline gelmiştir.

Similarweb'in (2025) küresel düzeyde yaptığı analize göre, en çok ziyaret edilen internet içerikleri sosyal medya platformlarıdır. Günlük yaşamı kolaylaştıran bu platformlar, işlevsel olarak değerlendirildiğinde bireylere zaman kazandırmakta ve iletişimi hızlandırmaktadır. Ancak özellikle kimlik gelişimi sürecindeki ergen bireylerde bilinçsiz kullanıma bağlı olarak olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir (Arısoy, 2009). Ergenlik döneminde karşı cinse olan ilginin artması, hemcinslerine karşı sosyal üstünlük gösterme isteği ve fikirlerinin onaylanma arzusu, sosyal medya bağımlılığı olgusunu ergenlik çağındaki öğrenciler bağlamında araştırmayı gerekli kılmaktadır (Tutgun Ünal, 2015). Araştırmalar, ergenlerin sosyal onay ihtiyacının kabul görme, takdir edilme ve gerektiğinde davranışlarını bu yönde uyarlama eğilimine dayandığını göstermektedir (Yalçınkaya, Taner & Demirci, 2019).

Ergenlik, bireylerin fiziksel, bilişsel, hormonal ve duygusal değişimlerle birlikte kimlik arayışında olduğu; sosyal destek, sevilme, değer görme, başarma ve görünür olma ihtiyacının arttığı bir gelişim dönemidir. Bu dönemde bireyler, kendilerini ifade etmek, aile bireyleri ve akranlarıyla sağlıklı iletişim kurmak, fikirlerini paylaşmak, bir gruba ait hissetmek ve sosyal varlıklarını görünür kılmak isterler (Boyd & Ellison, 2007). Dış çevreden alınan geri bildirimler, bu dönemde kimlik inşasında oldukça belirleyici bir rol üstlenmektedir.

Sosyal medya, ergen bireylere çeşitli olanaklar sunarak görünürlük ve sosyal

etkileşim ihtiyaçlarını karşılamaya yardımcı olur. Bu platformlar aracılığıyla kişi anonim ya da görünür kimlikler oluşturabilir, sosyal ilişkiler kurabilir ve yaşadığı sorunlara geri bildirim alarak çözüm arayabilir. Aynı zamanda sosyal sorumluluk içeren konulara katkı sağlayabilir (Gündüz & Pembecioğlu, 2013), içerik üretebilir ve dijital arkadaş çevresi oluşturabilir (Scott, 2010; O’Keeffe & Clarke-Pearson, 2011). Bu mecralar, giyim tarzı tercihlerinden arkadaş ilişkilerine kadar pek çok alanda ergenlerin çevresinden geri bildirim almasını kolaylaştırmaktadır (Karaşar et al., 2016).

Ancak sosyal medya olumlu olduğu kadar olumsuz durumları da bünyesinde barındırmaktadır. Hızlı geri bildirim alma ve sürekli etkileşim hâlinde olma arzusuyla, ergen bireylerde doyumsuzluk duygusu gelişebilir. Bu da onları dürtüsel davranışlara ve bağımlılık geliştirmeye yatkın hâle getirebilir (Tiryakioğlu & Yavaşçalı, 2019). Ayrıca sosyal medyada beğeni kazanma arzusu kadar olumsuz yorumlara, aşağılanmaya ve mahremiyet ihlallerine de açık olan ergen bireyler; anonim hesaplar veya bireysel kullanıcılar tarafından siber zorbalık ve tacize maruz kalabilir. Bu durum, depresyon, kaygı bozukluğu, sosyal izolasyon, özsaygı kaybı ve hatta özkıym gibi ciddi psikolojik sorunlara neden olabilir (Beran & Li, 2005; Ganjayeve, 2019). Böyle olumsuzluklar yaşayan ergenler, çoğu zaman korku veya utanç nedeniyle bu durumu yetkililere bildirmekten çekinmektedir (Aktepe, 2013).

Ergenlerin sosyal medya platformlarını problemleri kullanımı yalnızca bireysel psikolojik etmenlere değil, aynı zamanda çevresel faktörlere de bağlıdır (Lauricella, Wartella & Rideout, 2015). Bu bağlamda özellikle çocukluk ve ergenlik döneminde çevresel faktörlerin başında aile yer almaktadır. Aile içi ilişkiler (Van den Eijnden, Spijkerman, Vermulst, van Rooij & Engels, 2010), kuşak çatışmaları (Shek & Yu, 2016), ebeveyn tutumları (Eşçi, 2014) ve dijital farkındalık düzeyleri, çocukların teknoloji kullanım biçimini doğrudan etkilemektedir. Ergenler, kimlik gelişim süreçlerinde gerçek, ideal ve korkulan benlik arasında bir denge kurmaya çalışırken (Steinberg, 2007), ebeveynler bu süreci yönlendiren temel aktörlerden biri hâline gelmektedir (Run, Butt & Nee, 2010).

Ebeveynlerin sergilediği tutumlar, ergenlerin özsaygısı ve sosyal ilişkileri üzerinde belirleyici rol oynamaktadır. Ergen bireyler, rol model olarak gördükleri kişilerin yaşam tarzı ve davranışlarını benimsemeye eğilim göstermektedir (Erdoğan, 2007; Turcinkova & Moisidis, 2011; Uğur, 2011). Bu bağlamda ebeveynlerin yalnızca denetleyici değil, aynı zamanda bilinçli ve yönlendirici bir model olmaları gerekmektedir. Sosyal medya kullanım alışkanlıklarını gözden geçirmeleri, mahremiyet konusundaki farkındalıklarını artırmaları ve çocuklarının dijital dünyada güvenliğini sağlamak için gerekli önlemleri almaları büyük önem taşımaktadır

(Bostancı, 2019). Türkiye’de 1.097 öğrenciyle gerçekleştirilen bir araştırma, ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyada geçirdiği süreye yeterince dikkat etmediğini ortaya koymuştur (Okumuş & Parlar, 2018). Ulusal veriler de bu bulguları destekler niteliktedir.

2024 yılı, Wearesocial-Hootsuite’ın verilerine göre, dünya genelinde sosyal medya kullanan birey sayısı 5,04 milyar olup, günlük ortalama kullanım süresi 2 saat 23 dakika iken, Türkiye’de bu süre dünya ortalamasını aşarak 2 saat 44 dakika, genel internet kullanımı ise 6 saat 57 dakika olarak belirlenmiştir. Türkiye, Instagram kullanımında 5., TikTok’ta 10., YouTube ve Snapchat’ta 11., LinkedIn’de ise 13. sırada yer almaktadır.

2024 yılı TÜİK verilerine göre, çocukların %66,1’i sosyal medya kullanmaktadır. Bu oran 6-10 yaş grubunda %53, 11-15 yaş grubunda ise %79’dur. Erkek çocukların %68,1’i, kız çocukların %64,0’ı sosyal medya kullanmaktadır. Çocukların en çok kullandığı platformlar YouTube (%96,3), Instagram (%41,5) ve TikTok (%26,2) olarak sıralanmıştır. Bununla birlikte, çocukların %76,1’i akıllı telefon kullanmaktadır ve bu cihazları internette gezinme, çevrimiçi konuşma ve video izleme gibi amaçlarla kullanmaktadır. Bu veriler, sosyal medya ve internetin özellikle çocuklar arasında yaygın bir kullanım alanı bulduğunu ve ebeveynler tarafından denetimin yapılamadığı veya yaygınlaşma ve kolay elde edilebilme sebebiyle denetimin artık mümkün olamayacağını göstermektedir. Yüksek kullanım süresi, gündelik yaşantıdan, günlük görevlerden ve aktivitelerden kopma, sıkılma ve beraberinde bağımlılığı doğurmaktadır (Önal, 2025). Bağımlılık kavramı, DSM-IV’e kadar madde bağımlılığı, tütün, alkol ve kumar bağımlılığı gibi türlerle ele alınırken (Holden, 2011), DSM-V ile birlikte internet oyun bağımlılığı tanı kriterlerine eklenmiştir. Sosyal medya ve akıllı telefon bağımlılığının henüz tanılayıcı kriterlerine yer verilmeyip, bu kriterlerin DSM-VI’da yer alması beklenmektedir. Araştırmalar, yeni teknolojilerin aşırı kullanımının özellikle gençler için bağımlılığa yol açabileceğine dikkat çekmektedir (Echeburua & de Corral, 2010).

İnternet bağımlılığı kavramı ilk olarak 1996 yılında Psikiyatri Profesörü Armand I. Goldberg tarafından ortaya atılmıştır. Sosyal medya bağımlılığı ise Hazar (2011) tarafından bilişsel, duyuşsal ve davranışsal dinamikler çerçevesinde ele alınmıştır. Griffiths (2013), sosyal medya bağımlılığını davranışsal bağımlılık kriterleri kapsamında değerlendirmiştir. Ayrıca, sosyal medya bağımlılığının madde bağımlılığına benzer mekanizmalara sahip olabileceği öne sürülmektedir (Echeburua & de Corral, 2010).

Bireyler, beğenilme ve sevilme gibi duygusal ihtiyaçlarla, herhangi bir amaç olmaksızın saatlerce sosyal medya platformlarında gezinebilmekte, yenilikleri takip

ederken davranışsal bağımlılık örüntüsüne benzer şekilde dopamin salınımı yaşamaktadır. Takipçi artışı, beğeni sayısı gibi olumlu geri bildirimler, davranışsal güçlendirme etkisi oluşturarak kişide ödüllendirilme hissi yaratabilir; bu da heyecanı artırarak bağımlılığı pekiştiren bir döngüye yol açabilir.

DSM-5'in Ek Bölümü (Section III)'nde yer alan İnternet oyun bozukluğu, aşırı oyun oynama davranışıyla ilişkili bir bozukluk olarak tanımlanmaktadır. Bu bozuklukta, bireylerin oyunlara aşırı derecede odaklanması, oyun süresini denetleyememesi ve tatmin sağlamak için giderek daha fazla zaman harcaması temel belirtiler arasında yer almaktadır. Oyun oynayamadığında huzursuzluk, kaygı ve sinirlilik gibi yoksunluk belirtileri ortaya çıkabilir. Sosyal, akademik ve mesleki yaşamda olumsuz sonuçlara rağmen oyun oynamaya devam etmek, günlük aktiviteleri ihmal etmek ve oyun süresi hakkında gerçeği gizlemek de bozukluğun diğer belirtilerindendir. Ayrıca, bireylerin stres ve kaygı gibi olumsuz duygularla başa çıkmak amacıyla oyunları bir kaçış aracı olarak kullanmaları, işlevselliğin daha da bozulmasına neden olabilmektedir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu araştırmanın temel amacı, ortaokul öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile ebeveynlerinin sosyal medya kullanımı arasındaki ilişkiyi incelemektir. Ayrıca, öğrencilerin yaş, cinsiyet ve sosyoekonomik durum gibi değişkenler açısından sosyal medya bağımlılığı ile ebeveynlerinin sosyal medya kullanım düzeylerinin farklılaşp farklılaşmadığı da analiz edilmiştir.

Günümüzde sosyal medyanın çocuklar ve ergenler üzerindeki etkisi giderek artmakta, aşırı kullanımın ise psikolojik, akademik ve sosyal açıdan çeşitli olumsuz sonuçlara yol açtığı bilinmektedir (Soyöz-Semercı & Balcı, 2020; Kumcağız, Özdemir & Demir, 2019). Ebeveynlerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları, öğrencilerin sosyal medya bağımlılığıyla olan ilişkisi bağlamında son yıllarda dikkat çeken konulardan biri hâline gelmiştir. Bu kapsamda ülkemizde de benzer nitelikte çeşitli çalışmalar gerçekleştirilmiştir (Bayzan et al., 2023; Çalapkulu & Alp, 2020; Okumuş & Parlar, 2018). Söz konusu gelişimsel dönemin önemi ve elde edilen araştırma bulguları dikkate alındığında, bu alandaki çalışmaların artarak sürdürülmesi büyük önem taşımaktadır. Elde edilen verilerin, ebeveynlerin sosyal medya kullanımına yönelik farkındalık geliştirmesine, çocuklarda sağlıklı dijital medya alışkanlıklarının kazandırılmasına ve bu alandaki giderek büyüyen literatüre katkı sağlaması beklenmektedir.

2. YÖNTEM

İlişkisel ve betimsel tarama modeli ile oluşturulan bu çalışmada ortaokul öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı ile ebeveynlerinin sosyal medya kullanımı arasındaki ilişki incelenmiştir. Bağımlı değişkenler; ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ve ebeveynlerin öğrenciler tarafından algılanan sosyal medya kullanımı iken bağımsız değişkenleri; yaş, cinsiyet ve aile geliri oluşturmaktadır.

Araştırmanın evrenini, İstanbul ili Kağıthane ilçesindeki tüm ortaokul öğrencileri oluşturmaktadır. Örneklem, rastgele örnekleme yöntemi kullanılarak, İstanbul ili Kağıthane ilçesinde yer alan devlet ve özel ortaokullarında öğrenim gören 132 kız ve 93 erkek olmak üzere toplam 225 öğrenciden oluşmaktadır. Ölçme aracı olarak anket kullanılmıştır. Cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların %58,7'si kız, %41,3'ü ise erkektir. Yaş grupları arasında en yüksek oran %39,1 ile 13-14 yaş grubuna aitken, Aile geliri seviyesinde ise, öğrencilerin çoğunluğu (%49,8) "ortalama" gelir düzeyinde bir aileden gelmektedir. Anne ve babalarının sosyal medya kullanımı incelendiğinde ise, ebeveynlerin %40,4'ünün sosyal medyada ortalama düzeyde zaman geçirdiği gözlemlenmiştir.

2.1. Veri Toplama Araçları

Verilerin toplanmasında, Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği ve Sosyo Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Ebeveynlerin medya kullanımını ölçmek için ise sosyo demografik bilgi formu içerisinde bulunan 'Sizce anne veya babanız sosyal medyaya ne kadar vakit harcıyor?' sorusu aracılığıyla öğrenci görüşlerine göre ebeveynlerinin sosyal medya kullanımı ölçülmek istenmiştir.

DSM-5 kriterlerine göre geliştirilmiş olan Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (ESBM) Ölçek formu 5'li likert olarak derecelendirilmiştir (Hiçbir zaman-1, Nadiren-2, Bazen-3, Çoğunlukla-4, Her zaman-5). Ölçekte ters puanlanan madde bulunmamaktadır. Ölçek 9 maddeden oluştuğu için bir katılımcı ölçekten en az 9 puan, en fazla 45 puan alınabilmektedir. Ölçeğin, Cronbach Alfa güvenirlik katsayısı 0.904 olarak hesaplanmıştır (Özgenel, Canpolat & Ekşi, 2019). Bu değer, ölçeğin yüksek düzeyde iç tutarlılığa sahip olduğunu göstermektedir.

2.2. Veri Analizi

İstatistiksel analizler için SPSS 26.0 ve AMOS 24 programları kullanılmıştır.

Anne ve babanın sosyal medyada geçirdiği zaman değişkeni için çarpıklık değeri -0,113, basıklık değeri ise -0,786 olarak hesaplanmıştır. Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği (ESMBÖ) değişkeninde ise çarpıklık değeri 0,456, basıklık değeri -

0,347 bulunmuştur. Her iki değişkenin de çarpıklık ve basıklık değerleri, $\pm 1,96$ referans aralığı içerisinde yer almaktadır. Bu durum, verilerin normal dağılıma uygunluk gösterdiğini ve analizlerde parametrik testlerin kullanılabileceğini ortaya koymaktadır. Bu değerlendirmede referans aralığı olarak $\pm 1,96$ kabul edilmiştir (Kalaycı, 2005).

Ölçekler arasındaki ilişkiler, Pearson Korelasyon Analizi ile değerlendirilmiştir. Korelasyon katsayısının yorumlanmasında; 0.00–0.30 arası düşük düzeyde, 0.30–0.70 arası orta düzeyde ve 0.70–1.00 arası yüksek düzeyde ilişki olarak sınıflandırılmıştır (Büyüköztürk, 2020).

Ebeveyn medya kullanımı ile cinsiyet, yaş ve gelir arasındaki ilişkiyi incelemek için Ki Kare Analizi, iki grup arasındaki karşılaştırmalarda Bağımsız Örneklem t testi (Independent Samples t-test), üç veya daha fazla grup için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (One-Way ANOVA) uygulanmıştır. Gruplar arasında anlamlı farklılık tespit edilmesi durumunda, farklılığın hangi grup bileşenlerinden kaynaklandığını belirlemek amacıyla LSD post-hoc testi kullanılmıştır.

Öğrencilerin, algıladıkları ebeveyn sosyal medya kullanım düzeyinin, öğrencilerin sosyal medya bağımlılıkları üzerindeki etkisi yol analizi yöntemi ile incelenmiş ve bu analiz AMOS 24 programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

ANOVA analizi öncesinde gruplar arasında varyansların homojen dağılıp dağılmadığını belirlemek amacıyla Levene's Test uygulanmış ve varyansların eşit dağılım gösterdiği tespit edilmiştir. Aynı şekilde, yol analizine başlamadan önce de analiz varsayımlarının (normallik, çoklu doğrusallık, aykırı değer kontrolü vb.) karşılandığı değerlendirilmiştir.

Çalışma kapsamında yapılan tüm istatistiksel analizlerde anlamlılık düzeyi olarak 0,05 ve 0,01 esas alınmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Ortaokul Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özellikleri

Ortaokul öğrencilerinin çeşitli demografik ve sosyal medya alışkanlıkları ile ilgili özellikleri Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Ortaokul Öğrencilerinin Tanımlayıcı Özellikleri

Tanımlayıcı değişkenler		Sayı	%
Cinsiyet	Kız	132	58,7
	Erkek	93	41,3
Yaş	10-11 yaş	74	32,9
	12 yaş	63	28,0
	13-14 yaş	88	39,1
Aile geliri	Ortalama altı	9	4,0
	Ortalama	112	49,8
	Ortalama üstü	74	32,9
	Çok iyi	30	13,3
Anne ve babanın sosyal medyada geçirdiği zaman	Çok az	38	16,9
	Az	71	31,6
	Ortalama	91	40,4
	Fazla	25	11,1
Toplam		225	100

Cinsiyet dağılımına bakıldığında, katılımcıların %58,7'si kız, %41,3'ü ise erkektir. Yaş grupları arasında en yüksek oran %39,1 ile 13-14 yaş grubuna aitken, %32,9 oranla 10-11 yaş grubu ve %28 oranla 12 yaş grubu takip etmektedir. Aile geliri seviyesinde ise, öğrencilerin çoğunluğu (%49,8) "ortalama" gelir düzeyinde bir aileden gelmektedir; bunu %32,9 oranıyla "ortalama üstü" gelir düzeyine sahip aileler izlemektedir. Ayrıca, anne ve babalarının sosyal medya kullanımı incelendiğinde, ebeveynlerin %40,4'ünün ortalama seviyede zaman geçirdiği gözlemlenmiştir.

3.2. Ebeveynlerin Algılanan Medya Kullanım Düzeylerinin Sosyo Demografik Özelliklere Göre Karşılaştırılması

Tablo 2'de ergenlerin sosyo-demografik özellikleri ile algılanan ebeveyn medya kullanımı karşılaştırılmıştır.

Tablo 2. Öğrencilerinin Algıladıkları Medya Kullanımına Göre Sosyo-Demografik Özelliklerinin Karşılaştırılması

Sosyo-demografik özel		Algılanan ebeveyn medya kullanımı								Test istatistiği
		Çok az		Az		Ortalama		Fazla		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	
Cinsiyet	Kadın	21	55,3	44	62,0	54	59,3	13	52,0	$\chi^2=0,977$ $p=0,807$
	Erkek	17	44,7	27	38,0	37	40,7	12	48,0	
Yaş	10-11 yaş	18	47,4	27	38,0	23	25,3	6	24,0	$\chi^2=8,226$ $p=0,203$
	12 yaş	8	21,1	20	28,2	28	30,8	7	28,0	
	13-14 yaş	12	31,6	24	33,8	40	44,0	12	48,0	
Aile geliri	Ortalama altı	0	0,0	6	8,5	3	3,3	0	0,0	$\chi^2=14,292$ $p=0,112$
	Ortalama	19	50,0	30	42,3	46	50,5	17	68,0	
	Ortalama üstü	11	28,9	23	32,4	34	37,4	6	24,0	
	Çok iyi	8	21,1	12	16,9	8	8,8	2	8,0	

* $p<0,05$; ** $p<0,01$, Kategorik veriler: Ki-Kare Testi (χ^2)

Cinsiyet açısından, kadın ve erkek öğrenciler arasında algılanan medya kullanım düzeyine göre anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Yaş grupları incelendiğinde, 10-11 yaş grubundaki öğrencilerin daha düşük medya kullanım düzeyi algıladığı, 13-14 yaş grubundakilerin ise daha yüksek düzeyde medya kullanımını algıladığı görülmüştür; ancak bu fark istatistiksel olarak anlamlı değildir ($p>0,05$).

Aile geliri açısından, ortalama üstü ve çok iyi gelir seviyesindeki ailelerin çocuklarının daha az medya kullanımı algıladığı, ortalama gelir seviyesindeki ailelerin çocuklarının ise daha yüksek medya kullanımını algıladığı tespit edilmiştir. Ortalama altı gelir grubunda bu algılamaya dair veri çok sınırlıdır; ancak genel olarak medya kullanımı algısı ile aile gelir düzeyi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$). Bu sonuçlar, algılanan ebeveyn medya kullanım düzeyinin cinsiyet, yaş ve aile gelirine göre önemli bir farklılık göstermediğini ortaya koymaktadır.

3.3. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyo- Demografik Özelliklerine Göre Sosyal Medya Bağımlılığı Puanlarının Karşılaştırılması

Tablo 3'te öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri ile sosyal medya bağımlılığı puanları karşılaştırılmıştır.

Tablo 3. Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre Sosyal Medya Bağımlılığı Puanlarının Karşılaştırılması

Sosyo-demografik özellikler		n	Ort.	S.S	F	p	Fark
Cinsiyet	Kız	132	20,30	6,98	-1,23	0,220	-
	Erkek	93	21,57	8,53			
Aile geliri	Ortalama altı	9	24,56	8,8	2,09	0,102	-
	Ortalama	112	21,37	6,77			
	Ortalama üstü	74	20,59	8,11			
	Çok iyi	30	18,23	8,89			-
Yaş	10-11 yaş ^a	74	18,43	6,97	5,77	0,004**	b,c>a
	12 yaş ^b	63	21,56	7,92			
	13-14 yaş ^c	88	22,31	7,63			
Algılanan Ebeveyn Medya Kullanımı	Çok az	38	20,18	7,46	3,41	0,018*	c,d>b
	Az ^b	71	18,73	7,21			
	Ortalama ^c	91	22,29	7,78			
	Fazla ^d	25	22,40	7,74			

* $p<0,05$, ** $p<0,01$, One Way ANOVA Testi, Fark: Post Hoc Testleri

Cinsiyet değişkenine göre kız öğrenciler ile erkek öğrenciler arasında medya bağımlılığı puanları açısından istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Aile geliri değişkenine göre yapılan analizde, ortalama altı, ortalama, ortalama üstü ve çok iyi gelir grupları arasında medya bağımlılığı puanları açısından anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0,05$).

Yaş grupları açısından yapılan değerlendirmede ise 10-11 yaş grubundaki öğrencilerin medya bağımlılığı puanlarının diğer yaş gruplarına göre daha düşük olduğu, 12 yaş grubundaki öğrencilerin puanlarının ve 13-14 yaş grubundaki öğrencilerin puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bu fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuş ($p<0,05$). Post Hoc Testleri sonucunda farkın 12 yaş ve 13-14 yaş gruplarının 10-11 yaş grubuna kıyasla daha yüksek medya bağımlılığı puanlarından kaynaklandığı belirlenmiştir.

Öğrencilerin, ebeveynlerinin sosyal medyada geçirdikleri zamana ilişkin algıları ile Ergenler İçin Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği puanları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($p < .05$). Sosyal medya bağımlılığı düzeyleri incelendiğinde, sosyal medyayı az kullanan anne ve babalara sahip öğrencilerin bağımlılık puanlarının, sosyal medyayı orta ve yoğun düzeyde kullanan ebeveynlere sahip öğrencilere kıyasla daha düşük olduğu belirlenmiştir.

Bu bulgular, yaşın, ergenlerde, sosyal medya bağımlılığı puanları ile anlamlı düzeyde ilişkili olduğunu, ancak cinsiyet ve aile gelirinin sosyal medya bağımlılığı düzeyleri ile anlamlı bir ilişkisinin bulunmadığını göstermektedir.

3.4. Ortaokul Öğrencilerinin Sosyo-Demografik Özellikleri, Sosyal Medya Bağımlılığı ve Algılanan Ebeveyn Medya Kullanımı Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi

Öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, sosyal medya bağımlılığı ve algılanan ebeveyn medya kullanımı arasındaki korelasyon analizi sonuçları Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Öğrencilerin Sosyo-Demografik Özellikleri, Sosyal Medya Bağımlılığı ve Algılanan Ebeveyn Medya Kullanımı Arasındaki Korelasyon Analizi Sonuçları

Değişkenler	Kat sayı	1.	2.
1. Algılanan Ebeveyn Medya Kullanımı	R	1	,153*
	P		,022
2. Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı	R	,153*	1
	P	,022	
3. Cinsiyet	R	,014	,082
	P	,831	,220
4. Yaş	R	,167*	,211**
	P	,012	,001
5. Aile geliri	R	-,111	-,155*
	P	,098	,020

* $p < 0,05$, ** $p < 0,01$, r . Korelasyon katsayısı

Tablo 4, öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, sosyal medya bağımlılığı düzeyleri ve ebeveyn medya kullanımı arasındaki ilişkileri ortaya koyan korelasyon analiz sonuçlarını göstermektedir. Buna göre, ergenlerin sosyal medya bağımlılığı ile algılanan ebeveyn medya kullanımı arasında pozitif yönde ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur ($r = 0,153$; $p = 0,022$). Bu bulgu, ebeveynlerin sosyal medyada geçirdiği zaman arttıkça, ergenlerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin de arttığını göstermektedir. Ayrıca, yaş değişkeni hem algılanan ebeveyn medya kullanımı ($r = 0,167$; $p = 0,012$) hem de sosyal medya bağımlılığı ($r = 0,211$; $p = 0,001$) ile pozitif ve anlamlı ilişkiler göstermiştir. Bu durum, yaş ilerledikçe her iki değişkenin de artma eğiliminde olduğunu ortaya koymaktadır. Aile geliri ile sosyal medya bağımlılığı arasında negatif ve anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = -0,155$; $p = 0,020$). Bu bulgu, aile geliri arttıkça ergenlerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin azaldığını göstermektedir. Aile geliri ile algılanan ebeveyn medya kullanımı arasında ise anlamlı bir ilişki gözlenmemiştir ($p > 0,05$). Cinsiyet değişkeni ise hiçbir değişken ile anlamlı

düzeyde ilişkili bulunmamıştır ($p>0,05$). Genel olarak bu analiz, sosyal medya bağımlılığı ve algılanan ebeveyn medya kullanımı üzerinde yaş ve ebeveyn davranışlarının etkili olabileceğini, buna karşın cinsiyetin belirleyici bir faktör olmadığını göstermektedir.

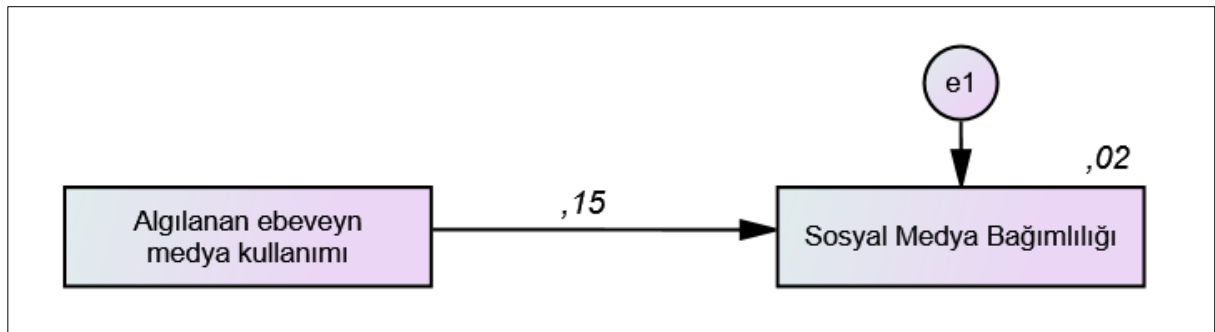
Öğrencilerin algıladıkları ebeveyn medya bağımlılığı ile ergenlerin sosyal medya bağımlılığı arasında düşük düzeyde ($p<0,01$) pozitif ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu sonuçlara göre, öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı artarsa, algılanan ebeveyn medya kullanım puanları artış gösterecektir.

Öğrencilerin algıladıkları ebeveyn medya bağımlılığı ile çocukların yaşları arasında düşük düzeyde pozitif ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu sonuçlara göre, öğrencilerin yaşları artarsa, algılanana ebeveyn medya kullanım puanları artış gösterecektir.

Öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı ile çocukların yaşları arasında düşük düzeyde pozitif ilişki ve aile gelirleri ile düşük düzeyde negatif ilişki bulunmuştur ($p<0,05$). Bu sonuçlara göre, öğrencilerin yaşları artarsa, ergenlerin sosyal medya bağımlılığı puanları artış, aile geliri artarsa medya bağımlılığı puanları azalış gösterecektir.

3.5. Ortaokul Öğrencilerinin Algıladıkları Ebeveyn Medya Kullanımının Sosyal Medya Bağımlılığı Üzerindeki Etkisinin İncelenmesi

Bu çalışmada, sosyal medya bağımlılığı bağımlı değişken, algılanan ebeveyn medya kullanımı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Öğrencilerin algıladıkları ebeveyn medya kullanımının sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkileri yol analizi sonuçları Şekil 1 ve Tablo 5'te sunulmuştur.

Şekil 1. Öğrencilerin Algıladıkları Ebeveyn Medya Kullanımının Sosyal Medya Bağımlılığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Yol Diyagramı

Tablo 5. Öğrencilerin Algıladıkları Ebeveyn Medya Kullanımının Sosyal Medya Bağımlılığı Üzerindeki Etkisine İlişkin Yol Analizi Sonuçları

Bağımlı değişken	Path	Bağımsız değişken	B	S.E.	β (Beta)	p	R ²
Sosyal medya bağımlılığı	<---	Algılanan ebeveyn medya kullanımı	1,30	0,056	0,15	0,021*	0,023

B: Standardize edilmemiş yol katsayısı, β (Beta): Standardize edilmiş yol katsayısı, * $p<0,05$, ** $p<0,01$

Bağımlı faktörlerde açıklanan varyans oranı: R²

Bu sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin algıladıkları ebeveyn medya kullanımı sosyal medya bağımlılığı düzeylerindeki değişimlerin %2,3'ünü açıklamaktadır. Öğrencilerin algıladıkları ebeveyn medya kullanımının, sosyal medya bağımlılık düzeyleri üzerindeki ($\beta=0,15$, $p<0,05$) etkisinin anlamlı ve pozitif olduğu görülmüştür ($p<0,01$). Bu verilere göre, öğrencilerin algılanan ebeveyn medya kullanımı artarsa, sosyal medya bağımlılığı puanları da artacaktır.

Öğrencilerin anne ve babalarının sosyal medyada geçirdiği zamana göre Ergenler için Sosyal Medya Bağımlılığı Ölçeği puanlarının anlamlı düzeyde farklılaştığı görülmüştür ($p<0,05$). Bu sonuçlar, sosyal medyayı az kullanan ebeveynlere sahip öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin, sosyal medyayı orta ve yoğun düzeyde kullanan ebeveynlere sahip öğrencilere göre daha düşük olduğunu ortaya koymaktadır

4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

4.1. Sonuç ve Tartışma

Yapılan çalışmada, öğrencilerin algıladıkları ebeveyn sosyal medya kullanım düzeyi ile öğrencilerin sosyal medya bağımlılık puanları arasında düşük düzeyde pozitif bir ilişki olduğu tespit edilmiştir. Elde edilen bulgular, öğrencilerin ebeveynlerinin sosyal medya kullanımını daha yoğun algıladıkça, sosyal medya bağımlılık düzeylerinin de arttığını göstermektedir ($p < 0,01$). Bu doğrultuda, ebeveynlerin sosyal medya kullanımı konusunda sergiledikleri davranışların, çocukları tarafından model alınabileceği ve onların sosyal medya bağımlılığı düzeyleri üzerinde belirleyici bir rol oynayabileceği söylenebilir.

Değişkenler açısından yapılan analizlerde, algılanan ebeveyn sosyal medya kullanım düzeyinin cinsiyet, yaş ve aile geliri değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği saptanmıştır. Sosyal medya bağımlılığı puanları açısından ise cinsiyet ve aile geliri değişkenleri anlamlı bir farklılık oluşturmazken, yaş değişkenine bağlı

olarak belirgin farklar gözlemlenmiştir. Özellikle 10–11 yaş grubundaki öğrencilerin bağımlılık puanlarının daha düşük, 13–14 yaş grubundaki öğrencilerin ise daha yüksek düzeyde bağımlılığa sahip olduğu belirlenmiştir. Bu bulgu, ergenliğin ilerleyen dönemlerinde sosyal medya kullanımının arttığını göstermektedir.

Norveç'te yapılan bir çalışmada, kadınların sosyal medya bağımlılığına daha yatkın olduğu; genç yaş ve düşük sosyoekonomik durumun ise bağımlılık riskini artırdığı tespit edilmiştir (Andreassen et al., 2017). Özellikle 10 yaş itibarıyla sosyal medya bağımlılığı puanları düşükken, ergenlik dönemine geçişle birlikte bu düzeyin arttığı görülmektedir. Bu durum, ön ergenlikte sosyal medya kullanımının daha düşük seviyede olduğunu göstermektedir. Öte yandan, Caplan'ın (2003) araştırmasında, üniversite öğrencilerinin sosyal medya bağımlılığı düzeylerinin lise öğrencilerine göre daha düşük olduğu belirtilmiştir. Bu bulgu, sosyal medya bağımlılığının dönemsel olarak değişebileceğini ve yaş etkeninin önemli bir belirleyici olduğunu göstermektedir.

Sosyal medya bağımlılığı ile ilgili literatürde, bireysel ve demografik değişkenlerin bağımlılık üzerindeki etkileri farklı şekillerde rapor edilmiştir. Cinsiyet değişkenine ilişkin bazı araştırmalarda anlamlı bir fark bulunmazken (Yaygır, 2018; Aktan, 2018; Elhai et al., 2018; Yılmazsoy & Kahraman, 2017), diğer araştırmalarda kız öğrencilerin sosyal medyayı erkek öğrencilere kıyasla daha yoğun kullandığı görülmüştür (Yüksel-Şahin & Öztoprak, 2019; Okumuş, 2018; Gürültü, 2016). Bányai et al. (2017) tarafından yürütülen çalışmada da genç ergenlerin ve özellikle kız öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı açısından daha yüksek risk taşıdığı belirtilmiştir. Öte yandan, Oberst et al. (2017) sosyal medya bağımlılığının dürtüsellik ve düşük benlik kontrolü ile ilişkili olduğunu, bu etkinin erkeklerde daha belirgin olduğunu ifade etmiştir. Kuss ve Griffiths'in (2011) literatür taramasında ise cinsiyetin sosyal medya bağımlılığı üzerindeki etkisinin kültürel bağlamlara göre farklılaşabileceği vurgulanmıştır.

Aile gelir düzeyine ilişkin analizlerde, sosyal medya bağımlılığı ile gelir arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Baz (2018) ve Yıldırım (2016) da gelir düzeyinin bağımlılık üzerinde belirleyici olmadığını ifade etmektedir. Ancak, Mascheroni et al. (2015) tarafından Avrupa genelinde yürütülen araştırma, düşük sosyoekonomik düzeye sahip bireylerin çevrim içi risklere daha fazla maruz kaldığını ortaya koyarak ekonomik faktörlerin dolaylı etkilerine dikkat çekmiştir.

Sosyal medya bağımlılığı yalnızca demografik değil, aynı zamanda psikolojik değişkenlerle de ilişkilidir. Bilgin (2018), ergenlerde sosyal medya bağımlılığı ile psikotizm, paranoid düşünceler, fobik anksiyete ve öfke-düşmanlık gibi faktörler

arasında pozitif yönde anlamlı ilişkiler tespit etmiştir. Ayrıca bireylerin sosyal medyada geçirdikleri süre arttıkça, bağımlılık düzeylerinin de paralel olarak yükseldiği belirlenmiştir. Bu bulgular, sosyal medya bağımlılığının çok boyutlu bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Yol analizi sonuçlarına göre, öğrencilerin ebeveynlerinin sosyal medya kullanım düzeyi arttıkça, öğrencilerin sosyal medya bağımlılığı puanlarında da artış gözlemlenmiştir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanım süresini kontrol edememesi, çocuklarının kullanımını denetleme yetisini sınırlayarak bağımlılığı artırabilecek bir faktör olabilir. Bu nedenle, ebeveyn tutumları sosyal medya bağımlılığı üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Ebeveynlerin sosyal medya kullanım amaçları, mahremiyet algıları ve çocuklarının dijital mahremiyetini korumaya yönelik tutumları, ergenlerin sosyal medya bağımlılığı üzerinde belirleyici bir rol oynayabilmektedir (Bostancı, 2019; Shek & Yu, 2016; Eşgi, 2014). Türkiye’de 1.097 öğrenciyle yapılan bir çalışmada, ebeveynlerin çocuklarının sosyal medyada geçirdiği süreye yeterince dikkat etmediği ve bu durumun bağımlılığa zemin hazırlayabileceği belirtilmiştir (Okumuş & Parlar, 2018).

Sosyal medya bağımlılığı ile psikososyal faktörler arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalar da benzer sonuçlar ortaya koymaktadır. Türkiye’de 475 ergenle yapılan bir araştırmada, depresyon ve özsaygı düzeylerinin sosyal medya bağımlılığı üzerinde etkili olduğu, depresyonun bağımlılığı öngördüğü ve benlik algısı yoluyla bu ilişkinin güçlendiği bulunmuştur. Pantic et al. (2012) de sosyal medya kullanımının depresyon belirtileriyle ilişkili olduğunu, kız öğrencilerin daha yüksek depresyon seviyelerine sahip olduğunu ve düşük sosyoekonomik durumun bu ilişkiyi kuvvetlendirdiğini belirtmiştir. Benzer şekilde, Vannucci et al. (2017) sosyal medya kullanımının anksiyete ve depresyon ile pozitif ilişkili olduğunu; bu etkinin genç ergenlerde ve özellikle kızlarda daha belirgin olduğunu göstermiştir. Blomfield Neira ve Barber (2014) ise sosyal medya kullanımının benlik saygısı ve yaşam doyumu ile negatif ilişkili olduğunu, bu etkinin kızlarda daha güçlü olduğunu ortaya koymuştur.

4.2. Öneriler

Günümüzde teknoloji, internet oyunları ve sosyal medya bağımlılığı hızla yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle ebeveynlerin teknolojiyi doğru ve bilinçli bir şekilde kullanmaları hem kendi dijital alışkanlıklarını düzenlemeleri hem de çocuklarının kullanımını denetleyebilmeleri açısından önemlidir. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından, güvenli internet kullanımı, siber zorbalık ve bilinçli sosyal medya kullanımı gibi konularda ebeveyn eğitimlerinin artırılması önerilmektedir.

Bunun yanı sıra, okullarda hem ebeveynlere hem de öğrencilere yönelik bilinçli teknoloji kullanımı konularında eğitim programlarının yaygınlaştırılması, öğrencilere özel siber güvenlik uygulamalarının geliştirilmesi, sosyal medya kullanım süresini denetleyici yazılımların teşvik edilmesi ve sosyal medya aracılığıyla gerçekleşen tehdit, zorbalık ve istismarın daha etkin biçimde denetlenmesi, bağımlılıkla mücadelede önemli adımlar olacaktır.

5. SINIRLILIKLAR

Bu araştırma, örneklem açısından İstanbul ili Kağıthane ilçesiyle sınırlı tutulmuştur. Farklı ilçelerde ve illerde yapılacak çalışmalar, örneklemin genişletilmesi ve sonuçların genellenebilirliği açısından önem arz etmektedir.

Araştırma, yaş, cinsiyet ve gelir düzeyleri gibi sınırlı demografik değişkenlerle yürütülmüştür. Benzer nitelikteki çalışmalarda değişken çeşitliliğinin artırılması, daha kapsamlı sonuçlara ulaşılmasına katkı sağlayacaktır.

Ayrıca, ebeveynlerin medya kullanımı yalnızca öğrencilerin beyanlarıyla değerlendirilmiş olup, ebeveynlere doğrudan yöneltilmiş bir form bulunmamaktadır. Bu durum, ebeveyn medya kullanımının öğrencinin algısına dayalı olarak ölçülmesi nedeniyle veri doğruluğunu sınırlandırabilir. Gelecekteki çalışmalarda, ebeveynlere yönelik onam formlarında medya kullanımıyla ilgili doğrudan soruların yer alması önerilmektedir.

Araştırmanın online ortamda yapılamaması, okullarda birebir uygulama ve MEB izniyle yürütülmesi, 18 yaş altındaki öğrenciler için ebeveyn izin formu gerektirmesi gibi koşullar; zaman yönetimi, kâğıt kullanımı ve katılımcı erişimi açısından bazı zorluklar yaratmıştır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, M. (2021). Şehir hayatı, sosyal medya ve dijitalleşme sonrası değişen sosyal ilişkiler. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 34(2), 142-158.
- Aktepe, E. (2013). Ergenlerde internet bağımlılığı: Sosyal medya kullanımının etkileri. *Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 24(3), 114-121.
- Aktan, O. (2018). Sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişki. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- American Psychiatric Association. (2013). *Diagnostic and statistical manual of mental disorders* (5th ed.). American Psychiatric Publishing.
- Andreassen, C. S., Torsheim, T., Brunborg, G. S., & Pallesen, S. (2017). Development of a Facebook addiction scale. *Psychological Reports*, 110(2), 501-517. <https://doi.org/10.2466/02.09.18.PR0.110.2.501-517>
- Arisoy, Ö. (2009). Sosyal medya ve ergenlik: Bilinçsiz kullanımın ergenler üzerindeki olumsuz etkileri. *Yeni Medya ve Toplum*, 2(1), 45-58.
- Arnett, J. J. (1999). Adolescent storm and stress, reconsidered. *American Psychologist*, 54(5), 317-326. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.54.5.317>
- Ayas, T., & Horzum, M. B. (2013). Ergenlerin sosyal medya kullanım düzeyleri ile yalnızlık düzeyleri arasındaki ilişki. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 13(3), 1691-1710. <https://doi.org/10.12738/estp.2013.3.1545>
- Bányai, F., Zsila, Á., Király, O., Maraz, A., Elekes, Z., Griffiths, M. D., & Demetrovics, Z. (2017). Problematic social media use: Results from a large-scale nationally representative adolescent sample. *PLoS One*, 12(1), e0169839. <https://doi.org/10.1371/journal.pone.0169839>
- Bayzan, Ş., Yıldırım, Ö., Karakuş, T., Kurşun, E., vd. (2023). Türkiye'deki ebeveynlerin internet kullanım alışkanlıkları ve dijital okuryazarlık becerileri üzerine bir araştırma. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, Özel Sayı 1 (Cumhuriyetin 100. Yılına), 1249-1271. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1361402>
- Baz, A. (2018). Dijital bağımlılıklar ve sosyoekonomik faktörler arasındaki ilişki. [Yayımlanmamış doktora tezi].
- Beran, T., & Li, Q. (2005). Cyberbullying: The role of the internet in the development of bullying behaviors among youth. *Childhood Education*, 81(5), 147-154.
- Blomfield Neira, C., & Barber, B. L. (2014). Social networking site use: Linked to

- adolescents' social self-concept, self-esteem, and depressed mood. *Developmental Psychology*, 50(6), 1817-1826. <https://doi.org/10.1037/a0036336>
- Bostancı, M. (2019). Ebeveynlerin sosyal medya kullanım alışkanlıkları ve çocuklar üzerindeki etkisi. *Çocuk Gelişimi ve Psikolojisi Dergisi*, 3(2), 76-90.
- Boyd, D. M., & Ellison, N. B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230. <https://doi.org/10.1111/j.1083-6101.2007.00393.x>
- Büyüköztürk, Ş. (2020). Sosyal bilimler için istatistiksel yöntemler. Peşreli Yayın Dağıtım.
- Caplan, S. E. (2003). Preference for online social interaction: A theory of problematic internet use and psychosocial well-being. *Communication Research*, 30(6), 625-648. <https://doi.org/10.1177/0093650203257842>
- Çalapkulu, Ç., & Alp, F. (2020). Dijital ebeveynler ile çocukların sosyal medya kullanımı üzerindeki mahremiyet ilişkisi. *Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(2), 132-144.
- Coyne, S. M., Padilla-Walker, L. M., & Howard, E. (2013). Emerging in a digital world: A decade review of media use, effects, and gratifications in emerging adulthood. *Emerging Adulthood*, 1(2), 125-137. <https://doi.org/10.1177/2167696813479782>
- Doğan, Ş. (2002). Sosyal etkileşim ve birey: İnsanların iletişim ihtiyaçları. *Psikolojik Araştırmalar Dergisi*, 6(2), 25-30.
- Echeburua, E., & de Corral, P. (2010). Internet and video game addiction: A review of the literature. *Addictive Behaviors*, 35(7), 481-488. <https://doi.org/10.1016/j.addbeh.2010.04.001>
- Elhai, J. D., Levine, J. C., Dvorak, R. D., & Hall, B. J. (2018). Non-social features of smartphone use are most related to depression, anxiety, and problematic smartphone use. *Computers in Human Behavior*, 84, 92-99. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2018.02.023>
- Erdoğan, Y. (2008). Bir eğitim aracı olarak internet: Öğrenci ve öğretmenlerin interneti kullanım biçimleri. *Eğitim Araştırmaları-Eurasian Journal of Educational Research*, 30, 15-28. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ejer/issue/20919/223649>
- Eşgi, N. (2014). Dijital ebeveynlik farkındalığı ve ergenlerin sosyal medya kullanımı. *Eğitim ve Bilim*, 39(176), 230-243.
- Ganjayeva, N. (2019). Sosyal medya ve ergenler: Kimlik gelişimi üzerindeki etkiler.

Psikoloji ve Eğitim Araştırmaları, 12(3), 78-92.

- Griffiths, M. D. (2013). Social media addiction: An overview. *In M. D. Griffiths, M. Kuss, & D. Pontes (Eds.), *Internet addiction: A handbook and guide to evaluation and treatment* (pp. 119-129). Wiley-Blackwell.
- Gürültü, N. (2016). Ergenlerde sosyal medya kullanımının psikolojik etkileri. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Kayıhan, B. (2020). Dijitalleşme ve ergenlik: Sosyal medya kullanımının çocuklar üzerindeki etkileri. *Dijital Psikoloji Dergisi*, 8(1), 1-15.
- Kim, J. H., & Lee, S. H. (2011). The relationship between internet addiction and interpersonal relationships in adolescents. *CyberPsychology, Behavior, and Social Networking*, 14(5), 283-287. <https://doi.org/10.1089/cyber.2010.0132>
- Kılavuz, N. (2020). Sosyal medya kullanımının ergenlerde sosyal beceri gelişimine etkisi. *Psikolojik Araştırmalar Dergisi*, 13(1), 21-36.
- Kircaburun, K. (2016). Self-esteem, daily internet use and social media addiction as predictors of depression among Turkish adolescents. *Journal of Education and Practice*, 7(24), 64-72. <https://www.iiste.org/Journals/index.php/JEP/article/view/32776>
- Kraut, R., Patterson, M., Lundmark, V., Kiesler, S., Mukopadhyay, T., & Scherlis, W. (1998). Internet paradox: A social technology that reduces social involvement and psychological well-being? *American Psychologist*, 53(9), 1017-1031. <https://doi.org/10.1037/0003-066X.53.9.1017>
- Kuss, D. J., & Griffiths, M. D. (2011). Online social networking and addiction—a review of the psychological literature. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 8(9), 3528-3552. <https://doi.org/10.3390/ijerph8093528>
- Liu, Q. S., & Zhang, J. Y. (2014). Online social networking and adolescent emotional regulation: A literature review. *Chinese Journal of Clinical Psychology*, 22(4), 644-648. <https://doi.org/10.16128/j.cnki.1005-3611.2014.04.020>
- Mascheroni, G., & Cuman, A. (2015). Net children go mobile: Risks and opportunities. *Educatt*.
- Miller, L. M. (2013). Adolescents and the use of social media: Perceptions, practices, and consequences. *Adolescent Medicine*, 24(3), 232-241.
- Moreno, M. A., & Jelenchick, L. A. (2013). Facebook depression? Social networking site use and depression in a sample of college students. *Journal of Adolescent*

- Health*, 52(5), 535-541. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2012.11.015>
- Oberst, U., Wegmann, E., Stodt, B., Brand, M., & Chamarro, A. (2017). Negative consequences from heavy social networking in adolescents: The mediating role of fear of missing out. *Journal of Adolescence*, 55, 51-60. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2016.12.008>
- Okumuş, M., & Parlar, H. (2018). Ebeveynlerin çocuklarının sosyal medya kullanımına yönelik tutumları. *Eğitim Bilimleri Dergisi*, 46(2), 105-123.
- Önal, F. (2025). *Serbest zamanda sosyal medya bağımlılığı ve can sıkıntısı: Üniversite öğrencileri üzerine keşifsel bir çalışma* (Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü).
- Pantic, I., Damjanovic, A., Todorovic, J., Topalovic, D., Bojovic-Jovic, D., Ristic, S., & Pantic, S. (2012). Association between online social networking and depression in high school students: Behavioral physiology viewpoint. *Psychiatra Danubina*, 24(1), 90-93.
- Rideout, V., & Robb, M. B. (2018). *Social media, social life: Teens reveal their experiences*. Common Sense Media. <https://www.commonsensemedia.org/research/social-media-social-life-2018>
- Soyöz-Semerci, E., & Balci, Ş. (2020). Sosyal medya bağımlılığının psikolojik belirtilerle ilişkisi: Bir meta-analiz çalışması. *Psikiyatri Araştırmaları Dergisi*, 56(2), 123-135. <https://doi.org/10.5336/jpsy.2020.12345>
- Shek, D. T., & Yu, L. (2016). Adolescent internet addiction in Hong Kong: Prevalence, change, and correlates. *Journal of Pediatric and Adolescent Gynecology*, 29(1), 11-17. <https://doi.org/10.1016/j.jpag.2015.10.005>
- Shin, M., & Hwang, K. H. (2018). The effects of social media use on adolescents' academic achievement and social relationships. *Journal of Adolescent Research*, 33(1), 29-54. <https://doi.org/10.1177/0743558417743733>
- Sola, C. (2018). Sosyal medya kullanımının ergenlerde kişisel güvenlik algısı üzerindeki etkileri. *Psikolojik Araştırmalar Dergisi*, 15(2), 44-59.
- Tosun, L. P., & Lajunen, T. (2010). Internet addiction: The role of parental monitoring and peer influence. *Journal of Social Psychology*, 150(1), 31-44. <https://doi.org/10.1080/00224540903366784>
- TÜİK. (2024). *Çocukların sosyal medya kullanımı*. Türkiye İstatistik Kurumu.

<https://www.tuik.gov.tr>

- Turel, O., & Serenko, A. (2012). The benefits and dangers of enjoyment with social networking sites. *Computers in Human Behavior*, 28(1), 153-160. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.08.004>
- Twenge, J. M., Martin, G. N., & Spitzberg, B. H. (2019). Trends in US adolescents' media use, 1976-2016: The rise of digital media, the decline of TV, and the (near) demise of print. *Psychology of Popular Media Culture*, 8(4), 329-345. <https://doi.org/10.1037/ppm0000203>
- Twenge, J. M., Spitzberg, B. H., & Campbell, W. K. (2019). Less in-person social interaction with peers among US adolescents in the 21st century and links to loneliness. *Journal of Social and Personal Relationships*, 36(6), 1892-1913. <https://doi.org/10.1177/0265407519836170>
- Uzun, M. (2017). Sosyal medya bağımlılığının ergenlerin psikolojik gelişimine etkisi. *İletişim Araştırmaları Dergisi*, 5(3), 99-118.
- Vannucci, A., Flannery, K. M., & Ohannessian, C. M. (2017). Social media use and anxiety in emerging adulthood. *Journal of Adolescence*, 61, 62-69. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2017.08.005>
- We Are Social. (2024). *Digital 2024: Global overview report*. We Are Social. https://wearesocial.com/us/blog/2024/01/digital-2024/?utm_source
- Wegmann, E., Stodt, B., & Brand, M. (2015). Internet gaming disorder and the role of psychopathological variables: A study of online gamers. *Journal of Behavioral Addictions*, 4(1), 43-49. <https://doi.org/10.1556/2006.4.2015.002>
- Yaygır, N. (2018). Sosyal medya bağımlılığının demografik değişkenlerle ilişkisi. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Yıldırım, H. (2016). Sosyal medya bağımlılığı ve sosyoekonomik faktörler. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi].
- Yılmaz, V., & Keser, A. (2017). Sosyal medya kullanımının ergenlerde benlik saygısı üzerindeki etkileri. *Psikolojik Araştırmalar Dergisi*, 13(4), 25-38.
- Yılmazsoy, F., & Kahraman, Z. (2017). Ergenlerde sosyal medya kullanımının akademik başarıya etkisi. *Eğitim Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 89-112.
- Yüksel-Şahin, F., & Öztoprak, M. (2019). Sosyal medya bağımlılığı ve akademik başarı arasındaki ilişki: Lise öğrencileri örneği. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi*, 25(1), 55-78.

Makale Bilgisi

Makale Türü

Derleme Makale

Geliş Tarihi

24.07.2024

Kabul Tarihi

15.06.2025

Anahtar Kelimeler

Masallar,

Üvey Anne,

Kültürel Aktarım,

Yeniden Yazım

Masallarda Üvey Annelik: Derleme Çalışması

*Fatma ANKARALI

ÖZ

Masallar, nesiller boyunca aktarılan ve toplumların sözlü geleneklerinin önemli bir parçası olan edebi eserlerdir. Çocukların dünyasında önemi büyük olan, onların hayal güçlerine zenginlik katan, dinleme becerilerini geliştiren bu kültürel ürün, aynı zamanda bilişsel ve dil gelişimlerine de önemli katkılar sağlamaktadır. Bu anlatılar, dönemin sosyal yapısını ve kültürel normlarını doğrudan veya semboller aracılığıyla yansıtarak, toplumsal kuralların öğrenilmesine yardımcı olur. Masalların en önemli özelliklerinden biri de toplumsal kuralların ipuçlarını bilinçaltı mesajlarla dinleyicilerine sunmasıdır. Okuduğumuz veya dinlediğimiz masalın geçtiği devirde var olan pek çok adet, gelenek, inanç ve toplumsal olayları söylem sırasında doğrudan veya simgeler yoluyla anlamak mümkündür. Bu çalışmada, dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler masalını analiz eden makaleler bağlamında, üvey anneliğin nasıl temsil edildiği konusu işlenmiştir. Yeniden yazım tekniğine de değinilen çalışmada, Murathan Mungan'ın Kırk Oda adlı eserinde bu temsile nasıl yer verdiği ve bu yazım tekniğiyle üvey anne figürünün uğradığı değişimler anlatılmıştır. Nitel araştırma yöntemlerinden, literatür taraması ve söylem analizi teknikleri kullanılan makale, bir derleme çalışmasıdır.

Atıf: Ankaralı, F. (2025). Masallarda Üvey Annelik: Derleme Çalışması. *Akademik Platform Eğitim ve Değişim Dergisi*, 8(1), 65-83. DOI: 10.55150/apjec.1522010

Article Information

Review Article

Received

24.07.2024

Accepted

15.06.2025

Key Words

Fairy Tales,
Stepmother,
Cultural Transmission,
Rewriting

Stepmothers in Fairy Tales: A Compilation Study

*Fatma ANKARALI

ABSTRACT

Fairy tales are literary works that have been passed down through generations and are an important part of the oral traditions of societies. These cultural products, which hold great significance in children's lives by enriching their imaginations and improving their listening skills, also contribute significantly to their cognitive and language development. These narratives reflect the social structure and cultural norms of the time, either directly or through symbols, helping individuals learn societal rules. One of the most important characteristics of fairy tales is that they convey clues about societal norms to their listeners through subconscious messages. Many customs, traditions, beliefs, and social events of the period in which the fairy tale is set can be understood during the narration, either directly or symbolically. In this study, the representation of stepmotherhood in one of the most famous examples of fairy tales, Snow White and the Seven Dwarfs, is examined in light of articles analyzing this tale. The study also touches upon the rewriting technique, explaining how this representation is portrayed in Murathan Mungan's work, Forty Rooms, and the changes the stepmother figure undergoes through this technique. The article, which employs qualitative research methods such as literature review and discourse analysis techniques, is a compilation study.

1. GİRİŞ

İnsanlık tarihinin en eski olgularından biri olan annelik, toplumların en büyük değerlerindendir (Duygulu, 2013). Annelik kavramı, tarih boyunca, farklı akım ve toplumsal etkilerle kadına atfedilen olumsuz özelliklerden etkilenmediği gibi, aynı zamanda kadına saygın bir konum ve kutsiyet sunmaktadır (Korucu, 2019, 133). Collin ve Laborie (2015: 39) anneliği, değer verilen ayrıcalıklı varlık, bir canlıyı dünyaya getiren güç olma yanında, siyasi ve sosyal imtiyaz isteme aracı ve ezilme kaynağı gibi özelliklerle tanımlamaktadırlar.

Feminist kuram çocuk sahibi olma ve annelik kavramını, ezilme nedeni olarak görse de özellikle 18. yüzyıldan sonra iyi annelik ve toplum değeri olarak anne sevgisi yüceltilmiş, fedakârlık, cefakarlık, koruyuculuk ve iyi kalplilik örneği olarak gösterilerek kutsallaştırılmıştır (Collin ve Laborie, 2015, 40). Bu kutsallık, halk edebiyatında atasözü, masal, ninni gibi anlatılarla kültürel bellekte yer almış, yüce, ulu gibi sıfatlar anneye yakıştırılarak Ana Tanrıça, Toprak Ana, Tabiat Ana gibi kavramlarla özdeşleştirilmiştir (Torun ve Dursun, 2020, 539).

Yaşam sürecinde eşler arasında meydana gelen anlaşmazlık neticesinde evliliğin sonlandırılması veya eşlerden birinin hayatını kaybetmesiyle aile birliği bozulmaktadır. Bu aile dağılmaları sonrasında farklı kişilerle yapılan evliliklerle yeni bir aile kurulması durumunda üveylik durumunu ortaya çıkartmakta, aileye yeni katılan kişi üvey sıfatıyla anılmaktadır. Çocuklu ailelerde üvey çocuğun beraber yaşadığı anne veya babadan biriyle biyolojik bağı olmamaktadır (İnal, 2014). Aile içi problem ve iletişim sorunları tüm aile yapılarında görülse de üvey aileyi meydana getiren bireylerin komplike yapıları bu karmaşayı arttırmakta ve belirginleştirmektedir (Brown, Manning ve Stykes, 2015: 180). Üvey ailelerde yeni bir üvey kardeş varlığı da, çocuklar açısından yeni düzene adapte olmak açısından olumsuz etki oluşturmaktadır (Aslantürk ve Kılıç, 2020: 1185). Bu ailelerde karşılaştıkları ön yargı ve olumsuz düşünceler nedeniyle aidiyet problemini sadece çocuklar değil, çocuklu erkekle yaşamını birleştiren kadınlar da yaşamaktadır (Cann-Milland ve Southcott, 2018: 833; Burns, 2010: 1).

Toplumda anne olgusuna kutsiyet atfedilip, iyi ve güzel sıfatlarla anılırken, (Bozkur ve Taylan, 2020: 50), üvey anneliğe ön yargıyla yaklaşılmakta, üvey anneler çocukla sağlıklı iletişim kurmayan, sevgi ve merhamet göstermeyen kişiler olarak algılanmaktadır. Normalde öz annenin yapması normal olarak görülen ihmal veya olumsuz davranış üvey annenin başkasının çocuğuna gerektiği şekilde özen gösteremeyeceği düşüncesiyle farklı ve yanlış algılanabilmekte, bu ön yargı ise,

ilişkilerde kaygı ve gerginliklere neden olmaktadır (Helimoğlu Yavuz, 1996: 118).

Üvey sıfatı sadece bizim toplumumuzda değil bir çok kültürde olumsuz duyguları çağrıştırmaktadır.

Jung'un "Dört Arketip" adlı eserinde anne;

1. Bakım yapan, besleyen büyüten; iyi anne

2. Duygusal, iyi yürekli; melek gibi anne

3. Baştan çıkaran, aldatan, zehirleyen; kötü anne olarak üç grupta incelenmiştir.

Jung'a göre üvey anne, zehirleyen, baştan çıkaran kötü anne grubuna dahil edilmekte, çocuklara baskı kuran, korku ve tedirginlik oluşturan karakter olarak düşünülmektedir (Jung, 2019; 21-22). Duygu ve düşüncelerin sosyal yapıların kurgusu olduğunu iddia eden Durkheim 'in (2014, 21) argümanlarından hareketle, üvey annelikle alakalı ön yargı ve düşüncelerin öğrenilmiş olduğunu belirtmek zorunludur. Kültürel söylemlerde bilhassa masallarda, bu ön yargıyı perçinleyen içerikler oldukça yoğundur.

Sözel halk edebiyatının en mühim eserlerinden olan masallar, (Doğan, 2018, 15) ait olduğu kültürün fikir, duygu ve inancını gösteren ürünlerdir. Sınırsız hayal gücü kullanımının yanında, var olduğu kültür ve coğrafyanın önemli özelliklerini taşıyan masallar (Demir, 2017, 3304), toplumsal hafızanın yol haritası görevini de üstlenir. Bu yönüyle bakıldığında masalların tamamen imkânsız olaylar içermediği, gerçek yaşamın idealize biçimlerinin fark edilmesine aracılık ettiği görülmektedir (Demir, 2017: 502). Masallar kendi dünyalarında kötülüğü, onaylanmayan durum ve davranışları, varlıklar, nesneler, duygu ve karakterler vasıtasıyla aksettirirler ve içerdikleri en belirgin tema iyilikle kötülüğün çatışmasıdır (Solmaz ve Akılmak, 2021, 48). Bu yapıtlarda odak noktası insan olan (üvey annenin zalimliği ve aile içi yardımlaşma gibi) toplumsal olaylar, yaşamla ilişkili sembollerle aktarılır. Fakat bu anlatım örtük mesaj aracılığıyla verilir ve ders verme amacı açık olarak belirtilmez (Sarpkaya, 2019, 67).

Masallarda yer alan üvey anne figürlerinin tümünün olumsuz duygularla donandığını düşünürsek (Demir, 2017: 504-505; Demir, 2017: 3310) akla şu soru gelmektedir: Sosyal yaşamda yer alan üvey anne gerçekliği masallara mı aksetmiştir, yoksa masallar toplumda üvey anne modelini mi üretmiştir? Sosyal hakikatin yapısında karşılıklık ilişkisi içinde var olması sebebiyle bu sorunun cevaplanması mümkün görünmemektedir (Fidan, 2022, 35).

Toplum kültürüne yerleşmiş masal, destan gibi yapıtlarda da üvey anne figürü kötü, merhametsiz, büyücü gibi sıfatlarla pekiştirilmekte, özellikle çocukların üvey annelerine ön yargıyla yaklaşmasına sebep olarak ilişkiler baştan bozulabilmekte, hatta annesini kaybetmeyenlerde bile "kaybedersem" endişesiyle, gerginlik ve

anksiyetelere sebep olmaktadır (Duygulu, 2013).

Fidan (2022, 35) üvey anne ile büyüyen kadınlar üzerinde yaptığı araştırmasında bu kadınların üvey anneleriyle sevgi odaklı bir ilişki kuramadıklarını, üvey anne olgusunu ise olumsuz söylemlerle tanımladıkları görülmektedir. Ayrıca bu kadınlar, masallarda yansıtılan üvey anne tiplemesinin mevcut gerçekliğe uygun olduğunu iddia etmişlerdir.

Günümüzde artan boşanma oranları, boşanma sonrası yapılan yeniden evlilikler ile farklı aile yapıları oluşmakta, bu yapıların çocuklar üzerindeki tesirleri araştırmalara konu olmaktadır. Yapılan araştırmalar üvey ebeveynlik konusunun duygusal ve sosyolojik olarak ele almakta, bu noktada var olan ön yargının çocuk ve aile açısından risklerine dikkat çekmektedir (Arslantürk, Kılıç, 2020, 1172). Bu nedenle, üvey ebeveynlik konusu, kültürel söylemler, psikolojik tesirler ve toplumsal yapı dinamikleri göz önünde bulundurularak, eleştirel ve çok boyutlu olarak araştırılması önemlidir.

1.1. Araştırmanın Amacı ve Önemi

Çalışmanın amacı; dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" masalında üvey annelik figürünün nasıl temsil edildiğini söylem analizi yöntemiyle incelemektir. Ayrıca, Murathan Mungan'ın "Kırk Oda" adlı eserinde bu konunun yeniden yazım sürecinde uğradığı dönüşümleri karşılaştırarak, bu anlatımlarda üvey anneliğe verilen anlamların nasıl değiştiğini ortaya koymaktır.

Çalışma, masallarda yer alan üvey anne figürünün toplumsal roller ve beklentileri açısından nasıl temsil edildiğini ve bu temsillerin çocukların zihninde nasıl yer ettiğini analiz etmesi yönüyle önemlidir. Ayrıca, eğitim aracı olarak kullanılan masalların, bilinçaltı mesajlarını ele alması ve yeniden yazım tekniği ile oluşan değişimlerin toplumsal algılar üzerindeki etkilerini incelemesiyle de önem taşımaktadır. Diğer yandan kültürel söylemlerde olumsuz tasvirine rağmen üvey anne ile büyüyen çocuklar ile yapılan araştırmaların azlığı, var olan algıların temelini ve tesirlerini anlamaya çalışması, ayrıca problemler ve çözüm metodları ile ilgili fikir sunması çalışmanın önemini arttırmaktadır. Bu tür çalışmalar; edebi eserlerin ve sözlü kültürün toplumsal yapı üzerindeki etkilerini anlamak için kritiktir ve çocuk edebiyatı ile toplumsal cinsiyet çalışmaları gibi alanlara önemli katkılar sunar.

2. YÖNTEM

Çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden literatür taraması ve söylem analizi yöntemleri kullanılarak oluşturulmuş derleme çalışmasıdır. Bu yöntemler, masallardaki üvey anne figürünün toplumsal ve kültürel açıdan derinlemesine

incelenmesi, bu figürün yeniden yazım sürecinde nasıl evrildiğinin anlaşılması için gerekli verileri sağlamak amacıyla kullanılmıştır.

Nitel araştırma, sosyal bilimler başta olmak üzere birçok bilim dalında kullanılan ve araştırma sürecinin her aşamasında, geçerlik ve değerlendirme standartlarını içeren kapsamlı bir yöntemdir (Tekindal ve Arsu, 2020, 156). Sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe gibi insan davranışını araştıran disiplinler; insana ait olan karmaşık ve çok boyutlu yapının gerektiği gibi anlaşılması için, fen bilimlerindeki mekanik anlayışın aksine, nitel araştırma yöntemlerinin kullanılmasının daha uygun olduğunu belirtmektedirler (Yıldırım ve Şimşek, 2016, 11). Literatür taraması, araştırılan konu ile ilgili daha önce yapılan çalışmaların incelenmesi, sınıflandırılması ve sentez edilmesini kapsamaktadır. Bu proses, araştırma konusundaki var olan durumu ve literatürdeki boşlukları tespit ederek, yeni çalışmanın nereye oturacağını belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Gereken şartları taşıyan bir literatür taraması, çalışmanın özgünlüğünü ve bilime katkısını artırır (Demirci, 2014, 74). Çalışmada, bu yönetime bağlı olarak, çeşitli kaynaklardan bilgiler ve önceki araştırmaların sonuçları bir araya getirilmiş ve üvey anne figürünün tarihsel ve kültürel bağlamda nasıl ele alındığını anlamak için kullanılmıştır. Söylem hem dille inşa edilen konuşmaları hem de yazılı ve sözel olmayan davranışları, hatta mimari yapıları da kapsamaktadır ve toplumsal iletişimde bunların bir bütün olarak kullanılmasıyla oluşmaktadır (akt: Gül ve Nizam, 2021, 183 (Sözen, 1999)). Söylem analizi ise, yazılı ve sözlü bağlamlarda kullanılan bu söylem dilinin incelenmesi anlamına gelir ve dilin sosyal, siyasi, kültürel ve ekonomik bağlamlarını dikkate alır. Dil bilim ve sosyolojiyi birleştirerek, konuşmaların ve metinlerin bağlamlarını da analiz eder. Bu yöntem, dilin sadece sözlü ya da yazılı bir içerik olmasının ötesinde, sosyolojik dayanakları olan bir yapı olarak da ele alınmasını sağlar (Gül ve Nizam, 2021, 181).

Makalede, üvey anne figürünün nasıl sunulduğu ve bu sunumun toplumsal roller üzerindeki etkisi incelenmiştir. Söylem analizi ise, çalışmada ele alınan eserlerde, bu figürlerin nasıl temsil edildiğini ve okuyucuya nasıl aktarıldığını anlamak için kullanılmıştır.

3. BULGULAR

3.1. Grimm Kardeş Masalları ve Üvey Anne Tiplemesi

Bu bölümde, Bütün dünyada Grimm Kardeşler olarak tanınan Jacob ve Wilhelm Grimm, gerçek halk masallarını sözlü kültürden yazılı kültüre dönüştüren halk bilimci iki kardeş olarak bilinmektedirler. Grimm Kardeşler'in, masallarında; içinde bulundukları dönemin siyasi ve kültürel etkileri görülmektedir (Yılmaz, 2013, 36). Bazı

araştırmacılar, Grimm Kardeşler'in halk dilinde söylenen masalları sözlü geleneğe uygun aktarmadıkları (Rifat, 1999) yönünde görüş bildirseler de metinlerin sözcük sırasıyla dahi oynamadıkları yönünde kanıt sunanlar da vardır (Aytaç, 1992). Fakat kabul gören iddia; masalların sözlü kültürden yazıya geçişi sırasında yazarlar tarafından değişikliklere uğradığı, sonrasında ise her bir yeni baskıda tekrar tekrar değiştiği yönündedir (Yılmaz, 2013, 38).

Maria Tatar "Sex and Violence: the Hard Core of Fairy Tales" adlı eserinde masallarda bulunan kötü simgeleri üç kısımda incelemektedir. İlki canavarlar ve devler, ikincisi hırsız ve sapkınlar, sonuncu grup ise insan eti yiyen ve insan kanı içen kötü üvey anneler, cadılar gibi kadın temsilleridir (Tatar, 1999, 364-373). Masallarda cadı, kötü ve büyücü kadın tiplmesi, iyi ve güçlü kadınlara göre daha fazla yer alır. Bunun nedeni ataerkil sistemde istenen kadın rolüne ulaşmak için, insan ilişkileri üzerinden bilinçaltına hitap ederek; idealize edilen rolden farklı olanların cezalandırılacağı algısının oluşturulmasıdır (İçöz, 2014, 151).

Grimm Kardeşler, masallarında babaları genellikle iyi huylu, sessiz, ailesine bakmaya çalışan kişiler olarak yansıtırken; üvey anne, cadı gibi karakterleri ise çirkin, saldırgan, huzuru bozan, açgözlü, yalancı ve büyücü gibi olumsuz yönleriyle tasvir etmişlerdir. Yine üvey annenin çocuklarının karakterleri de kendileri gibi kötü, iyi yürekli annelerini kaybedip yetim kalan çocuklar ise, eğer kızsı iyi yürekli, güzel ve becerikli; erkekse yakışıklı, kahraman ve akıllı olarak anlatılmakta ve bu kızlar, masalın sonunda evlendirilmekte, böylece toplumsal normlara göre ödüllendirilmektedirler (Bettelheim, 1999, 275).

Bu betimlemelerde yer alan karakterlerin, Ortaçağ'da yaşanan cadı avı sürecinden etkilendiği düşünülmektedir ve buna bağlı olarak üvey anne veya cadı tipinin toplumsal bilinçaltındaki şekillenişine göre masallarda yer edindiği anlaşılmaktadır. Bu dönemde başlayan ve büyü yaptığı öne sürülerek ortadan kaldırılan bu kadınlara karşı saldırılar devam ederek 16. Yüzyıla dek sürmüştür, bu dönemde ise şifacılık, ebelik gibi özellikleri olan kadınların bile cadılıkla ilişkisi olduğu inancı toplumda yaygın bir inanç olarak devam etmiştir (Tokdemir, 2020, 136). Bu çıkarımlardan da anlaşılacağı üzere, genel olarak eril dilin kullanıldığı masallar; ataerkil düzenin devamlılığını sağlamak ve güçlendirmek için kullanılmış araçlardır ve düzene karşı çıkan kızlar, masal anlatıcısı tarafından cadılar veya üvey annelerce cezalandırılmaktadır (Tokdemir, 2019, 41). Grimm Kardeşler'in masallarında da bu cinsiyetçi yaklaşımın izleri görülmekte, masallardaki kızlara edilgen roller yüklenirken, erkeklere rekabetçi, aktif ve etkin rollerle yer verilmektedir (Zipes, 2018, 135).

Masalların verdikleri mesajların yerine ulaşması bakımından fonksiyonları oldukça önemli olan masal karakterleri, masalların temellerini sağlayan unsurlarıdır ve işlevleri her zaman aynıdır (Propp, 2017, 24). Bu karakterlerden ele alacağımız üvey annenin işlevi; kötülüğün temsili olan cadıların prototipi olması ve kadına özgü analık, bağımlılık, üreme gibi unsurların zıddını taşıyarak, yaşlı, çirkin gibi ideal olmayan görünüşlerde somutlaştırılmasıdır. Ayrıca masal kızlarının babalarıyla evli olan fakat çocuk sahibi olmayan veya olamayan bu karakterler, okuyucuda üreme fonksiyonlarının ellerinden alınarak cezalandırıldığı yönünde algı uyandırmaktadırlar (Tokdemir, 2020, 139).

Orta Çağ'ın ataerkil toplum yapısında kadınlar erkeklerle eşit haklara sahip değildir. Bu durum masallara da yansımakta ve ancak uysal, sabırlı, güzel ve çalışkan olduklarında değer görmektedirler (Önkol, 2023, 19). Bu metinlerde kadınlar, toplum kabullerine uygun olarak itaatkâr, güzel, evine bağlı ve namuslu bireyler olarak tanımlanır ve sosyal ve ekonomik yaşamda aktif olmaları uygun görülmez. Bu rolleri kabul etmeyen kadınlar ise toplumsal düzeni ve cinsiyet rollerine karşı tehdit olarak algılanarak hem erkekler hem de kadınlar tarafından dışlanır ve ötekileştirilirler (Özcan ve Akçaalan, 2024, 849).

Masallarda toplumsal cinsiyet rollerinden farklı karakterler olan cadı ve üvey anneler; düzene karşı çıkan, güçlerini kullanmak isteyen kadınlardır. Burada dikkat çeken diğer bir nokta ise, masallarda kimliklerden çok cinsiyetiyle dikkat çeken üvey anne modeline karşılık gelen üvey baba modelinin olmamasıdır. Yani kötülüğü temsil eden karakterler kadınlardır. Genelde yaşlı olan bu kadınlar, kendilerinde gittikçe azalan güzellik ve çekicilik gibi özelliklerin üvey kızlarında güçlendiğini görmeleriyle çatışma yaşayarak, onları durdurma ve yok etme eylemlerine girişirler. Bu durum, masallarda farklı şekillerde vurgulanan unsurlardır. Bu durdurma eylemi, Külkedisi masalında küller arasına hapsetme, Uyuyan Güzel masalında yüzyıllık uykuyla lanetleme, Hansel ve Gretel'de ise ormana terkedilme veya zehirlenme olarak betimlenmektedir (Rowe, 1979, 241). Diğer taraftan kötü üvey anne vurgusunun tersine, ölen öz annelerin iyi kalplilik, güzellik ve merhamet gibi erdemleri de okuyucuya gizliden veya açıktan belirtilmektedir (Tokdemir, 2019, 46). Annelikle bağdaştırılan bütün güzel özelliklerin tersinin yansıdığı karakter olan cadı ve üvey anneler; çocuklarını beslemek yerine, onlardan faydalanmakta ve onları hayat kaynağı gibi görmektedirler. Aynı zamanda üvey anneler, kötü içgüdü ve dürtüleri de sembolize etmektedirler (İçöz, 2014, 153).

Masallarda üvey anne varsa, sorunlu olan üvey anne ve kız ilişkisi de mevcuttur. Üvey anne, Pamuk Prenses masalında onu zehirleyerek öldürmeyi amaçlamakta, Külkedisine adeta kölelik derecesinde hizmetçilik yaptırmakta ve özgürlüğünü

sınırlamakta, Hansel ve Gretel'deki anne ise onları ormana terk etmektedir. Masallarda üvey anneyle ilgili iki husus öne çıkmaktadır. İlki cadı veya üvey annenin üvey çocuklarına doğrudan kötülük yapmaya veya öldürmeye niyetlenmiş olması, ikincisi ise her zaman mücadeleyi kaybetmesidir (İçöz, 2014, 153-154).

3.2. Türk Masallarında Anne Tiplemesi

Eski Türk masallarında anneler çok özel bir yere sahiptir. Çocuklarını koruyan kollayan anneler "Ak Ene", "Umay Ana", "Od Ene" gibi isimlerle anılırken, olumsuz kadın karakterler ise "Alkarısı/Albastı" gibi isimlerle karşımıza çıkmaktadır (Fedakâr, 2014: 8-9). Türk destanlarında kadınlar kahramanları doğuran ve onlara rehber olan güçlü karakterlerdir. Masallarda anne rolünü sadece biyolojik anneler değil, sütanne, dadı, üvey anne, kaynana gibi karakterler de üstlenmektedir. Öz anne iyiliği, şefkati, üvey anne kötülüğü temsil ederken, diğer figürlerin temsiliyetleri değişebilmektedir. Örneğin bazı anlatılarda kaynana gelinine yol gösteren bir karakterken, başka anlatıda kıskanç bir rolde görülebilmektedir. Türk masallarında anne gibi koruyucu ve doğurgan özelliği olan toprak, ağaç gibi nesneler, geyik, dişi kurt gibi hayvanlarda anne arketipi olarak görülmektedir (Torun ve Dursun, 2020, 539-540).

Çocuk ve halk masalları yazarı Samed Behrengî'nin masal ve hikâyelerinde üvey anne figürü, baskıcı, sevgisiz, batıl inançlara sahip ve çocuğa fiziksel ve psikolojik şiddet uygulayan olumsuz bir karakter olarak sunulur. Bu karakter sürekli bağırır, emreden, üvey çocuğunu evde istemeyen ve mantık açıklaması yapmadan kurallar koyan biridir (Sarpkaya, 2019, 67-68).

Özcan ve Akçaalan'ın (2024, 857) Kütahya masalları üzerinde yaptıkları çalışmalarına göre, bu anlatılarda kadınlara toplumun belirlediği roller verilir. Kötü kadınlar genelde çirkin, yaşlı, bencil ve toplumun dışında kalan kişiler olarak gösterilir. Bu kadınlar toplumun kurallarına uymadıkları için masal sonunda cezalandırılır ve dinleyicilerine "iyi kadın olmanın" önemini vurgulayan bir mesaj verir.

Özbek masallarında ise, pek çok masalda olduğu gibi kalıplaşmış kötü karakterlerden biri olan üvey anne figürüne rastlanır. Örneğin, "Gök Koç" ve "Gömgök Kuş" masallarında üvey anneler çocuklara zarar veren, kötü davranan, kötülük kaynağı tipler olarak yer verilmekte ve masalın sonunda cezalandırılmaktadırlar (Solmaz ve Akılmak, 2021, 46-48).

Öztürk (2011, 72) Türk ve Alman masallarında kadın tiplerini karşılaştırdığı çalışmasında Türk masallarında prenses, anne ve peri kızları gibi figürler olumlu özellikleriyle yer bulmaktadır. Üvey anne ve kayınvalide ise kötü kadın figürleri arasında yer alsa da, Konuşan Kaval gibi nadir örneklerde iyi özellikleri de

taşıyabilmektedir. Alman masallarında var olan cadı figürü ise Türk masallarında kocakarı olarak yer alır ve üvey anneye kötülük yapmasında yardımcı olur.

Türkiye’de masal çoğunlukla sözlü bir tür olarak kabul görmüş ve yazılı türe dönüştürülmesi fikri gerektiği kadar önemsenmemiştir. Ziya Gökalp, Nihal Atsız, Elatun Cem Güney gibi isimler bu alanda çalışmalar yapmış olsa da bu çabalar zayıf kalmış ve sürdürülememiştir. Bunun ana nedenlerinden biri, halkbiliminin kurumsallaşma sürecinde araştırmacıların masalları derlendikleri haliyle korumaya öncelik vermesi olmuştur. Halk bilimciler, bilimsel doğruluk adına masalların orijinalliğini koruma amacı taşıırken, bu yaklaşım masalların yeniden yazımını ve gelişimini engelleyerek türün durağanlaşmasına neden olmuştur (Özünel, 2021, 63).

3.3. Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalının Büyücü Üvey Annesi

Masala Pamuk Prenses’in doğduğu gün ölen kraliçe annesinin yerine bir yıl sonra kral babasının evlenmesiyle dahil olan üvey anne, fiziksel açıdan güzel, fakat kıskançlık ve kibir gibi olumsuz özelliklerle tasvir edilmektedir. Annesinin ölümü Pamuk Prenses için yeni bir hayat sürecine başlama anlamı da taşımaktadır. Sihirli aynasının varlığı ve onunla konuşması, üvey anne kraliçenin büyücü özelliğinin de olduğunu işaret etmektedir. Bu ayna aynı zamanda kadınların güzel olma gerekliliğine vurgu yapan eril dili de yansıtmaktadır (Tokdemir, 2019, 46). Her gün aynasının karşısına geçerek ülkenin en güzel kadını kim sorusunu sorarak; cevabın kendisi olması memnuniyetini taşıyan kraliçenin, Pamuk Prenses’in büyümesi ve güzelliğinin artmasıyla, aynanın kendisi yerine Pamuk Prenses’in güzelliğini dile getirmesi üvey kızını tehdit algısı olarak görmesine yol açmıştır. Bu vurgu aynı zamanda, üvey annesinin bu vakte kadar tehdit olarak düşünmediği Pamuk Prenses’in varlığından rahatsızlık duymadığı anlamına da gelmektedir. Schanoes’e (2014, 15) göre sihirli ayna, masalarda sorunlu anne-kız ilişkilerindeki rekabeti arttırmak için sıkça işlenen bir semboldür.

Tokdemir’e (2020, 141) göre, masalın orijinalinde Pamuk Prenses’e kötülükler yapan kişi üvey değil öz annesidir. Aynadan kendisinden daha güzel olan kızının adını işittikten sonra, O’na karşı düşmanlık beslemeye başlar (Grimm, 2014, 171). Buna göre öz annenin kötü kalpli bir büyücü olduğu ve öz annenin kızına kötülük yapma ihtimali görülmediği için, yaptığı düşmanlıkların üvey anne etiketiyle yansıtıldığı ve kadınlar arası güzellik savaşının sembolleştirildiği anlaşılmaktadır.

Kıskançlık duygusunu ilk defa aynanın kendisine Pamuk Prenses’in daha güzel olduğunu söylediği zaman hisseden üvey annenin halini tasvir etmek için masalda “Kadın bunu duyunca irkilmiş; kıskançlığından yüzü sapsarı, yemyeşil olmuş” (Grimm, 2014, 170) ifadesi kullanılmış ve ondan kurtulmak için sarayın celladından masallarda

gerçek hayat ve bilinmezlik sembolü olan ormana götürüp öldürüp ciğerini getirmesini istemiştir. Prenses'in sarayda kendi doğasında değil de ormanda öldürülmesini istemesi ise, gerçek hayatla tanışması için öze dönmesi, orada yaşanacak tecrübeleri görmesi anlamı da taşımaktadır (Tokdemir, 2020, 139). Fakat cellat Pamuk Prenses'e acıyarak denileni yapmamış, ormanda avladığı hayvan yavrusunun ciğerini kraliçeye getirmiştir. Masallarda ciğer, yiyene şifa kaynağı olan bir figürdür (Işık, 2009, 479). Burada ise, sadece öldürtmekle kalmayıp cellattan Pamuk Prenses'in ciğerini söküp getirmesini istemesi ve gerçekten kızın ciğeri sanarak onu yemesi kraliçenin üvey kızına duyduğu kininin ne denli şiddetli olduğunun da göstergesidir.

Masalın devamında Pamuk Prenses'in ormanda yedi cücelerin evini bulması ve cücelerin, onların işlerini yapması karşılığında orada kalmasına izin vermeleri, kızların baba otoritesinden sonra eş otoritesine geçişini düşündürmektedir. Üvey annelerin toplumda kabul görmeyen kötü duygu ve dürtüleri de temsil ettiği düşünülürse, Prensesin üvey anneden kurtulmak için ev içindeki işleri seve seve kabul etmesi, toplumsal cinsiyet rollerine uyumun, toplumsal kabulün kriteri olarak gösterildiğini düşündürmektedir. Kadının güvenli yeri evdir anlamını da düşündüren bu vurgu, aynı zamanda kadına atfedilen toplumsal rollerinin de severek kabulünün sağlanmasının bilinçaltına indirgenmesidir.

Pamuk Prenses'in yaşadığını çok güvendiği sihirli aynasından öğrenen üvey anne, onu öldürmek için farklı yollara başvurur. Fakat tanınmaması ve Prenses'in kendine merhamet etmesi için öncelikle kendini zararsız ve savunmasızlık sembolü olarak yaşlı kadın kılığına sokar. İlk olarak ipek kuşak satıcısı olarak gelip, Prenses'in beline çok sıkı doladığı kuşakla onu nefessiz bırakıp gider. Burada bekaret kemerini andıran kuşakla belin sıkılması, toplumda bekaret adına yapılan yaptırımların çağrışımını anımsatmaktadır. Cücelerin eve gelip kuşağı kesmesiyle tekrar hayata dönen Pamuk Prenses'i zehirli tarakla da öldürmeyi deneyip başaramayan üvey anne, son olarak, günlerce uğraşarak yaptığı kırmızı elma ile onu zehirlemeye karar vermiştir. Pamuk Prenses'in elmayı kabul etmemesi üzerine kraliçenin ona: "Zehirden mi korkuyorsun yoksa?" diye sormuş. Bak işte ortasından kesiyorum. Kırmızı yanını sen ye... Ben de beyaz yanını yiyeyim." diyerek ikna etmesi, şeytanın Âdem ve Havva'yı aldatmasını hatırlatmaktadır. Aynı zamanda yasak olanı da ifade eden kırmızı elma, Hristiyan inancında Havva'nın Adem'i ikna ederek yedirdiği meyvedir. Başka bir bakış açısıyla da kötü içgüdülerin insanı kötü sona hazırlarken kullanacağı duygular olarak imgelenebilir. Elma İncil'de insanın sonsuz yaşam olan Cennet'ten, ölümlü dünyaya kovulmasına neden olan arzuların meyvesi olarak da geçmektedir (Girardot, 1977,

292). İnsanın Cennet'ten çıkmasına sebep olan günahın ve arzusun sembolü olan bu meyveyi yemesiyle Prenses'in ölüm haline geçmesi, bir nevi uyarı anlamı da taşımaktadır: Yasak olanı denersen ölürsün!

Üvey anne olan kraliçenin Prenses'i öldü sanarak sevinmesi ise; "Kar gibi ak, kan gibi al, abanoz ağacı gibi kara ha? Bu sefer cüceler seni yeniden diriltemeyecekler! demiş. Kadın eve döner dönmez aynaya sormuş: " Küçük ayna, söyle bakayım, bu ülkenin en güzel kadını kim?" Ayna dile gelmiş:" Bu ülkenin en güzel kadını sizsiniz kraliçe hazretleri! demiş. Bunun üzerine kadının kıskanç yüreğine su serpilmiş ama kıskançlar ne kadar rahat edebilirlerse o kadar" (Grimm, 2014, 175) cümleleriyle anlatılmıştır. Kraliçenin güzel olmak uğruna öldürdüğü kıza rağmen rahatlaması travmatik semboller içermektedir. Diğer taraftan da kadınların güzellik uğruna kendilerine, başka hayatlara ve doğaya zarar veren yöntemleri de akla getirmektedir.

Masalın sonlarına doğru, Prens'in cam tabutu taşıırken sarsmasıyla Prenses'in boğazından elma parçasının çıkar ve Prenses yaşama döner. Kendisine âşık olan Prens ile gerçekleştirilen düğünlerine ise üvey anne çağrılır. Üvey anne düğüne hazırlanırken, yine eril dilin sözcüsü olarak imgelenen aynaya kimin güzel olduğunu sorar ve yine istediği cevabı alamaz. Düğüne gidince kendisi için hazırlanan içinde ateş olan demir terlikleri giyinerek acı bir şekilde ölmesiyle son bulan masal, kötülüğün er geç cezasını bulacağı mesajıyla bitmektedir.

Masalın diğer versiyonlarında üvey annenin ölümü farklı şekillerde olmaktadır. Çok yaygın olmasa da bir anlatımda üvey anne öldürülmeyerek Prenses tarafından çok uzak ülkelere sürgüne gönderilmiş ve böylece kötünün yaşamasının hayat kanunu olduğu, fakat onu kendimizden uzaklaştırmamız gerektiği mesajı verilmek istenmiştir. Ormana dalarak uçurumdan aşağı yuvarlanması şeklinde gerçekleşen başka bir ölüm sahnesi ise; masallarda toplumsal normlara uymayan kadın tiplerinin cezalandırılma sembolü olarak düşünülebilir. Eril dile sahip masallar, bu şekilde ağır cezalarla aykırı davranan kadınların kötü sonu mesajını okuyucuya göndermektedirler (Sezer, 2014, 96).

Diğer masallarda olduğu gibi bu masalda da Pamuk Prensesin babasının pasif rolü, gücün üvey annede olduğunu anlatmaktadır. Külkedisi, Hansel ve Gretel masallarının üvey annesi de bu şekilde babayı pasifize etmiş kadın görünümündedir. Üvey anne erkeğin iktidarını güçsüz bırakan, doğurgan olmayan, kötü ve korkutucu kadın olarak simgelenir ve masalın sonunda sert şekilde cezalandırılarak masaldan çıkartılır. İyi kız ise, masal sonunda kahraman bir erkek ve genellikle Prensle evlenerek eril iktidarı tekrar olaya hâkim kılar.

Masallarda, masalın “iyi kızının” gösterişli düşünlerle evlenmesi, kızların bu düşünle evde yaşadığı üvey anne zulmünden kurtulması da bir bilinçaltı mesajıdır. Yine kahramanların isimleriyle değil de toplumsal rol ve statüleriyle (üvey anne, prens, kral vb.) zikredilmesi, toplumsal cinsiyet rollerinin belirli kalıplarla genelleştirilmeye çalışıldığını düşündürmektedir.

3.4. Yeniden Yazımda Yedi Cücesi Olmayan Pamuk Prenses’in Üvey annesi

Masallar, toplumların kültürel kodlarını gelecek nesillere aktaran ve kişileri toplumsal rollere hazırlayan işleve sahiptir. Bu nedenle özellikle kadın rollerinde ataerkil ideolojiyi destekleyen yönüyle feministler tarafından eleştirilmektedir. Geleneksel masallarda fitneci, kıskanç ve günahkâr olarak sunulan kadınların sosyal rolleri ev içiyle sınırlandırılmakta, güzellik ve itaatkarlık teşvik edilmekte, kadınlar pasif, erkeğe bağımlı rollerle temsil edilmektedirler. Bu nedenle feminist kuramcılar yeniden yazma girişimiyle bu kodları yıkmak ve toplumsal cinsiyet eşitliğine katkı sağlamak amacındadırlar (Gün, 2008, 135-141)

Yeniden yazım; bir metni dönüştürerek fakat aynı zamanda o metne açık veya kapalı mesajlarla gönderme yaparak yineleyen metinlerdir (Aktulum, 2007, 236). 1970 sonrası Batı’da ilerleyen feminist hareketler, kadının sıradanlığını reddeden cadı ve üvey anne tiplmesini düzeltmek amacıyla yeniden yazımlarla çaba sarf etse de, halk kültüründe zalim, merhametsiz, büyücü vb. tanımlar, insanların bilinçaltındaki kötü tasvirlerle devam etmiştir (Zipes, 2018 ,175).

Murathan Mungan “Kirk Oda” adlı kitabının ilk hikayesi “Yedi Cücesi Olmayan Bir Pamuk Prenses” adından da anlaşıldığı gibi; orijinal adı “Schneewittchen” olan Grimm Kardeşlerin “Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler” masalının yeniden yazım tekniğine uyarlanmasıdır (Yılmaz, 2013, 94). Murathan Mungan’ın liseyi bitirdiği zaman anne diye bildiği kişinin üvey annesi olduğunu öğrenerek büyük bir sarsıntı yaşaması ve dünya ile aidiyet hissetmediği bir ilişki içine girmesi, edebi kişiliğinin oluşmasında büyük önem taşımaktadır. Üzerinde hep üvey kimliğinin varlığını hisseden Mungan’ın kardeşinin olmaması da eğreti olmak kimliğini kuvvetlendirir (Sabaş, 2014, 25).

Pamuk Prenses’in sıradan bir kız haline dönüştüğü Mungan’ın yeniden yazımında, masalının orijinalinde; üvey anne kötü yürekli, büyücü bir kadinken, burada olağan, hatta üvey kızının evlenmediği için üzülen bir kadın tiplemesinin değersel dönüşüm tekniğiyle dönüşmesi (Aktulum, 2007, 148) şu şekilde anlatılmaktadır: “Üvey annesi ise çok üzülmüş bu işe. Ama onun da elinden bir şey gelmiyormuş. Bir türlü Pamuk Prenses’e söz dinletemiyormuş. Tabi Pamuk Prenses’in bir de üvey annesi varmış.

Çünkü o ülkede herkesin bir üvey annesi varmış. Bütün genç kızlar üvey annelerini fena kalpli zannederlermiş. Oysa bütün üvey anneler gibi Pamuk Prenses'in üvey annesi de yalnızca bir anneymiş" (Mungan, 1998, 7). Üvey annesinin normal birine dönüşmesinden hoşlanmayan Pamuk Prenses ise, aynadan yardım ister; "N'olur üvey anneme söyle beni ormana göndertsin, boynumu kestirtsin, avcı bana acısın, bir tavşanın kanını sürsün bir beze... Ölümü öp ayna aynen bunları söyle üvey anneme." (Mungan, 1998, 8).

Bu yazımda, her şey neredeyse orjinal metnin tam tersi sembolleştirildiği gibi, sonunda yedi cücesini bulamayan Pamuk Prenses de bir masalı olmayacağının farkına varmakta ve kötü kalpli üvey anne olmayı tercih etmektedir. Masalın sonunda ise kendisini bekleyen bir prens bulma ümidiyle dağ tepe gezer ve umduğunu bulamayarak kulübesinde, hayallerine kavuşmadan ölür. Yazar bu söylemle, gerçek yaşam ile masal dünyası arasındaki farkı ayırt etmeyerek mutlu son beklentisi taşıyan bireylerin yaklaşımlarını eleştirel bakış açısıyla yorumlamaktadır (Sabaş, 2014, 5).

Mungan, "Yedi Cücesi Olmayan Pamuk Prenses" öyküsünde üvey anneyi sıradanlaştırmasına rağmen, "Zamanımızın Bir Külkedisi" isimli yeniden yazımında Külkedisi masalını evlenerek sınıf atlama arzusundaki kadınları hicvetmek amacıyla kullanmış ve üvey anneyi klasik tarzda ele almıştır. Bu öyküde, üvey anne kötü kalpli, Külkedisi ise ne yapsa anneye yaranamayan kız olarak tasvir edilmektedir.

4. SONUÇ VE TARTIŞMA

Çocuklar için dil gelişimleri yanında, özellikle sosyalleşme sürecinde büyük önemi olan masallar, toplumsal rollerin ve beklentilerin içselleştirmelerini kolaylaştıran, kültürel rollerin benimsemelerine katkı sağlayan önemli sözlü araçlardır.

Çalışmamızda incelediğimiz masal ve makaleler ışığında; nesilden nesile aktarılan, dinleyicilerine hayal dünyasının kapılarını sonuna kadar açan, zaman zaman eğitim aracı olarak kullanılan masalların toplumsal rollerin oluşmasında sanılandan daha güçlü etkiler taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu yapıtlar sözlü kültürün de etkisiyle, toplumda kabul edilmesi istenen davranış ve rol kalıplarını içeriğine yansıtmakta ve bilinçaltı mesajlarla da kullanıcılarına kabul ettirilmesi sağlanmaktadır. Bu bağlamda, özellikle Ortaçağ'daki toplumsal rollere karşı koyan kadın figürlerinin üvey anne, cadı gibi olumsuz tiplerle temsil edilerek, geleneksel annelik rolünden sapmanın sonucunda cezalandırıldıkları veya ortadan kaldırıldıkları dikkat çekmekte ve kadınlık rolleri yeniden yapılandırıldığını düşündürmektedir. Bu bağlamda, üvey anne

tiplmesi yalnızca bireysel bir karakter değil, toplumun kadına biçtiği rol ve korkuların da simgesidir.

Masallarda üvey nitelemesi kullanılan temsillerin olumsuz davranış kalıplarıyla temsil edilmesinin çocuk dünyasında travmatik etkilere yol açacağı, bu tarz anlatımların, çocuklarla sağlıklı ilişkiler kurmak isteyen üvey ebeveynlerin işini zorlaştıracığı düşünülmektedir. Bu ön yargıyı azaltmak niyetiyle son dönemlerde yeniden yazım masallarda eski masalların aksine bu durum azalsa, büyük çoğunluğunda üvey anneler biyolojik annelerin rolünde gösterilse de, var olan olumsuz düşünceyi değiştirecek sayı ve nitelikte olmadığı görülmektedir.

Bu çalışmada, dünya masallarının ünlü örneklerinden biri olan "Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler" masalında üvey anne figürünün temsil edilişı ve Murathan Mungan'ın "Kırk Oda" isimli eserinde bu temsile nasıl yer verildiği incelenmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda, masallarda üvey anne figürünün genellikle kötü ve cadı karakterler olarak betimlendiği ve bu durumun toplumsal bilinçaltına derin etkilerde bulunduğu görülmüştür. Ancak, yeniden yazım teknikleri ile bu figürün daha insancıl ve anlayışlı karakterler olarak da sunulabileceği, böylece çocukların toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri konusundaki algılarının olumlu yönde değiştirilebileceği sonucuna varılmıştır.

Bu çalışmanın masallardaki üvey anne figürünün yeniden yazım teknikleriyle nasıl dönüştürülebileceğini göstermesi ve bu dönüşümün çocukların bilişsel ve dil gelişimine, toplumsal kuralların ve cinsiyet rollerinin anlaşılmasına olan etkilerini ortaya koyması yönüyle literatüre yaptığı katkıdan yola çıkılarak; gelecekteki çalışmaların masallarda yer alan diğer temsillerini de incelemesi ve üvey ebeveynlerin olumlu temsil edilmesine yönelik stratejiler geliştirmesi önemlidir. Bu minvalde masalların yeniden yazımı, daha kapsayıcı ve adil toplumsal normların inşa edilmesine katkıda bulunabilir.

Günümüzde boşanma oranlarının artmasıyla birlikte, üvey ebeveynlik daha yaygın bir olgu haline gelmiştir. Ancak masallarda üvey annelerin kötü karakterler olarak sunulması, bu aile yapılarının kabulünü zorlaştırmakta ve üvey ebeveynlerin çocuklarla sağlıklı ilişkiler kurmasını engelleyebilmektedir. Yeniden yazım teknikleri kullanılarak masallarda yapılan değişikliklerin, bu olumsuz algıların dönüştürülmesine katkı sağlayacağı öngörülmektedir. Bu şekilde kurgulanan modern masallar, üvey anne figürünü daha olumlu ve biyolojik annelerle eşdeğer bir şekilde sunarak, çocukların bu yeni aile yapılarına uyum sağlamalarına yardımcı olabilir.

5. ÖNERİLER

- Eğitimciler ve ebeveynler, çocuklara masal seçerken ve anlatırken masalların içerdiği bilinçaltı mesajlara dikkat etmelidir. Özellikle üvey anne gibi karakterlerin olumsuz tasvirlerinden kaçınılmalı ve alternatif, olumlu karakter temsilleri sunulmalıdır.
- Yazarlar ve yayıncılar, geleneksel masalları yeniden yazarak günümüz toplumsal değerlerine uygun hale getirebilirler. Bu yeniden yazımlarda, üvey ebeveynlerin olumlu rollerini vurgulayan hikayeler oluşturulabilir. Özellikle boşanmaların oldukça fazla olduğu günümüzde, üvey ebeveynin kötülüğü fikrinin yıkılmasının çocukların ruh sağlığına olumlu katkılar yapacağı beklenmektedir. Bu yüzden bu alana katkı sağlayacak eserlere ihtiyaç vardır.
- Masal yazarları, karakter temsillerini çeşitlendirmeli ve her türden ebeveynin (biyolojik, üvey, evlat edinen) olumlu ve olumsuz yönlerini dengeli bir şekilde ele almalıdır. Bu yaklaşım, çocukların farklı aile yapılarının kabul edilebilir olduğunu anlamalarına yardımcı olacaktır.
- Okullar ve eğitim kurumları, çocukların aile yapıları içindeki ilişkilerini desteklemek amacıyla tüm ebeveyn tiplerine (öz, üvey, evlat edinen vb) yönelik psikolojik danışmanlık ve eğitim programları düzenleyebilir. Bu programlar, masalların çocuklar üzerindeki etkilerini anlamaya ve bu etkilerle başa çıkmaya yardımcı olabilir.
- Akademisyenler, masalların çocukların sosyalleşme ve toplumsal rolleri üzerindeki etkilerini daha derinlemesine inceleyen gözlemsel araştırmalar yapmalıdır. Bu araştırmalar, daha bilinçli masal yazımı ve eğitimi için veri sağlayabilir. Bu bağlamda, Kültür Bakanlığı ve Millî Eğitim Bakanlığı'nın son yıllarda gerçekleştirdiği masal destekli (arşivleme, yerel masal derleme, çocuklara uygun içerik üretimi gibi) çalışmaları dikkate almak önem arz etmektedir.
- Medya yapımcıları ve senaristler, çocuk programları ve filmlerde üvey ebeveynleri daha olumlu bir şekilde temsil edebilirler. Bu tarz çalışmalar toplumsal algıları değiştirmede önemli bir rol oynayabilir.

KAYNAKÇA

- Aktulum, K. (2007). *Metinlerarası ilişkiler*. İstanbul: Öteki Yayınevi.
- Aslantürk, H., & Kılıç, A. K. (2020). Üvey aileye sahip gençlerde aile aidiyeti: Nitel bir analiz. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24(3), 1171–1189.
- Aytaç, G. (1992). *Yeni Alman edebiyatı tarihi*. Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Bettelheim, B. (1999). Hansel and Gretel. In M. Tatar (Ed.), *The classic fairy tales* (pp. xx–xx). Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Bozkur, B., & Taylan, A. (2020). Medyada annelik temsili: Anaakım ve alternatif medyada anneliğin sunumuna yönelik karşılaştırma. *Akdeniz İletişim Dergisi*, 34, 45–65.
- Brown, S. L, Manning, W. D., & Stykes, J. B. (2015). Family structure and child well-being: Integrating family complexity. *Journal of Marriage and Family*, 77(1), 177–190.
- Cann-Milland, S., & Southcott, J. (2018). The very perplexed stepmother: Step motherhood and developing a healthy self-identity. *The Qualitative Report*, 23(4), 823–838.
- Collin, F., & Laborie, F. (2015). Annelik. In H. Hirata et al. (Eds.), *Eleştirel feminizm sözlüğü* (pp. 39–45). Ankara: Dipnot Yayınları.
- Demir, D. (2017). Hansel ve Gretel adlı masalın Greimas'ın eyleyenler modeline göre incelenmesi. *Itobiad: Journal of the Human & Social Science Researches*, 6(5).
- Demir, R. (2017). Üvey anne ile Fatma masalının psikanalitik yöntemle incelenmesi. *Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 499–512.
- Demirci, A. (2014). Literatür taraması. In *Coğrafya araştırma yöntemleri* (pp. 73–108).
- Durkheim, E. (2014). *Sosyolojik yöntemin kuralları* (D. Özcan, Çev.). İstanbul: Doğu Batı.
- Dursun, A., & Torun, D. (2020). Türk halk anlatılarında anne arketipi. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 13(30), 537–554.
- Fedakâr, P. (2014). Besleyen mi, öldüren mi: Türk mitik tasavvurunda anne arketipinin antropomorfik görünüşleri. *Milli Folklor*, 103, 5–19.
- Fidan, F. Z. (2022). Üvey annelik algı ve tanımları: Kişisel deneyimler ve kültürel hafıza. *Socrates Journal of Interdisciplinary Social Researches*, 8(21), 34–45. <https://doi.org/10.51293/socrates.332>
- Girardot, N. J. (1977). Initiation and meaning in the tale of Snow White and the Seven

- Dwarfs. *The Journal of American Folklore*, 90(357), 274–309.
- Grimm, J. W. (2014). The complete first edition: The original folk and fairy tales of the Brothers Grimm. In J. Zipes (Ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gül, S. S., & Nizam, Ö. K. (2021). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (42), 181–198.
- Gün, B. (2008). *Masallara feminist bir bakış ve cinsiyet meseleleri* (Yüksek lisans tezi, A Üniversitesi, Kadın Çalışmaları ABD). Ankara.
- Işık, N. (2009). *Türk masallarının sembolik açıdan çözümlenmesi* (Doktora tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).
- İçöz, F. (2014). Sadece hak edenler için bir öykü: Tüm masalların tek cadısı. *Monograf*, (2).
- İnal, İ. (2014). Üvey evladi hukuksal konumu. https://www.academia.edu/13169904/%C3%9Cvey_Evlad%C4%B1n_Hukuksal_Konumu (Erişim Tarihi: 21.09.2022)
- Jung, C. G. (2019). *Dört arketip* (Z. A. Yilmazer, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Korucu, A. A. (2019). Freudyen ve Jungiye yaklaşım larla anne olgusu. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23(1), 133–143.
- Mungan, M. (1998). *Kırk oda*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Önkol, A. (2023). Toplumsal cinsiyet rollerinin masallara etkisi. *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, (9), 11–24.
- Özcan Güler, D., & Akçaalan, H. (2024). Kütahya masallarında ötekileştirilen kadınlık rolü: Maktul kadınlar. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (38), 849–858. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1439762>
- Öztürk, F. S. (2012). *Türk ve Alman masallarından seçilen örnek metinlerde kadın figürleri* (Yüksek lisans tezi, Anadolu Üniversitesi).
- Özünel, E. Ö. (2011). Yazının izinde masal haritalarını okuma denemesi: Masal tarihine yeniden bakmak. *Millî Folklor*, 23(91).
- Rifat, M. (1999). *Gösterge eleştirisi*. İstanbul: Kaf Yayıncılık.
- Rowe, K. E. (1979). Feminism and fairy tales. *Women's Studies*, 6, 237–257.
- Sabaş, E. P. (2014). *Murathan Mungan'ın öykü ve romanlarında kadın* (Yüksek lisans tezi, Adıyaman Üniversitesi).

- Sarpkaya, S. (2019). Samed Behrengi'nin eserlerinde çocuk. *Mecmua*, (7), 62–73.
- Schanoes, V. L. (2014). *Fairy tales, myth and psychoanalytic theory: Feminism and retelling the tale*. Burlington, VT: Ashgate.
- Sezer, M. Ö. (2014). *Masallar ve toplumsal cinsiyet*. İstanbul: Evrensel Basım-Yayın.
- Solmaz, E., & Akılmak, Z. (2021). Özbek masallarındaki kötücül unsurlar üzerine bir inceleme. *Gelecek Vizyonlar Dergisi*, 3(2), 43–54.
- Sözen, E. (1999). *Söylem: Belirsizlik, mübadele, bilgi/güç ve refleksivite*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Tekindal, M., & Arsu, Ş. U. (2020). Nitel araştırma yöntemi olarak fenomenolojik yaklaşımın kapsamı ve sürecine yönelik bir derleme. *Ufkun Ötesi Bilim Dergisi*, 20(1), 153–172.
- Tokdemir, K. (2019). Kötü kadın/iyi kadın zıtlığı: Batı ve Doğu masallarında cadı prototipinin incelenmesi. *Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 38–50.
- Tokdemir, K. (2020). Pamuk Prenses ile Hansel ve Gretel masallarında cadı-doğa bağlantısının incelenmesi. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 3(1), 129–150.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, B. H. (2013). *Masalların dönüşü, masalların dönüşümü: Çağdaş Türk edebiyatında Grimm masallarının metinlerarası kullanımları (Murathan Mungan örneği)* (Yüksek lisans tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi).
- Zipes, J. (2018). *Peri masalları ve yıkma sanatı: Çocuklar için klasik masal türü ve uygarlık süreci* (Z. Ç. Kanburoğlu, Çev.). İstanbul: Alfa Yayınları.